

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO
RAZVOJ RUSKEGA BANČNEGA SISTEMA IN POSLOVNE
PRILOŽNOSTI SLOVENIJE

Ljubljana, marec 2006

VINCENC JAMNIK

IZJAVA

Študent Vincenc Jamnik izjavljam, da sem avtor tega magistrskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Ivana Ribnikar - ja, in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne

Podpis:

KAZALO

1 UVOD	1
1.1. NAMEN DELA.....	4
1.2. CILJ MAGISTRSKEGA DELA.....	4
1.3. METODE DE LA	4
2. POJAV IN OBLIKE DENARJA TER NASTANEK IN RAZVOJ RUSKEGA BANČNEGA SISTEMA DO I. SVETOVNE VOJNE.....	6
2.1. POJAV DENARJA NA PODROČJU DANAŠNJE RUSKE FEDERACIJE	6
2.2. RAZVOJ BANČNEGA SISTEMA DO KONCA I. SVETOVNE VOJNE.....	8
2.2.1. RAZVOJ FINANČNIH USTANOV V DRŽAVNI LASTI.....	8
2.2.2. POJAV FINANČNIH USTANOV V PRIVATNI LASTI	10
3. RAZVOJ BANČNEGA SISTEMA DO LETA 1991	14
4. CENTRALNA BANKA IN KOMERCIALNE BANKE RUSKE FEDERACIJE	21
4.1. DENARNA UREDITEV V SOVJETSKI ZVEZI	21
4.1.1. FUNKCIJE IN VLOGA DENARJA V SOCIALISTIČNIH DRŽAVAH.....	21
4.1.2. ZAČETKI BANČNIH REFORM	22
4.1.2. NASTANEK RUSKE FEDERACIJE - RAZPAD SOVJETSKE ZVEZE	25
4.2. TEMELJNE ZNAČILNOSTI NOVE DENARNE UREDITVE RUSKE FEDERACIJE	26
4.2.1. DVOSTOPENJSKI BANČNI SISTEM	26
4.3. RUSKI BANČNI SISTEM DANES.....	26
4.3.1. LASTNIŠTVO BANK V RUSKI FEDERACIJI	27
4.3.2. STRUKTURA IN UČINKOVITOST BANČNEGA SEKTORJA.....	28
5. CENTRALNA BANKA RUSKE FEDERACIJE	31
5.1. NASTANEK IN ZNAČILNOSTI	31
5.2. FUNKCIJE - ZAKONSKA OPREDELITEV IN DELOVANJE V PRAKSI.....	33
5.2.1. ORGANIZACIJA DENARNEGA OBTOKA	33
5.2.1.1. GOTOVINSKI OBTOK	34
5.2.2. DENARNO - KREDITNA REGULACIJA.....	34
5.2.2.1. DENARNA POLITIKA CBRF IN INSTRUMENTI, KI JIH PRI TEM UPORABLJA.....	35
5.2.2.1.1. INSTRUMENTI DENARNE POLITIKE V RUSKI FEDERACIJI.....	36

5.2.3 NALOGE V ZVEZI S PRORAČUNOM RF IN OSKRBOVANJEM DRŽAVNEGA DOLGA	37
5.2.4 ZUNANJEEKONOMSKA DEJAVNOST	37
5.2.5 NADZOR IN REGULACIJA BANČNE DEJAVNOSTI	37
6. POSLOVNE BANKE V RUSKI FEDERACIJI	38
6.1 POJAV POSLOVNIH BANK.....	38
6.2 ZNAČILNOSTI	39
6.2.1. REGISTRACIJA POSLOVNE BANKE	39
6.3 FUNKCIJE POSLOVNIH BANK.....	41
6.3.1 OPERACIJE, KI JIH IZVAJAJO POSLOVNE BANKE V RUSKI FEDERACIJI..	42
6.4 PRIMER USPEŠNE POSLOVNE BANKE - ALFA BANKA, MOSKVA.....	42
6.4.1 ORGANIZACIJA, NASTANEK IN VLOGA ALFA BANKE	43
6.5 MAKROEKONOMSKO OKOLJE, V KATEREM DELUJEJO RUSKE BANKE	54
6.5.1 SPLOŠNI GOSPODARSKI TRENDI V LETIH 1999 - 2004.....	54
6.5.2 RUSIJA V LETU 2005 IN NOVA POLITIČNA EKONOMIJA.....	56
6.5.3 PRIHODNOST RUSKE FEDERACIJE	58
7. RAZPAD SOVJETSKE ZVEZE, NASTANEK	59
RUSKE FEDERACIJE	59
7.1. RAZPAD SKUPNE DRŽAVE - SOVJETSKE ZVEZE.....	59
7.1.1. KRONOLOŠKI PREGLED RAZVOJA DOGODKOV, KI SO VODILI DO	59
RAZPADA SOVJETSKE ZVEZE	59
7.1.2. POLITIČNO - EKONOMSKI RAZVOJ RUSKE FEDERACIJE PO	63
OSAMOSVOJITVI DO DANES.....	63
7.2. FINANČNA KRIZA 1998 IN NJENE POSLEDICE.....	65
7.2.1. RAZVOJ, POTEK IN REŠEVANJE FINANČNE KRIZE.....	65
7.2.3. SLABOSTI BANČNEGA SISTEMA, KI SO POGLOBILE KRIZO.....	71
7.2.4. BANČNA KRIZA MAJ - JULIJ 2004	73
8. POSLOVNE PRILOŽNOSTI SLOVENSКИH PODJETIJ NA TRGIH	75
RUSKE FEDERACIJE	75
8.1. TRENUTNO STANJE IN DEJSTVA O RUSKI FEDERACIJI	75
8.1.1. GOSPODARSTVO	75
8.1.2. SLOVENSKA PODJETJA IN RUSKA FEDERACIJA.....	78
8.2. VLOGA SLOVENSКИH FINANČNIH INSTITUCIJ PRI PRODORU	
SLOVENSКИH PODJETIJ NA TRŽIŠČE RUSKE FEDERACIJE	83

9. SKLEP.....	89
10. LITERATURA.....	91
11. VIRI.....	93

1. UVOD

V družbi 21. stoletja se vloga bančništva in gospodarstva izredno hitro spreminja. Danes podjetja dejansko zelo težko preživijo zgolj z notranjo usmerjenostjo, še posebej če imamo v mislih relativno majhno slovensko gospodarstvo. Prav zato podjetja z rastočimi ambicijami in s tem povezano nujno potrebo po organski rasti, iščejo možnosti za širitev na trge, kjer so lahko konkurenčna in kjer lahko dosežajo donose, ki ohranjajo zadovoljivo rast.

Ob osamosvojitvi slovenskega gospodarstva se nam je leta 1991 nenadoma pokazala nujna potreba po širitvi na doslej samoumevne trge bivše Jugoslavije, z na novo postavljenimi odnosi oz. obnavljanjem starih, z vzpostavitvijo novih meddržavnih pogojev. Dejstvo je, da je bivša Jugoslavija postala pomemben strateški trg širitve uspešnih slovenskih podjetij in bank. Po padcu železne zavese pa je na obzorju zasijala tudi izredno velika poslovna priložnost in izziv v obliki bivšega sovjetskega trga (v mislih imamo predvsem sedanjo Rusko federacijo). Država, ki je nastala po razpadu Sovjetske zveze, je med vsemi novonastalimi državami največja, ima neslutene količine naravnih bogastev in ogromne možnosti razvoja, s čimer se odpirajo priložnosti za dovolj prodorna podjetja (tudi slovenska), ki se zavedajo, da je širitev in rast gibalo zdravega razvoja podjetja in s tem gospodarstva kot celote (Popova, 2000, str. 57).

Da pa postane država zanimiva za tuja vlaganja, mora seveda izpolniti določene pogoje, ki so nujno potrebni za sorazmerno varnost, ki jo tovrstne naložbe zahtevajo (Wing, 1997, str.4).

Med najpomembnejše štejemo:

- varnost,
- stabilen politični sistem,
- urejeno infrastruktura,
- urejeno zakonodajo in učinkovit pravosodni sistem,
- urejene tržne razmere,
- **urejen, pregleden in reguliran bančni sistem.**

Komercialne banke v današnji Ruski federaciji so se začele pojavljati šele z razpadom Sovjetske zveze v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, pa vendar so v tem, za zgodovino kratkem času, doživele zelo hiter razvoj. Ustvarjanje sodobnega bančništva v državi kot je Rusija, ki je zaznamovana s svojo velikostjo, naravnimi nahajališči in svojimi velikimi posebnostmi, predstavlja zelo težko nalogo.

Na vprašanja, ki se pojavljajo pri ustvarjanju bančnega sistema, je potrebno odgovoriti takoj, brez odlašanja. Zgodovinske tradicije praktičnega bančništva in njegove znanstvene analize so bile v Rusiji dejansko izgubljene v zadnjih sedemdesetih letih. Novodobni ruski sistem in z njim novodobni bankirji so se pri svojem razvoju posluževali metode preizkušanja in učenja na napakah. Praktične izkušnje tujih bank in njihovih analitikov so bile premalo znane, marsikatera pa tudi delno ali popolnoma neuporabna v danih ruskih pogojih (Adkinson, 2003, str.12).

Treba je razumeti tudi dejstvo, da je ruski bančni sistem ena najhitreje rastočih gospodarskih panog v novonastalih, nemalokrat krutih tržnih razmerah. Iz skrajno centraliziranega sistema (do začetka devetdesetih let) je hitro zaplaval v vode dvodelnega bančnega sistema, kakršnega poznamo tudi pri nas.

V luči današnjih problemov ruske ekonomike, povezanih s premagovanjem kriznih pojavov in inflacijskih procesov, povečanjem investicijske in kreditne aktivnosti ter stabilizacijo nacionalne valute, ima pospešitev formiranja učinkovito delujočega bančnega sistema, zmožnega priskrbeti mobilizacijo finančnih virov in njihovo koncentracijo ter preusmeritev na prioritete smeri strukturirane spremembe ekonomike, neprecenljivo praktično vrednost. Praktična vloga bančnega sistema v ekonomiki, povezani s tržnimi odnosi, je v upravljanju sistema računov in plačil. Velik del komercialnih pogodb se realizira skozi vloge, investicije in kreditne operacije. Tako kot drugi finančni posredniki tudi banke posredujejo prihranke prebivalstva podjetjem in proizvodnim strukturam.

Obenem je učinkovitost plasiranja denarnih sredstev odvisna od zmožnosti bančnega sistema samega, da le - ta posreduje denarna sredstva prav tistim družbenim celicam, ki bodo našle način, kako jih optimalno in učinkovito izkoristiti.

Komercialne banke, delujoč skladno z denarno (monetarno) politiko države (centralne banke), regulirajo gibanje denarnih sredstev z vplivom na hitrost njihovega obračanja, emisijo, celotno maso, vključujoč količino gotovine, ki je trenutno v obtoku. Stabilizacija povečevanja denarne mase (denarnega obtoka) je način zmanjšanja hitrosti inflacije, zagotovitve stalnosti cen, ob tem pa bodo tržni odnosi učinkovito vplivali na ekonomiko gospodarstva.

Današnji bančni sistem predstavlja množica raznovrstnih uslug svojim strankam - od tradicionalnih depozitno - posojilnih in računsko - blagajniških operacij, ki določajo osnove bančništva, do novejših oblik denarno - kreditnih in finančnih orodij, ki jih koristijo oz. ponujajo bančne strukture (lizing, faktoring, bančno zavarovalništvo idr.).

Z realizacijo bančnih operacij, dosegajoč njihovo dobro in stalno skupno delovanje, komercialne banke zagotavljajo svojo zanesljivost, donosnost in stabilnost funkcioniranja v sistemu tržnih odnosov. Vsi aspekti in področja delovanja komercialnih bank so združeni s skupno strategijo upravljanja bančništva, katere cilj je dosežek stabilnosti, donosnosti in likvidnosti. To so integrirani kriteriji ocenjevanja učinkovitosti in zanesljivosti delovanja komercialnih bank, ki so odvisni tako od

njihove politike pridobivanja denarnih sredstev (upravljanje pasivnih operacij) kot tudi od politike dobičkonosnega plasiranja bančnih sredstev na področju kreditno - investicijskih sistemov (upravljanje aktivnih operacij). Ti dve strani dejavnosti komercialnih bank sta med seboj povezani, odvisni ena od druge, a se obenem izključujeta.

Če banka v svoji dejavnosti stavi na pridobivanje hitrih in visokih dohodkov z aktivnimi operacijami, s tem zgubi svojo likvidnost in tvega izgubo svoje solventnosti, nadalje tudi bankrot. Če pa si banka zagotovi visoko stopnjo likvidnosti, se bo zmanjšal dohodek. Situacija na trgu se menja, in ko se bo formiranje ruskega bančnega sistema zaključilo, ter ko bodo novi pogoji pravilno «razumljeni», bodo komercialne banke prisiljene bolj aktivno soustvarjati novo, kakovostnejšo ekonomiko. Ta prehod bo za mnoge komercialne banke precej boleč. Bodo pa tiste banke, ki bodo hitreje obvladale praktično upravljanje likvidnosti, bolj zanesljive in stabilne. Cilj pravega delovanja je najti smernice za izboljšanje domačega bančnega sistema, določiti osnovne korake kako priti do stabilnega in urejenega funkcioniranja v okoliščinah ustvarjenja osnovnih inštitucij tržne ekonomije in definirati vlogo bank v ekonomskem življenju družbe.

Prav urejenost in stabilnost bančnega sistema sta največji hibi t.i. emerging markets oz. trgov na prehodu, kamor se vse bolj usmerjajo razvita evropska gospodarstva, med njimi delno tudi Slovenija.

Urejenega in stabilnega bančnega sistema pa Sovjetska zveza pravzaprav ni poznala, vsaj ne v obliki, primerni novemu, tržno naravnemu gospodarstvu. Kot vse bivše socialistične države, je bila tudi SZ vodena plansko - administrativno, kjer tržni zakoni niso narekovali tempa širitve določene panoge ter s tem niso ustvarjali konkurenčnih pogojev, s katerimi bi raslo in se razvijalo bančništvo, značilno za tržno naravnana gospodarstva.

Na ruskem trgu se je s hitrim in sorazmerno neurejenim preходом v tržno naravnano gospodarstvo pojavila tudi močna težnja po urejenem in preglednem bančnem sistemu, ki ga do tedaj ni bilo. Nenadoma se je bila, do tedaj največja banka na svetu, Državna banka - Gosbanka Sovjetska zveza (Gosbank SZ), prisiljena preoblikovati v banko s tržnimi zakonitostmi in ne več zgolj planskim prerazporejanjem sredstev med gospodarskimi panogami. Banke se namreč do tedaj, v pogojih klasičnega centraliziranega gospodarstva, niso podrejele ekonomskim zakonitostim, temveč organom državne uprave, ki so imeli funkcijo administrativne kontrole svojih klientov (Ipavic, 1994, str. 6).

Z razpadom Sovjetske zveze pa se je nenadoma pokazala velika potreba po dodatnih finančnih virih, ki bi jih lahko ruska podjetja za svoj razvoj pridobila tudi s pomočjo tujih bank, ki so začela počasi in previdno prodirati na ruski finančni trg.

Veliko število bank (preko 2000 v letu 1994) je povzročilo nepreglednost in slabo centralno bančno kontrolo, posledice pa so se pokazale v popolnem zlomu finančnega sistema leta 1998, ki je Ruski federaciji prizadejal ogromno škodo.

Mnogo bank je propadlo, najhuje od vsega pa je rusko gospodarstvo prizadel seveda umik tujega kapitala, ki je do tedaj v veliki meri pripomogel k razvoju (Chowdhury, 2003, str. 16).

Zgornji opis nam razkriva pomembnost stabilnega bančnega sistema v tržno naravnani državi, ki si želi prisotnosti tujega kapitala v želji po razvoju in napredku.

Ena od pomembnih vlagateljic na tem širnem trgu želi postati tudi Slovenija. Tako slovenske banke že vrsto let sledijo slovenskim izvoznim podjetjem na ruski trg, in sicer s svetovanjem, s kreditiranjem tujih podjetij za nakupe in zavarovanjem izvoznih poslov.

1.1. NAMEN DELA

Namen dela je prikazati zgodovinski razvoj ruskega bančnega sistema, od prvih začetkov, do sorazmerno stabilnega današnjega bančnega sistema ter prikazati vpetost slovenskih podjetij na trgu polnem poslovnih priložnosti. Le z dobrim poznavanjem razvoja in preteklosti ter razvoja bančnega sistema tako velikega geografskega prostora lahko razumemo sedanjo situacijo in s tem pripomoremo k minimiziranju pričakovanih tveganj, s katerimi se spopadajo naša podjetja in banke na trgu Ruske federacije.

1.2. CILJ MAGISTRSKEGA DELA

Cilj naloge je prikazati kako pomemben je stabilen bančni sistem za razvoj gospodarstva in posledično tudi za tuje vlagatelje, ki nameravajo na tem trgu uspešno delovati. Prav tako je cilj prikazati podroben presek ruskega bančnega sistema skozi zgodovinski razvoj ruske države. S pomočjo zgodovinskega pregleda bom podrobneje obdelal predvsem novejšo bančno zgodovino Ruske federacije ter v nadaljevanju, preko navzočnosti slovenskih finančnih institucij pri prodoru slovenskih podjetij na trg Ruske federacije, prikazal tudi poslovne priložnosti in delovanje Slovenije na tem širokem trgu.

1.3. METODE DELA

Metode dela, ki sem jih uporabil pri izdelavi magistrskega dela, temeljijo tako na teoretični podlagi zgodovinskega pregleda ruskega bančnega sistema, kot tudi na praktičnem prikazu pomoči slovenskih finančnih institucij pri prodoru slovenskih podjetij na trg Ruske federacije. Preko analize preteklega in sedanjega stanja bom poskušal prikazati poslovne priložnosti Slovenije na trgu Ruske federacije.

Magistrsko delo bom razdelil na 11 poglavij.

V prvem delu (2. in 3. poglavje) bom opredelil zgodovinsko vlogo Rusije od prvega pojava denarja do postopnega razvijanja bančnega sistema skozi vsa obdobja: do I. svetovne vojne, prehod bančnega sistema v socialistični planski model bančnega sistema Sovjetske zveze v obdobju od II. svetovne vojne do razpada skupne države.

V drugem delu (4., 5. in 6. poglavje) bom prikazal in opisal delovanje centralne banke Ruske federacije, poslovnih bank ter primer uspešne komercialne banke Alfa banke iz Moskve, ki v času pisanja velja za najmočnejšo komercialno banko v Ruski federaciji.

V tretjem delu (7. poglavje) bom na kratko orisal razmere, ki so privedle do razpada Sovjetske zveze ter nastanek in razvoj Ruske federacije kot jo poznamo danes.

V četrtem delu (8. poglavje) bom prikazal poslovne priložnosti Slovenije in njenih podjetij ter vlogo finančnih institucij na trgu Ruske federacije.

V sklepu nameravam povzeti dogajanje v bančnem sistemu skozi zgodovinski presek in perspektive v prihodnje, kjer naj bi tudi slovenska podjetja, ob podpori slovenskih bank in slovenske izvozne družbe, igrala pomembno vlogo.

2. POJAV IN OBLIKE DENARJA TER NASTANEK IN RAZVOJ RUSKEGA BANČNEGA SISTEMA DO I. SVETOVNE VOJNE

2.1. POJAV DENARJA NA PODROČJU DANAŠNJE RUSKE FEDERACIJE

Kot v vseh državah na svetu se je tudi na današnjem teritoriju Ruske federacije sprva trgovalo s krznom in živino. Prvi zapisi govorijo o trgovanju s kunjim, soboljim in veвериčjim krznom v različnih razmerjih, prirejenih glede na trenutno vrednost posameznega krzna, in sicer predvsem na trenutno količinsko stanje omenjenih krzen ter količino glav živine na določenem teritoriju. V XI. stoletju se pojavi prva tako imenovana denarna enota, ki je sicer še vedno odražala naturalno vrednost, je pa pomenila prvi premik k denarju v kovinskem stanju - srebrni novец. Imenovala se je Nogata in se je obdržala vse do XV. stoletja. Sprva je imela vrednost 1,25 kunjega krzna, nakar je zaradi praktične uporabe med XIII. in XIV. stoletjem obveljalo menjalno razmerje 1 Nogata = 1 kunje krzno. V XII. stoletju se pojavi prva kovinska valuta domačega izvora - grivna, ki se je menjavala v naslednjem razmerju:

1 grivna = 25 kunjih krzen = 150 veвериčjih krzen.

Navedena razmerja so ostala v veljavi ves čas pobiranja dajatev v naturalnih dobrinah. Omenjenim uradnikom so zato zasmehljivo pravili tudi 'živinorejci'.

Grivna je sčasoma postala glavna slovanska kovinska denarna valuta. Ni postala zgolj denar, pač pa tudi merska enota in nemalokrat okrasna dobrina. Šele v času kralja Petra postane uzakonjeno 'čista', in sicer je morala vsebovati 16 enot srebra. Grivna pomeni tudi prvi pojav kovinskega denarja domačega izvora. Do tedaj se je na današnjem teritoriju Ruske federacije že pojavljal kovinski denar, ki pa je bil povsem tujega izvora, predvsem arabskega in zahodno evropskega.

Prve kovance je uvedel Jaroslav Mudri v začetku XIII. stoletja, sprva omejeno, v urbana okolja, potem pa tudi v splošno rabo.

Pojav imena 'Rubelj' zasledimo v XIV. stoletju, ko so bile na teritoriju današnje Ruske federacije v obtoku že valute z različnimi imeni. Najbolj razširjeni sta bili 'Denga' in 'Altin', ki sta po navedbah skromnih virov mongolsko - tatarskega izvora. Ime Rubelj izvira iz imena Rubit, ki po rusko pomeni »sekati«. V tistem času so namreč iz srebrovih pogač izsekovali kovance ter jih zato poimenovali 'izsekanci' - 'rublji' (po rusko 'rubiti') (MacKenzie, Curran, 1987, str. 75).

Zaradi zmede pri trgovanju se je kralj Ivan III. v začetku XV. stoletja odločil za enovalutni sistem ter hkrati uvedel tudi državni monopol nad kovanjem denarja.

Prvo pravo denarno reformo je leta 1535 uvedla Elena Glinskaya (mati bolj znanega kralja Ivana Groznega). Poenotila je težnostne in merske standarde. Na prvih standardiziranih kovancih se je pojavil 'Veliki princ z mečem v roki na konju' - 'denar meča', nakar je sledil 'bojovník s sulico' - 'denar sulice' - 'kopejka'. Vse do konca XVI. stoletja so na kovance tiskali tudi letnice izdelave, ki so jih zatem opustili (Fennell, Lister, 1961, str. 23).

Sprva so bili kovanci pretežno iz srebra, prvi zlatniki imenovani 'imperiali' se namreč pojavijo šele leta 1755. Ime so prejeli zaradi napisa 'Carski ruski kovanec', ki je bil označen na vsakem od njih.

Pojav papirnatega denarja na teritoriju Ruske federacije sovпада z vdori Mongolov, svoj množičen razcvet pa doživi šele v carski Rusiji XVIII. stoletja. V času Petra III je bil monopol nad izdajo papirnatega denarja v popolni pristojnosti dvora.

Vse večji deficit v carski zakladnici je kasneje prisilil Katarino II. k decentralizaciji nad izdajo denarja. Kljub temu se je carska Rusija vse do decembra 1768 spopadala z velikim deficitom. Tega leta je bil sprejet manifest o izdajanju papirnatega denarja imenovan 'Assignatsiya', katerega ime se je obdržalo vse do leta 1849. Hkrati z omenjenim manifestom je bila ustanovljena banka Assignatsiya, z osnovnim kapitalom RUR (Rublji) 1 Mio, nominiranim v zlatu in srebru, katere glavna vloga je bila vršenje kontrole nad izdajanjem papirnatega denarja (De Madariagha, 1981, str. 67 - 98).

Za plačilo zneska v višini npr. RUR 500 je bil plačnik zavezan plačati najmanj RUR 25 v papirnatem denarju. Glavni razlog, poleg velikega sorazmerno težko obvladljivega finančnega trga carske Rusije, je bil tudi velik državni primanjkljaj, in sicer predvsem kot posledica izčrpljujočih vojn (rusko - turške vojne (1878 - 79), rusko - japonske (1904 - 05)) ter notranjih političnih težav leta 1906, kar je pripeljalo do dokončne in popolne uveljavitve papirnatega denarja.

Pojav denarja v nematerializirani obliki zaznamo šele koncem XIX. stoletja, kar je v kasnejših letih omogočilo razcvet kreditnega poslovanja (vse do začetka I. svetovne vojne).

2.2. RAZVOJ BANČNEGA SISTEMA DO KONCA I. SVETOVNE VOJNE

2.2.1. RAZVOJ FINANČNIH USTANOV V DRŽAVNI LASTI

Za obdobje začetka bančne dejavnosti lahko v Rusiji štejemo prvo polovico XVIII stoletja. Bančništvo je bilo na začetku, tako kot povsod po svetu, nespecializirano, banke so bile nesamostojne - regulirane ekonomske institucije.

Prva kreditna razmerja na teritoriju današnje Ruske federacije, so bila za današnje razmere zelo draga. Posledično so v času Jaroslava Modrega obrestno mero omejili na 20% letno (fiksna obrestna mera), ki pa se je lahko povečala do 40% letno, v kolikor je bilo odobreno posojilo kratkoročne narave. Kaznovana je bila šele obrestna mera, ki je presegala oderuško stopnjo 60% letno.

Prvi poskus ustanovitve finančne ustanove, podobne banki, je bil leta 1665 v Pskovu, torej sočasno z vzpostavitvijo bančnega sistema v takratni evropski velesili Angliji. Ustanovitelj je bil pskovski vojvoda A.L.Ordin - Našekin. Vlogo posojilne banke, za pomoč manjšim trgovcem s pomočjo veletrgovcev, naj bi imela mestna uprava. Sicer dobro zamišljena ideja pospeševanja razvoja trgovskega sektorja se je kot posledica Našokinovega odpoklica (odstavitve) žal izjalovila, saj je novo postavljeni vojvoda, nenaklonjen novitetam, slednjo finančno ustanovo - posojilnico, ukinil, s čimer se je razvoj bank, kot samostojnih ekonomskih ustanov, ustavil za polno stoletje.

Predhodnica sodobnim bankam je postala šele leta 1733 v St. Petersburgu ustanovljena 'Monetnaja Kancelarija'. Njena funkcija je bila izdajanje posojil 'vsem ljudem, brez razlik' ob primerni zastavi depozita v zlatu ali srebru, letna obrestna mera pa je znašala zmernih 8% na letni ravni. Kmalu so se pojavile tudi ostale pomembne finančne institucije (Soljanaja kontora, 'Hranilne blagajne' Peterburških in Moskovskih popravljalnic ter Moskovski in Peterburški bančni urad), in sicer predvsem v vlogi posrednikov v kreditno - denarnih operacijah med Moskvo, St. Petersburgom in ostalimi večjimi mesti v takratni Rusiji.

V času vladanja Elizabete sta bili leta 1754 ustanovljeni dve banki: Dvorjanska ('plemiška') in Komercialna. Dvorjanska banka je imela 750.000 rubljev osnovnega kapitala. Področje njenega delovanja je bilo omejeno na St. Petersburg in Moskvo, njeno poslanstvo pa se je omejevalo predvsem na dodeljevanje posojil veleposestnikom z zastavo posestev, vključno s kmeti (!), ki so pripadali zastavljenim posestvom. Stranka - veleposestnik je lahko pridobil kredit v višini do 10.000 rubljev, z ročnostjo 3 let, z obrestno mero 6% na letni ravni. To so bila zelo privlačna in ugodna posojila, ob znanem dejstvu, da so bile obrestne mere pri privatnih posojilodajalcih v višini 20% na letni ravni (Seton - Watson, 1967, str. 345). (op. av.: omenjene razmere so prisotne še danes tudi na slovenskem finančnem trgu - t.i. sivi

trg, ki z obrestnimi merami krepko presega tržne obrestne mere, v nekaterih primerih tudi desetkratno).

Komercialna banka s sedežem v St. Petersburgu je imela 500.000 rubljev osnovnega kapitala in je dodeljevala kratkoročna posojila pristaniškim trgovcem z zelo konkurenčno obrestno mero v višini 6% na letni ravni. Že leta 1762 sta bili obe banki prisiljeni objaviti stečaj predvsem zaradi slabega obvladovanja tveganj. Kratkoročna posojila so se s stalnim reprogramiranjem spremenila v dolgoročna, hkrati pa se je portfelj oslabil tudi zaradi dejstva, da so se pri obeh bankah zadolževali isti komitenti. Obdobje 'brez bank' je trajalo le dve leti, ko sta se pod vladavino Katarine II. ustanovili banki, in sicer v St. Peterburgu in v Astrahani, ki pa sta kmalu prav tako klavrno propadli; St. Peterburška banka leta 1782 zaradi nelikvidnosti (pomanjkanja denarnih sredstev), Astrahanska banka pa leta 1767 zaradi posledic požara - banka namreč ni bila ustrezno zavarovana (!).

Prvo družbeno iniciativo v bančništvu predstavlja ustanovitev t.i. mestnih bank. Slednje so bile ustanovljene delno z zbranimi javnimi sredstvi in delno s privatnim kapitalom. Prva takšna banka se je pojavila leta 1788 v mestu Vologda, čemur sta sledili banki v mestih Slobodskoj leta 1809 in Ostaškov leta 1818. Omenjene mestne banke so delovale izrazito lokalno, z individualno prilagojenimi pravilniki, v katerih je bila nemalokrat zapisana t.i. regionalna omejitev, po kateri so lahko posojilo pridobili le trgovci, ki so živeli v mestu, kjer se je banka nahajala.

Čas vladanja Aleksandra I. je v zgodovini zaznamovan z razvojem t.i. računskih uradov ter z njihovo vsedržavno razširitvijo. Žal zaradi drastičnega pomanjkanja denarnih sredstev niso odločilno vplivali na razvoj trgovine in industrije (Liashchenko, 1970, str. 45).

Že leta 1818 jih je nadomestila državna Komercialna banka ('Komerčeskij bank'), ki je delovala do leta 1860, ko je bila reorganizirana v prvo Državno banko v Rusiji. Ustanovitev Komercialne banke je bila korak k izboljšanju stanja finančnih ustanov v Rusiji, katerih položaj je bil močno omajan zaradi prekomernega tiskanja novih bankovcev, nevrčanja dolgoročnih posojil ter tajnih posojil državnih ustanov. Osnovne naloge Komercialne banke so bile:

- monopolizirati tisk papirnatih bankovcev - kontrola;
- banki dodeliti obliko delniške družbe z najmanjšim osnovnim kapitalom 50 milijonov rubljev ter
- vse finančne družbe preoblikovati v ustanove, neodvisne od Ministrstva za finance.

Samostojnost finančnih družb je bila kmalu prekinjena z ustanovitvijo 'Sveta državnih kreditnih ustanov' (nadalje Svet), ki je nadzoroval vse državne finančne družbe. Predsednik Sveta je bil minister za finance, člani pa so bili predstavniki iz vrst meščanskega in trgovskega družbenega razreda.

Med letoma 1818 in 1821 je bilo odprtih šest podružnic v velikih mestih (Moskva, Odesa, Riga, Nižni Novgorod, Arhangelsk, Astrahan), ki jim je med leti 1838 in 1852 sledilo nadaljnjih šest (Kijev, Harkov, Ekaterinburg, Irbit, Ribinsk, Poltava).

Banka je z visokimi pasivnimi obrestnimi merami privabila mnogo domačih ruskih in tudi tujih strank. Kljub temu so, prekomerna centralizacija dejavnosti, premajhna iniciativnost voditeljev banke in formalizem višje administracije, ovirali menične operacije in kredite z zavarovanji v različnih materialnih oblikah, kar ni dopuščalo učinkovitega izkoriščanja vloženih sredstev. Postavljene so bile tudi naslednje zgornje meje zadolževanja:

- za trgovce prve stopnje - 60 tisoč,
- za trgovce druge stopnje - 30 tisoč in
- za trgovce tretje stopnje - 7 tisoč rubljev.

Poleg tega so se dodeljevala posojila izključno le ruskim trgovcem za blago izdelano v Rusiji.

Sočasno s Komerzialno banko je delovala tudi državna Posojilna banka, ustanovljena leta 1786, namenjena kreditiranju veleposestnikov. Posojila so se odobravala tudi ob zavarovanju s hipotekami na hišah, tovarnah, ipd.. Tovrstna posojila so bila izključno dolgoročne narave, z ročnostjo 20 let, z 8% obrestno mero na letni ravni. Zaradi nelikvidnosti in slabih naložb je bila banka leta 1860 prisiljena objaviti stečaj, s čimer so hipotekarni krediti zamrli za nadaljnje desetletje.

V 18. stoletju nastala državna organizacija komercialnih kreditov je z nepotrebnimi formalnostmi omejevala trgovanje in služila večinoma interesom državne blagajne, zaradi česar ni mogla doseči omembe vrednega rezultata. Zaradi ekonomske zaostalosti Rusije pritok vlaganj v državne komercialne banke ni bil učinkovito izkoriščen, pogojev za razvoj pravega podjetništva pa v tistem času še ni bilo (Seton - Watson, 1967, str. 365 - 387).

2.2.2. POJAV FINANČNIH USTANOV V PRIVATNI LASTI

Prve ideje o organiziranju privatnega komercialnega kreditiranja so se v Rusiji pojavile že v začetku 19. stoletja, v veliki meri pod vplivom izboljšanih odnosov z Anglijo, ki je bila v tistem času finančna velesila. Najbolj znan zagovornik te ideje je bil admiral Mordvinov, ki je leta 1811 je predstavil projekt organizacije delniške komercialne banke, v katerem je dokazal, da takratna vlada nima zadostnih sredstev za zadovoljitev potreb prebivalstva po kreditih. Mordvinove ideje so bile uresničene šele v šestdesetih letih istega stoletja. Med leti 1840 in 1850 je bilo veliko ponudb in projektov za ustanovitev privatnih komercialnih bank v Rusiji, predvsem s strani trgovcev, podjetnikov, uradnikov in tujih vlagateljev. Žal so bili vsi poskusi zaman, saj je država pred konkurenco ščitila sebi naklonjene državne kreditne ustanove. Položaj se je spremenil šele v sredini šestdesetih let XIX. stoletja, ko se je v Rusiji začela

pospešeno razvijati trgovina. Pričele so se graditi železnice, pojavilo se je veliko privatnih delniških družb, kar je državo prisilo k ustanovitvi državne komisije, ki je leta 1859 izdala pozitivno mnenje o ustanovitvi privatnih bank (Belyanova, Rozinsky, 1998, str. 72 - 75).

Prva privatna delniška St. Petersburška komercialna banka je pričela z delovanjem 1. novembra (!) 1864. Njen osnovni kapital je znašal 2 milijona rubljev (8 tisoč delnic po 250 rubljev). Banka je v prvih dveh letih svojega delovanja podvojila kapital na 4 milijone rubljev. Glavna dejavnost so bile t.i. evidenčno - posojilne operacije. Dobiček banke je po prvih dveh letih delovanja znašal že 251 tisoč rubljev ter se v letu 1867 vzpel že na neverjetnih 592 tisoč rubljev, s čimer je banka svojim delničarjem zagotavljala visoke donose.

Prvi privatni banki sta leta 1867 sledili Harkovska trgovska banka in Kijevska privatna komercialna banka ter zaradi njihove velike uspešnost v naslednjih letih še mnoge druge. Ustanovitelji so bili predvsem iz vrst članov propadlih bančnih hiš, borzni posredniki, ki so z obljubami o donosnih naložbah privabljali vplivne in znane osebe.

Ustanovitelji bank so se običajno že vnaprej dogovorili z zainteresiranimi podjetniki ali tujimi vlagatelji, ki so hoteli koristno vložiti svoj denar. Na tak način so zbirali osnovni kapital, registrirali banko in prodajali njene delnice na borzi. Povpraševanje po delnicah komercialnih bank je precej zraslo v koncu šestdesetih let XIX. stoletja. Banke, oblikovane kot delniške družbe, so pridobljeni denar investirale v razvoj trgovine in gradnjo železnic ter s tem vplivale na gospodarsko rast proizvodnih sil Rusije.

Preveliko število bank pa je privedlo do pojava vse večje konkurence, kar se je negativno izkazalo pri delovanju bank samih. Na eni strani jih je konkurenčnost silila v dvig pasivnih obrestnih mer, na drugi aktivni strani pa k hkratnemu nižanju obrestnih mer, to pa je zmanjševalo rentabilnost in likvidnost obstoječih bank. Prav zaradi vse manjšega razkoraka med pasivno in aktivno obrestno mero so se bile banke prisiljene ukvarjati z vedno bolj tveganimi operacijami, kar je po znanem scenariju vodilo do vse večjih likvidnostnih težav in posledično do stečaja bank. Ti negativni primeri so še enkrat pokazali, da mora država objaviti regulativo, po kateri bodo banke na trgu lahko delovale (Belyanova, Rozinsky, 1998, str. 123 - 145).

Medtem so ekonomska kriza, vojna proti Turčiji, stečaj Moskvske komercialne kreditne banke, ki je sledil vrsti sumljivih operacij z nekaterimi tujimi podjetji, povzročili padec vrednosti vrednostnih papirjev, odliv denarja iz bank, ter zmanjševanje vrednosti denarja (inflacija). Stečaj Moskvske komercialne kreditne banke ni povzročil panike samo med vlagatelji, ampak tudi izgubo zaupanja med bankami samimi. Med leti 1876 in 1879 je zaradi nelikvidnosti bankrotiralo še sedem bank. Vse dogajanje je nujno vodilo do sprejetja dveh zakonov v letih 1883 in 1884. Prvi je določal odprtje bank, drugi njihovo likvidacijo.

Tako je lahko ustanovitev (izdajo licence) nove banke odobril samo finančni minister, in sicer pod naslednjimi pogoji (Rogger, 1987, str. 123):

- skupni kapital je moral znašati najmanj 5 milijonov rubljev;
- morala je imeti najmanj pet ustanoviteljev;
- prva polovica kapitala se je morala zbrati neposredno ob ustanovitvi, druga polovica pa v roku 6 mesecev od ustanovitve;
- sredstva banke niso smela biti manjša od 10% vseh njenih obveznosti;
- vsota obveznosti ni smela presegati 5 - kratnika skupnega kapitala;
- skupna izpostavljenost do enega posojilojemalca ni smela presegati 10% skupnega kapitala;
- rezervni kapital (današnje rezervacije) je moral biti oblikovan v višini ene tretjine osnovnega kapitala in je moral biti obvezno naložen v vladnih vrednostnih papirjih.

Prav tako je bilo prepovedano združevati službene dolžnosti v banki, posamezen delničar je po novem lahko zastopal največ 110 glasov na skupščinah ipd.. Ustanovljene so bile tudi posebne komisije za pregled evidentiranih menic.

Hkrati z jasnimi navodili je ministrstvo za finance v izrednih primerih dobilo tudi pravico do revizije kreditnih ustanov. Ustvarjen je bil tudi pravilnik o imenovanju članov likvidacijske komisije.

Denarna reforma pod vodstvom finančnega ministra S. Vitte je pozitivno vplivala na izboljšanje finančnega gospodarstva, kar je vodilo v vse večje potrebe po sredstvih za hitro rastoče gospodarstvo. Ob predpostavki, 'da je kredit osnova vsakega gospodarstva', je Vitte na različne načine pomagal k okrepitvi novih bank, koncentraciji kapitala v bolj uspešnih, uporabljajoč tudi tuja vlaganja. V času Vitte - ja so razvijali tudi prve projekte skupnih bank ter principe delovanja tujih bank v Rusiji.

Skupaj s širitvijo bančne mreže je pri 'snubljenju' kapitala na finančni trg pripomogla vse večja aktivnost borz. Še posebej je aktivnost borz poživil zakon iz leta 1893, ki je dovolil sklenitev skoraj kakršnihkoli borznih pogodb, kar je dvignilo ceno vsem vrednostnim papirjem, med njimi tudi delnicam bank. Banke so začele dodeljevati podjetjem ne samo začasna, ampak tudi stalna posojila, z namero ustanavljanja novih podjetij. Samo od leta 1890 do leta 1897 je bilo v gospodarski potencial Rusije vloženih več kot 150 milijonov rubljev. Zaradi velike prepletenosti med bankami in rastočim gospodarstvom je ekonomska kriza na koncu devetdesetih let XIX. stoletja zelo negativno vplivala na finančno - likvidnostno stanje bank. Privatni kreditni vložki v gospodarstvo so se sunkovito zmanjšali (Rogger, 1987, str. 129).

G. Dmitrijev - Krimskij je stanje pojasnil na naslednji način:

'Kot prvo: banke so pričakovale hitro rast gospodarstva in hiter zaslužek, ampak razvoj gospodarstva je običajno počasen in dolgotrajen proces, v Rusiji še bolj problematičen zaradi pogostih kriz, in tu so se banke uštele v svojih pričakovanjih.

Kot drugo: za banke je bil bolj privlačen kratkoročni kredit, medtem ko je gospodarski kredit že po svoji naravi dolgoročen.

Kot tretje: periodične slabe letine, hiter ekonomski razvoj države in le - temu sledeča kriza - vse to je povzročilo potrebo po gotovini. Kapital komercialnih bank pa je bil v vrednostnih papirjih, katerih vrednost je po krizi drastično padla.'

Potreba po gotovini in s krizo povzročeni deficiti so bili glavni vzrok za spremembe v kreditni politiki komercialnih bank. Pomembno vlogo pri lajšanju negativnih posledic na nastalo krizo je imela Državna banka, ki je povečala kreditiranje gospodarstva. Kljub omejevalnemu pravilniku, ki je dovoljeval gospodarski kredit samo do višine 500 tisoč rubljev, je bila Državna banka prisiljena črpati svoje zaloge, da bi rešila gospodarstvo.

V treh letih I. svetovne vojne je priliv na račune komercialnih bank zrasel kar za 2,5 - krat. Najpomembnejši vzroki za to so bili:

- inflacija kot vzrok preusmerjanja industrije ter kmetijstva za vojaške potrebe;
- rast vojnih stroškov za državno blagajno;
- preklic svobodne menjave papirnatega denarja za zlato, idr..

Sodelovanje bank v industriji se je poznalo pri nadaljnji rasti novih paketov delnic. Prvega januarja leta 1917 je bilo v Rusiji 52 delniških paketov komercialnih bank, od tega 15 v St. Petersburgu, 7 v Moskvi in 30 na podeželju. Njihov skupni kapital je imel vrednost 883,5 milijonov rubljev, od tega je bil delež tujih vlagateljev 26,3% (Rogger, 1987, str. 221).

Najpomembnejši del pasive komercialnih bank so do revolucije predstavljale vloge fizičnih oseb in različnih društev. Vloge so bile po ročnosti omejene in neomejene. Najbolj razširjena vrsta vlog za nedoločen čas je bil običajen tekoči račun (takšnega poznamo tudi danes), na katerega je lahko vlagatelj kadarkoli položil ali dvignil denar. Odprti so bili tudi pogojni tekoči računi, s katerih je bilo možno dvigniti denar ob naročilu 5 do 7 dni prej.

V petdesetih letih XIX. stoletja so se predvsem v večjih mestih pričele pojavljati tudi posebne vrste kreditnih ustanov t.i. bančne hiše in menjalne prodajalnice. Večinoma so služile polnjenju državne blagajne, sklenjeni posli pa so včasih dosegali precejšne vsote. Najbolj opazno vlogo je v XIX. stoletju igrala 'Bančna hiša Štiglica', katere ustanovitelj je bil L. Štiglic. Za financiranje izgradnje železniške proge Moskva - St. Petersburg mu je takratni car Nikolaj I. podelil plemiški naziv barona. S pomočjo 'Bančne hiše Štiglica' je bila takratna ruska vlada v stalnih korespondenčnih odnosih z bankami s takratnih finančnih središč: Londona, Pariza in Amsterdama.

V tistih časih so bile dobro poznane in cenjene tudi bančne hiše 'Gincburga', 'Polakova', 'Rafalovič in K.'. Na začetku petdesetih let XIX. stoletja je bilo samo v mestu Berdičevo 8 bančnih hiš. Bančna hiša 'Rafalovič in K.' je sočasno obratovala v Odesi, Parizu in na Dunaju. Razlika med bančno ustanovo in bančno hišo je bila zelo majhna - običajno so bile bančne hiše večje (Crisp, 1967, str. 203 - 224).

3. RAZVOJ BANČNEGA SISTEMA DO LETA 1991

Po oktobrski revoluciji leta 1917 se je pod vplivom partijske ekonomske ideologije bančni sistem zelo spremenil, Vodilno vlogo je imela ideja o 'brezdenarnem sistemu' socializma. Zato je bila v prehodnem obdobju (k brezdenarnim odnosom) prisotna zelo stroga kontrola nad delom in potrošnjo. Kot instrument takšne kontrole je bila mišljena ena banka - Državna banka - Gosbanka, z oddelki po celi državi, ki bi predstavljala za državo eno in edino računovodstvo ter celodržavni pregled.

Idejo po edini veliki državni banki so pričeli v Rusiji uresničevati takoj po revoluciji. Na začetku so si prilastili državno banko ter že z naslednjim ukrepom eliminirali hipotekarne banke. Konec decembra 1917 je bil sprejet dekret 'O nacionalizaciji bank', po katerem je bančništvo postalo državni monopol, vse privatne banke pa so se morale združiti v Ljudsko banko rusko sovjetskih federativnih socialističnih republik (RSFSR).

Kasneje je bilo sprejetih še nekaj aktov, ki so določali prihodnost preostalih členov bančnega sistema. Oktobra 1918 so se likvidirala društva vzajemnih kreditov. Leta 1919 je bilo prepovedano delovanje tujim bankam na ozemlju. Rezultat tega je bil, da je država dobila svojevrstno 'edino banko' - Narodno banko ZSSR. Banka je morala veliko pozornosti posvečati problemom, kot je bil npr. prevzem aktiv in pasiv denacionaliziranih bank v svojo edino bilanco. Denacionalizacija je bila pogosto težavna, saj se je izvrševala s takojšnjo teritorialno kontrolo lokalnih boljševikov, kar je otežkočalo pravo vrednotenje pasive in aktive denacionaliziranih bank (Johnson, 1996a, str. 45).

Narodna banka ni bila ravno uspešna na področju samega bančništva. Slabo poslovanje lahko pripišemo močni inflaciji in politiki 'vojnega komunizma'. Prekinitev blagovno - denarnih odnosov v državnem gospodarstvu je povzročila sunkovito zmanjšanje kakršnegakoli kreditiranja. Zaradi vsega tega je Narodna banka na koncu leta 1919 prenehala skoraj z vsemi svojimi operacijami. Po dekretu skupščine ZSSR z dne 19. januarja 1920 je bila Narodna banka zaprta. Večina je to dojela kot pomembno etapo prehoda k brezdenarnem odnosu, kar seveda ni bilo res.

Že v času državljanske vojne se je ugotovila nesmiselnost politike 'vojnega komunizma', zato je bila na začetku leta 1921 naznanjena nova ekonomska politika (NEP), ki je dala pravico kmetom do svobodnega odločanja o svojih lastnih izdelkih. V praksi je to pomenilo potrebo po ponovni vzpostavitvi blagovno - denarnih odnosov, ustvarjenju trga, okrepitvi rublja ter vzpostavitvi bančnega sistema.

Drugače povedano - šlo je za prehod na tržno ekonomijo in prvi korak k temu prehodu - odlok o ustanovitvi Državne banke - Gosbank. S postopno širitvijo svoje mreže je Državna banka - Gosbanka že v enem letu razvejala svoje poslovanje s 116 podružnicami. Nadaljnjo ekspanzijo rasti podružnic po celi državi je preprečil odlok o ustvarjanju specialnih pomožnih bank, sprejet leta 1922, med njimi tudi bank z udeležbo tujega kapitala.

V letih 1922 - 1925 so se tako pojavile nove banke, organizirane kot:

- delniške družbe (Industrijska banka, Elektrobank, Zunanjetrgovska banka);
- zadruške banke (Vsekobank in Ukrainbank);
- komunalne banke (Cekombank);
- lokalne komunalne banke;
- sistem agrarnega kredita (Centralna agrarna banka);
- republikanske banke;
- društva vzajemnega kredita.

Oktober 1925 je bilo v državi že 1.211 bančnih ustanov, brez upoštevanja kreditnih zadrug. Tržni delež specialnih pomožnih bank je predstavljal 62% bančnega okolja, medtem ko je bil tržni delež Državne banke - Gosbanke 38%.

Ne glede na to se je v koncu dvajsetih let spet zgodil prehod od NEP - a k plansko - administrativnemu sistemu upravljanja ekonomije, zato je bila ideja 'edine banke' ponovno reanimirana. Realizacija nove 'edine banke' je zahtevala predvsem preureditev že usklajenega sistema specialnih bank, potekala pa je med leti 1927 in 1932. Omenjena realizacija se je začela z odlokom CK (Centralni Komite) ZSSR 15. junija 1927, ki je govoril o omejitvi področja dejavnosti specialnih bank in o njihovem vodenju s strani Državne banke ZSSR. Po tem odloku so se morale specialne banke, ki so v času NEP - a kot komercialne privabliale stranke z vseh področij gospodarstva, omejiti na dodeljevanje dolgoročnih kreditov. Začasno so imele naslednje vloge (Johnson, 2000b, 272 str.):

- Prombank - kratkoročno in dolgoročno kreditiranje državne industrije;
- Elektrobank - kratkoročno in dolgoročno kreditiranje električne industrije;
- Centralna agrarna banka - kratkoročno in dolgoročno kreditiranje kmetijstva;
- Zadruške banke - kreditiranje vseh vrst zadrug;
- Cekombank in lokalne komunalne banke - kratkoročno in dolgoročno kreditiranje komunalnih podjetij.

Omenjeni odlok je hkrati določil Državno banko - Gosbanko za voditelja bančnega sistema, kar je pomenilo, da so vse zgoraj naštetih banke dobile predstavnike

Državne banke - Gosbanke za kontrolo lastne dejavnosti. Državna banka - Gosbanka je dobila pravico do nadzorovanja celotnega dodeljevanja kreditov v državi, določeno je bilo namreč, katere industrijske panoge lahko dobijo kredite od posamezne banke. S tem odlokom je bila realizirana tudi ideja 'Ena stranka - ena banka'. To je pomenilo, da so stranke morale sodelovati samo s tisto banko, katera je ustrezala njihovi dejavnosti.

Formirani plansko - administrativni sistem upravljanja ekonomije je potreboval čimhitrejši zaključek centralizacije bančnega sistema. V letih 1930 - 1940 je bila zato izpeljana kreditna reforma, ki je korenito spremenila način kreditnih odnosov v državi in ustvarila sistem bank, ki ni imel primerjave v takratnem svetu finančništva. Idejna usmerjenost reforme je bila še vedno misel o 'edini banki'.

V drugi polovici 50. let so se zgodile spremembe na področju specialnih bank, kar je v praksi vodilo k zmanjševanju števila bank. Januarja 1957 je z delovanjem prenehala Torgbank, to pa je privedlo do zaprtja večine podjetij, ki jih je imela omenjena banka v portfelju. Ostala podjetja sta dobili Cekombank in Selhozbank, ki sta bili zaprti ne dolgo zatem - leta 1959. Funkcije slednjih sta prevzeli Državna banka - Gosbanka in Prombank, ki je bil reorganizirana v banko Strojbank ZSSR. Vse dolgoročne operacije Cekombanke je nadaljevala Strojbank, kratkoročne operacije in blagajniško - računске operacije pa je prevzela Državna banka - Gosbanka. Slednja je upravljala tudi funkcije likvidirane Selhozbanke, ki je bila v svojem času osnovana zgolj za financiranje kmetijstva. Leta 1962 je Državna banka - Gosbanka pod okrilje sprejela tudi hranilnice, ki so bile do takrat v lasti Ministrstva za finance. Tako pridobljena sredstva so se usmerjala zgolj v kreditiranje gospodarstva (Lapidus, Golovin, 1999, str. 15 - 19).

Vsled vsem posegom na bančni prostor po II. svetovni vojni so v začetku 60. let 20 stoletja na obzorju ostale samo tri velike banke. Vsaka od njih je predstavljala zapleten centraliziran sistem z veliko mrežo po celi državi. Leta 1986 je bančna statistika poročala naslednje podatke o velikosti edinih treh bank na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze - največja je bila Državna banka - Gosbanka ZSSR.

Sestavljena je bila iz vodstva, uradov (kontoarjev) in podružnic. Osrednji člen je bilo vodstvo, ki je vodilo celoten sistem s pomočjo 185 uradov. Obstajali so republiški, mestni, pokrajinski in krajevni uradi. Ti so vodili delovanje 4.274 podružnic, ki so obstajale v vsakem administrativnem kotičku države. Stranke teh podružnic so bila podjetja, ki so se nahajala v teritorialno določeni bližini.

Strojbank je bila prav tako mnogočleni centralizirani sistem, ki je bil voden s pomočjo republiških in pokrajinskih uradov, ki pa niso imeli toliko podružnic kot Državna banka - Gosbanka. Podružnice so se odpirale glede na gospodarsko pomembnost dane lokacije. Na začetku leta 1986 je bilo 908 podružnic. V krajih, kjer ni bilo podružnic Strojbanke, so njihove operacije izvrševali pooblaščenici Strojbanke v podružnicah Državne banke - Gosbanke. Vsega skupaj je imela banka 800 pooblaščenih točk.

Vneshtorgbank (Zunanjetrgovska banka) je imela razmeroma majhno mrežo 17 podružnic na ozemlju ZSSR ter 1 podružnico v Švici. Je pa zato imela 1.835 bank - partnerjev (korespondenčnih bank) v 131 državah sveta. Sovjetski bančni sistem je imel soustanovljene banke v tujini s sorazmernim večinskim deležem sovjetskih podjetij. Delovale so v sledečih državah (Ipavic, 1994, str. 8 - 10):

- Komercialna banka za Severno Evropo v Parizu;
- Moskovska narodna banka v Londonu s podružnicami v Livanu in Singapurju;
- Ost - West Handelsbank v Frankfurtu na Maini;
- East - West United banka v Luksemburgu;
- Donau banka na Dunaju.

Omenjene banke so služile za računsko - kreditne operacije sovjetskih podjetij in podjetij pobratenih socialističnih držav. Osnovna naloga je bila podpora razvoja zunanje - ekonomskih povezav države. Banke so izvrševale depozitne, kreditne, računске, devizne in druge operacije na mednarodnih finančnih trgih.

Banke delujoče znotraj države so popolnoma zadovoljevale potrebe plansko - administrativnega sistema upravljanja ekonomije. Skušale so nadzorovati celoten potek proizvodnje financiranih podjetij, nadzirale so plačevanje delavcev, kopičenje in porabo surovin, vlaganje prisluženih sredstev, itd.. Rezultat tega je bil okorel bančni sistem, ki ni upošteval posebnosti določenih gospodarskih panog. Bil je skrajno neprilagodljiv, neoperativen. Bančni sistem je bil zrcalo celotnega gospodarskega mehanizma v državi. Zaradi plansko - administrativnega sistema upravljanja ekonomije je država vse bolj zaostajala za razvito tržno ekonomiko drugih držav. Očitna je bila perspektiva, da bo ZSSR postala država drugega ali celo tretjega sveta.

Sredi osemdesetih so se pojavili prvi resni poskusi reorganizacije bančnega sistema za bolj intenziven razvoj ekonomije. Po dolgotrajajočih diskusijah je bilo odločeno, da se izpelje radikalno ekonomsko reformo, katere osrednja ideja je bila v tem, da se celotno gospodarsko izračunava in samofinancira. To pa je ponovno zahtevalo preureditev bančnega sistema. Da bi lahko banke povečale vpliv na ekonomski razvoj, so bile reorganizirane, in sicer z ustanovitvijo novih specializiranih bank, ki naj bi upoštevale posebnosti posameznih gospodarskih panog. Mreža podružnic Državne banke - Gosbanke je bila sedaj vodena s strani specializiranih bank. Državna banka - Gosbanka je ohranila samo funkcijo vodenja, roko pa je držala tudi nad večjimi uradi v zveznih republikah, pokrajinah in krajih.

Ponovno ustvarjene specializirane banke (Promstrojbank, Agroprombank, Žilsocbank) so ustanovile republiške banke v zveznih republikah, v pokrajinah in okrajih. Vsaka uprava specializirane banke je dobila nekaj podružnic Državne banke - Gosbanke, pri tem pa se je predvsem gledalo, katere vrste panog je nadzorovala

določena podružnica. Reorganizacija je poudarila nalogo delovanja podružnic za servisiranje tekoče in investicijske dejavnosti podjetij.

V celoti gledano pa je reorganizacija še poslabšala prejšnje pomanjkljivosti v delovanju bank. Ena od pomembnejših pomanjkljivosti je bila, da je sedaj vsaka bivša podružnica Državne banke - Gosbanke, vodena s strani specializirane banke, še vedno stregla podjetjem iz drugih gospodarskih panog. Podružnica je dejansko, vsaj po vsebini, ostala univerzalna. Delitev strank na »profilne« in »neprofilne«, »domače« in »tuje« je vodila k nezdravim odnosom ter namesto pričakovanega partnerstva pripeljala do konfliktov. Problem je bil v tem, da je bivša podružnica Državne banke - Gosbanke, sedaj podružnica specializirane banke, imela nad seboj ustvarjene štiri vodstvene strukture v obliki pokrajinskih uprav Državne banke - Gosbanke, Promstrojbanke, Agroprombanke in Žilsocbanke. Vsaka od teh je dobivala ukaze svojega vodstva in jih preusmerjala k podružnici. Podružnica je morala o svojem poslovanju vsem štirim tudi poročati. Ena izmed posledic reorganizacije je bila tudi znatno povečanje zaposlenih v vodstvenem sektorju bančnega sistema (Ipavic, 1994, str. 10 - 19).

Glede na to, da je bila reorganizacija izpeljana s pomočjo osebja Državne banke - Gosbanke in Strojbanke, so uslužbenci iz podružnic odslej delovali v upravi, podružnice pa so ostale brez potrebnega števila uslužbencev. Reorganizacija sistema ni vplivala na brezgotovinsko plačevanje medfilialnih obratov (MFO). Brezgotovinska plačila med podjetji so potekala tako, kot da bi bila ohranjena edina banka s svojo mrežo podružnic. V tej situaciji sta povečanje Državne banke - Gosbanke in ustanovitev manjših specializiranih bank pripeljala k temu, da so se plačila upočasnila, zrasli so zneski ostankov neznanih plačil (kupec in prodajalec sta bila komitentata različnih bank), povečal pa se je tudi čas sestavljanja poročil v celotnem bančnem sistemu.

Specializirane banke so začele delovati 1. januarja 1988. Hitro pa je postalo jasno, da bodo z vodenjem bank težave. Preveliko število administrativnega osebja je namreč s svojo navidezno aktivnostjo podružnicam onemogočalo samim reševati dokaj enostavne probleme. Oblasti so se, izvajajoč reformo po svoje, ukvarjale z ustvarjanjem udobnih sedežev, t.i. »stolčkov«, niso pa opazile, da se je sistem popolnoma izjalovil - (ne)operativna podružnica, ki ji je ukazovalo 12 birokratskih struktur. Reorganizacija, izpeljana s ciljem likvidacije monopolnega položaja Državne banke - Gosbanke, je namesto enih monopolistov ustoličila druge. Kmalu je postalo jasno, da bo prava reorganizacija bančnega sistema šele sledila (Popova, 2000, str. 67 - 69).

Na prelomu devetdesetih let 20. stoletja se je v družbi utrdila misel o nujno potrebnem prehodu k tržni ekonomiji. Na prizorišču so se začele pojavljati nedržavne ter zadružne banke. Tako se je pojavila nova kakovostna smer v formiranju bančnega sistema. Ideološko in ekonomsko je bilo že vse pripravljeno za prerod komercialnih bank, usoda katerih je bila, vsaj kakor se je zdelo, določena v času

njihove likvidacije pri prehodu k plansko - administrativnemu sistemu upravljanja ekonomike.

Število novoustvarjenih komercialnih bank je hitro naraščalo. 1. januarja 1989 je bilo v ZSSR 43 komercialnih bank, že čez dve leti pa je njihovo število naraslo na 1.357. Vemo tudi, da se jih na ozemlju današnje Ruske federacije nahaja kar 1.215. Število bank je raslo še naprej, tudi na osnovi neupravičeno ustanovljenih specializiranih bank. V teh razmerah se je pojavila potreba po ustrezni zakonodaji, ki bi pravno določila status centralne banke in komercialnih bank. Potrebni zakoni so bili sprejeti decembra 1990. Sprejeti so bili »Zakon o državni banki ZSSR«, »Zakon o bankah in bančništvu«, »Zakon o centralni banki ZSSR« in »Zakon o bankah in bančništvu v ZSSR«. Po sprejetju teh zakonov se je mreža komercialnih bank širila in razvijala hitreje in bolj odločno.

Nastanek in razvoj bančnega sistema na ozemlju današnje Ruske federacije sta opredeljena tudi v spodnji tabeli:

Tabela 1: Pregled prehoda v tržni bančni sistem na področju današnje Ruske federacije

Leto	Pomembnejši dogodek
1665	Prvi poskus ustanovitve posojilne banke za »maloobmočne trgovce«
1733	Nastanek Denarnega urada v St. Petersburgu
1769	Ustanovitev bank »Za zamenjavo državnih bankovcev« v Moskvi in St. Petersburgu
1788	V mestu Vologda se ustanovi prva mestna javna banka
1818	Mestne javne banke se preoblikujejo v Komerzialno banko
1841	Pojav prvih hranilnic
1862	Ustanovitev »Državne banke Ruskega imperija« - prve Ruske centralne banke
1864	Ustanovitev prve privatne banke s sedežem v St. Petersburgu
1876 - 79	Prva finančna kriza, ki povzroči likvidacijo 7 komercialnih bank.
1883 - 84	Pojav zakonov o ustanovitvi in likvidaciji komercialnih bank
1890 - 97	Razmah komercialnega bančništva
1917	Sprejet odlok o nacionalizaciji vseh bank in združitv v »Ljudski banki Ruskih Sovjetskih federativnih socialističnih republik (RSFSR)«
1921	Z »Novo Ekonomsko Reformo (NER)« se »RSFSR« preoblikuje v »Državno banko ZSSR - Gosbanko«
1925 - 86	Delovanje sistema državnih bank pod centralnim vodstvom »Državne banke ZSSR - Gosbanke«
1987 - 89	Bančna reforma z ustanovitvijo specializiranih bank
1990	Pojav »Centralne banke Ruske federacije« (do 1992 skupna Centralna banka bivših republik SZ)
1990 - 91	Pojav in razmah komercialnih in združnih bank

Vir: Popova, 2000, str. 98.

4. CENTRALNA BANKA IN KOMERCIALNE BANKE RUSKE FEDERACIJE

4.1. DENARNA UREDITEV V SOVJETSKI ZVEZI

4.1.1. FUNKCIJE IN VLOGA DENARJA V SOCIALISTIČNIH DRŽAVAH

Da bi lahko razumeli denarno ureditev v bivših socialističnih državah in s tem tudi v bivši Sovjetski zvezi, moramo poznati pojem denarja, tako kot so ga obravnavali v teh državah.

Denar se je v socialističnih državah uporabljal za olajšanje državnega planiranja ter za določanje fiksnih subvencioniranih cen, za katere so vlade dale oceno, da so primerne in socialno uporabne. Denar je bil merilo za delo in potrošnjo; bil je **obračunska enota**.

Prav tako je bil **plačilno sredstvo** - država ga je uporabljala za organizacijo finančnih in kreditnih odnosov v nacionalni ekonomiji in za izvajanje finančnega nadzora nad aktivnostmi socialističnih podjetij. Služil je kot sredstvo socialistične akumulacije in zaslužkov določenih posameznikov in organizacij.

Kot **merilec vrednosti** je imel denar v primerjavi z zahodnimi ekonomijami povsem specifičen pomen - predstavljal je t. i. zunanjo stvarno mero dela. Uporabljal se je predvsem za spreminjanje blagovne vrednosti v menjalno s pomočjo cen. Cene pa so določali planski organi socialističnega gospodarstva in se niso gibale v odvisnosti od ponudbe in povpraševanja.

Denar je imel tudi vlogo **svetovnega denarja** - socialistične države so namreč trgovale med seboj s posebnimi t.i. transferabilnimi rublji. Teh rubljev ni imela v obtoku nobena država, uporabljali so se le za mednarodne obračune.

Ker rubelj ni odražal svetovnih cen, se za mednarodno trgovino, z izjemo ostalih socialističnih držav, ni mogel uporabljati. Za take obračune so se uporabljale valute držav trgovinskih partneric oz. zlato, vendar ne neposredno, temveč so socialistične države prodajale oz. menjale svoje zlato za mednarodne valute. Menjava tuje valute je bila možna le v strogih mejah državnega plana, pa še to le v okviru nadzora posebnih agencij.

Takšna ureditev naj bi socialistične države varovala pred nepredvidljivostjo, značilno za zahodne, kapitalistične ekonomije, rezultat pa je bila centralizirana, državno uravnavana menjava dobrin. Pod takimi pogoji cene in denar seveda niso opravljali svojih resničnih funkcij.

4.1.2. ZAČETKI BANČNIH REFORM

Z začetkom ekonomskih sprememb v Sovjetski zvezi konec osemdesetih let 20. stoletja so se razkrile vse pomanjkljivosti bančnega sistema. Postal je popolnoma neuporaben.

Banke so podjetjem odobravale kredite za pokrivanje izgub, pa tudi v primeru dolgoročnega pomanjkanja sredstev, kadar so podjetja zgrešila planske cilje, ne da bi za to imela ekonomska opravičila. Ta bančna praksa je tolerirala in opogumljala neučinkovito ekonomsko vodenje, omajala disciplino vračil in mašila kanale denarnega obtoka s prevelikimi plačilnimi viri (Woody, 1990, str. 27).

Polna ekonomska odgovornost in samofinanciranje sta postala nuja v delovanju podjetij, čeravno sta do takrat v sovjetskem gospodarstvu predstavljala popolni neznanki.

Neuporabnost bančnega sistema v nacionalnih in mednarodnih razmerah se je kazala tudi v tem, da nista bila zagotovljena potrebni plačilni in kreditni pomet. O kakršnikoli kakovosti bančnih storitev pa sploh ni bilo mogoče razmišljati.

Državni banki - Gosbanki ni uspelo izvesti potrebnih finančnih in kreditnih ukrepov, ki bi vzpodbudili učinkovitejšo proizvodnjo, raziskovanje in razvoj modernih proizvodov.

Začetek preobrazbe bančnega sektorja, ki je sledil, sodi v obdobje od julija do oktobra 1987. V tem času sta izšla dva vladna sklepa, ki sta Državni banki - Gosbanki vsaj teoretično odvzela njen monopolni status - ukinili so ji namreč neposredno kreditno delo s strankami. Okrepila naj bi se predvsem njena vloga organizatorja in vodje vseh bančnih sistemov - približala naj bi se pojmu centralne banke, kot ga poznajo v tržnih gospodarstvih. Na državni ravni je to pomenilo, da je postala edini center za emisijo denarja, zadolžena pa je bila tudi za pravilno usmerjanje kreditnega sistema in za koordinacijo dela ostalih sovjetskih bank, poleg tega je skrbela tudi za organizacijo denarnega obtoka in določanje njegove velikosti. V mednarodni sferi naj bi vzpostavljala in vzdrževala vezi s centralnimi bankami tujih držav, določala uradni tečaj rublja in politiko za operacije s tujimi valutami.

Na osnovi prejšnjega omrežja oddelkov ostalih sovjetskih bank (poleg državne banke - Gosbanke še Vnestorgbanke - Banke za zunanjo trgovino, Strojbanke, Sberbanke - državne hranilnice...) je bilo ustanovljenih pet državnih specializiranih bank (Woody, 1990, str. 31 - 35):

1. Banka za zunanjetrgovinsko dejavnost SZ (**Vnešekonombank**) z naslednjimi funkcijami:

- kreditiranje sovjetskih podjetij, kadar je šlo za izvajanje operacij s tujino;
- izvajanje bančnih storitev, povezanih z mednarodnimi plačili (trgovinskega in netrgovinskega značaja) SZ v obliki kreditnih pisem, akreditivov, transferov...;

- kontrola izvajanja izravnave valutnega plana in ekonomične uporabe državnih valutnih virov;
- prejemanje in dajanje kreditov tujim bankam in organizacijam ter skrb za varnost teh kreditov;
- dajanje garancij za obveznosti sovjetskih in tujih podjetij;
- sprejemanje vlog v rubljih in tujih valutah ter plasiranje tako pridobljenih sredstev v druge sovjetske in tuje banke in
- nakup in prodaja tuje valute organizacijam in posameznikom znotraj države.

2. Industrijsko - gradbena banka (**Promstrojbank**)

Zadolžena je bila za financiranje in kreditiranje kapitalskih investicij v državi.

3. Kmetijsko - industrijska banka (**Agroprombank**)

Njena naloga je bila skrbeti za izvajanje plačilnega prometa, kreditiranja in ostalega poslovanja, povezanega z denarništvom na področju kmetijstva.

4. Banka za stanovanjsko - komunalno gospodarstvo in socialni razvoj (**Žilsocbank**)

Ta novoustanovljena banka je skrbela za zagotavljanje hitrejšega razvoja na področju socialnih odnosov in kulture; lahko je kreditirala posamezne projekte, vendar ni smela dajati kreditov brez nadomestila.

5. Banka privatnih vlog in kreditiranja prebivalstva SZ (**Sberbank SZ**)

To je bila državna hranilnica - zbirala je prihranke fizičnih oseb in jim nudila svoje storitve v obliki gotovine in kreditov za potrošne dobrine po minimalni obrestni meri (npr. 1 - 2 % za dobo 10 - 20 let).

Gospodarske specialne banke so bile neposredno podrejene vladi. Njihova sredstva so se formirala bodisi na račun t.i. pravnega nasledstva iz fondov prej obstoječih bank bodisi iz fonda Državne banke - Gosbanke. Podružnice so imele v vseh regijah Sovjetske zveze.

Koncepcija teh strokovnih, sektorsko specializiranih bank je bila že od samega začetka precej sporna - klienti so bili razporejeni med banke po svoji strokovni oz. panožni pripadnosti. V praksi se je tako delovanje pokazalo kot nemogoče, saj se npr. Promstrojbanki ni splačalo odpirati podružnice na tipično kmetijskem področju zaradi enega ali dveh podjetij težke industrije.

Zato je v vsakem administrativnem okrožju deloval le en bančni oddelek, ki je po nalogu drugih bank izvajal kreditiranje vseh podjetij in organizacij na svojem območju, ne glede na njihovo strokovno oz. panožno pripadnost. To je pomenilo, da so v vsakem takem oddelku neredko imeli dve ali tri knjigovodske bilance (eno za operacije Promstrojbanke, drugo za operacije Agroprombanke...), oddelek pa je moral pošiljati svoje podatke na mnogo naslovov.

Pravzaprav specializacija ni bila dosežena na ravni kreditiranja, temveč na ravni uprave, kar je privedlo do povečane namesto zmanjšane birokratizacije. Prav tako ni bil odpravljen monopolizem v bančni sferi - sistem se je spremenil le na zunaj, saj je namesto gigantskega koncerna Državne banke - Gosbanke nastal kartel petih specializiranih bank. Monopolizacija v bančnem sektorju se je z načelom prisilne pritrditve klientov k bankam (in narobe) le še okrepila. O zanimanju bank za potrebe klientov ali celo izboljšanju kakovosti bančnih storitev ni bilo moč govoriti.

Državna banka - Gosbanka še vedno ni opravljala funkcij, ki so običajne za centralno banko države.

Dejansko so se vse kreditne operacije opravljale v okviru specialnih bank, ki so funkcionirale takorekoč kot centralne banke v tržnih gospodarstvih - same so izdajale vire za svoje kreditne vloške, zato so jim bili neznani problemi likvidnosti ali refinanciranja kreditov (Popova, 2000, str. 5 - 8).

Prva bančna reforma je potekala popolnoma v skladu z dotedanjim mehanskim pristopom - razdeliti banke, ustvariti navidezno konkurenčnost, izboljšati učinkovitost bančnega sistema, ne da bi pri tem spreminjali potrebe države po deviznih resursih, ob ohranjanju velikega števila državnih podjetij in njihovih finančnih problemov.

Temelji za novo, drugo etapo reform so bili načrtani leta 1988 s sprejemom 'Zakona o kooperaciji'. Na podlagi tega zakona so se lahko začele ustanavljati kooperativne (danes poslovne) banke. Prve takšne banke so ustanovila podjetja, zadruga in različne javne organizacije. Po svojem pravnem statusu so bile to delniške družbe oz. družbe z omejeno odgovornostjo, ki niso bile v nikakršni podrejenosti vladi ali drugim državnim organom.

Delovale so po povsem novih načelih:

- svoje operacije so izvajale s porajajočim se tržnim sektorjem gospodarstva, čigar potreb po kreditiranju ni bilo mogoče vnaprej opredeliti;

- ker niso imele možnosti izdaje lastnih kreditnih resursov kot specializirane banke, so bile v svojem delovanju prisiljene reševati do tedaj neznane probleme (naloge vzdrževanja likvidnosti bilance, refinanciranja kreditnih vložkov...).

To je bil tudi vzrok za velike spremembe na področju kreditnega poslovanja. Banke so dobile več svobode pri določanju pogojev svojega kreditnega poslovanja, v okvirih, ki jih je določala Državna banka - Gosbanka - ta je s tem prevzela eno od funkcij centralne banke.

Uvedeni so bili strožji pogoji za pridobivanje kreditov, pri čemer je imela veliko vlogo tudi do tedaj povsem neznana analiza podjetja za ugotavljanje sposobnosti vračila kreditov. Ukinjali so se krediti za kritje izgub podjetij, uvajale so se posebne kazenske - zamudne obresti za nepravočasna vračila kreditov.

Čeprav so imele v tem času kooperativne banke glede na obseg izpolnjenih operacij le skromno vlogo v kreditnem sistemu države, z njihovim pojavom vsekakor beležimo

kakovosten premik k razvoju bančne prakse. Prva kooperativna banka je bila ustanovljena oz. registrirana 24.8.1988, konec oktobra 1989 pa je bilo pri Državni banki - Gosbanki registriranih že 188 takih bank, s skupno vsoto ustanovnega kapitala 2,5 milijarde rubljev, kar je po takratnem komercialnem deviznem tečaju rublja pomenilo skoraj 1,5 milijarde ameriških dolarjev.

Aprila 1989 je bila ustanovljena vsesovjetska asociacija poslovnih bank, ki so imele poslej tudi pravico do odpiranja podružnic po vsem teritoriju Sovjetske zveze. Kljub temu so bile takrat njihove dejavnosti še vedno bolj regionalnega značaja (Popova, 2000, str. 10 - 12).

Prvo etapo reform lahko označimo kot revolucijo z vrha, medtem ko je bila druga bolj stihijska akcija podjetij in organizacij, s ciljem ustanovitve lastnih, alternativnih kreditnih oz. bančnih ustanov. Bistveni razlog za takšno akcijo je bilo nezadovoljstvo z bančnimi storitvami. Pojavila se je potreba po nastanku in razvoju konkurence po vzoru zahodnih držav.

4.1.2. NASTANEK RUSKE FEDERACIJE - RAZPAD SOVJETSKE ZVEZE

Avgust leta 1991 označujemo kot mejnik, ne le za Sovjetsko zvezo in njene prebivalce, temveč za ves svet. Po neuspelem državnem udaru 19. avgusta 1991 so predsedniki treh slovanskih republik - Ruske federacije, Belorusije in Ukrajine - 8. decembra podpisali sporazum o zvezi slovanskih držav, s čimer je Sovjetska zveza dejansko razpadla. Posledično je na ozemlju nekdanjega imperija, ki je skoraj pol stoletja politično in gospodarsko obvladoval dobršen del sveta, skupaj z že prej odcepljenimi baltičskimi državami, nastalo 15 novih držav. Ruska federacija je postala samostojen in mednarodno polnopravno priznan subjekt, poleg tega pa ji je bila dodeljena vloga pravne naslednice Sovjetske zveze.

Spremembe na političnem področju so privedle tudi do sprememb na vseh ostalih področjih, torej tudi na področju denarništva, financ in bančnega sistema.

Temelji za spremembe so bili zgrajeni malo pred dokončnim razpadom stare države - prvo prelomnico so pomenili zakoni, sprejeti marca leta 1990, ki so dovoljevali ustanavljanje majhnih podjetij v (kar je bistveno) zasebni lasti, poleg tega pa še nekateri zakoni o novi denarni ureditvi in bančnem sistemu (Zakon o bankah in bančni dejavnosti iz decembra 1990 in Zakon o Centralni banki), ki z nekaterimi popravki veljajo tudi danes. Ti zakoni so bili sestavljeni na podlagi denarnih ureditev razvitih zahodnih držav in so s kasnejšimi dopolnitvami po razpadu Sovjetske zveze teoretično določili denarno ureditev Ruske federacije.

4.2 TEMELJNE ZNAČILNOSTI NOVE DENARNE UREDITVE RUSKE FEDERACIJE

Nova denarna ureditev, katere temelji so bili postavljeni že v zadnjih dneh Sovjetske zveze, je prinašala ogromno sprememb. Z razpadom stare države se je tudi njen bančni sistem porušil, zato je bilo treba zgraditi novega, bolj ustreznega.

Ta sistem se je pričel graditi na temeljih bivših sovjetskih bank (Državna banka - Gosbanka, bivše specializirane banke), ki so razpadle na več delov, pač glede na to, v kateri novi državi so se nahajale.

4.2.1 DVOSTOPENJSKI BANČNI SISTEM

Zakonodaja je predvidevala dvostopenjski bančni sistem, in sicer:

a) prvo stopnjo je predstavljala nekdanja Državna banka - Gosbanka oz. njen del, ki se je nahajal na ozemlju sedanje Ruske federacije - ta se je sedaj tudi uradno preoblikovala in postala Centralna banka Ruske federacije (CBRF);

b) na drugi stopnji se nahajajo druge finančne institucije, torej trenutno najbolj pomembne poslovne banke, ki so nastajale deloma iz bivših gospodarskih specializiranih bank (spet iz tistih na Ruskem ozemlju), deloma pa so jih ustanovljala podjetja (predvsem največja in najvplivnejša), ki so imela interes sodelovati na denarnem in kreditnem področju.

Poslovne banke naj bi predstavljale medsebojno konkurenco, ta pa naj bi zagotavljala potrebno in želeno raven bančnih uslug. V sedanjem času pa se pojavljajo tudi druge finančne institucije kot so hipotekarne banke, različne vrste zavarovalnic in podobno, vendar njihov razvoj zaenkrat močno ovirajo negotove razmere v gospodarstvu (npr. še vedno visoka inflacija).

4.3 RUSKI BANČNI SISTEM DANES

V nadaljevanju bom opisal današnji bančni sistem Ruske federacije v primerjavi s stanjem leta 2003. Omejil se bom na kvantitativne podatke, brez opisa makroekonomskega okolja, saj slednje podrobneje opisujem v nadaljevanju.

Na teritoriju Ruske federacije je na dan 1.8.2005 delovalo 1.232 bank, kar glede na stanje s 1.1.2003 pomeni, da je bilo ukinjenih natanko 50 bank, od tega 18 v letu 2003 in 32 v letu 2004. 8 od teh bank je bilo uvrščenih med 200 največjih bank po bilančni vsoti (v oklepaju je označeno njihovo mesto po velikosti bilančne vsote na dan 1.1.2004): (Dialog - Optim (56), Kreditrast (63), Neftegazbank (106), Sodbiznisbank (113), Imperial (135), Paveletsky (167), Legprombank (170) in Meritbank (200)). 3 banke so v letu 2004 postale tarče prevzema in pripojitve, med drugim Guta banka, o kateri bom govoril pri opisu poletne krize v letu 2004. V

omenjenem času je bilo ustanovljenih 5 bank. Ostale banke so še naprej širile svojo mrežo poslovalnic, ki se je tako v letu 2004 povečala na 3.238 (v letu 2003 3.219). Na tem področju je še vedno brez konkurence državna Sberbanka z mrežo 1.011 podružnic. (!)

Za rusko bančno okolje je značilna visoka stopnja koncentracije kapitala. Pvih 200 bank si je na dan 1.1.2005 lastilo 82,9% kapitala (v letu 2004 82,7%), od tega prvih 5 bank kar 34% (v letu 2004 34%).

4.3.1 LASTNIŠTVO BANK V RUSKI FEDERACIJI

Ko govorimo o lastništvu bank, ponavadi ločujemo banke v državni lasti (delni ali popolni) in banke z lastništvom tujega kapitala (delno ali popolno).

Banke v državni lasti

Po ocenah (Centralna banka Ruske federacije namreč ne vodi oz. ne objavlja javnih vlog države v bankah) je število bank v obvladljivem deležu države (več ali enako 51%) znašalo 20 na dan 1.1.2005 (na dan 1.1.2004 - 21) z 28% deležem celotnega bančnega kapitala (1.1.2004 28,4%), 38,1% deležem celotne bančne bilančne vsote (1.1.2004 - 36%), 42,2% deležem v posojilih gospodarstvu (1.1.2004 - 38,2%) in 65,7% deležem v prejetih depozitih prebivalstva (1.1.2004 - 67,7%).

Pri navedenih podatkih je potrebno vedeti, da glavnino deležev predstavljata prvi dve državni banki: Sberbank in Vneshtorgbank. Deleži brez omenjenih bank so precej manjši, saj omenjeni banki predstavljata več kot 90% udeležbo.

Udeležba države v tujini je omejena na naslednje banke: Moskovska Narodna banka (88,89% delež s sedežem v Londonu), Banque Commerciale pour l'Europe du Nord - Eurobank (87,04% delež s sedežem v Parizu), Ost - West Handelsbank (51,62% z deležem v Frankfurtu), Donau Bank (15% delež s sedežem na Dunaju) in East - West United bank (15% delež s sedežem v Luksemburgu). Banke so zavezane lokalnim bančnim regulativam, medtem ko Centralna banka na poslovanje vpliva preko svojih predstavnikov v nadzornih svetih. Vse omenjene banke poslujejo stabilno s primernimi donosi. V letu 2005 je bil v okviru t.i. Načrta o dolgoročnem razvoju bančnega sistema predviden postopen umik iz lastništva bank v tujini, kar naj bi se zaključilo leta 2008. Kljub temu se omenjeni datum, glede na struje, ki zagovarjajo interese ohranjanja deležev v tujini (državni interes), zdi malo verjeten.

Banke v tuji lasti

V primerjavi z državami Srednje in Vzhodne Evrope je položaj bank v tuji lasti v Ruski federaciji popolnoma drugačen: veliko število bank z deležem tujega kapitala, vendar z zelo majhnim deležem v bilančni vsoti in kapitalu. Delež bilančne vsote predstavlja na dan 1.7.2005 le 8,2% (na dan 1.1.2003 npr. 8,1%), delež ustanovnega kapitala pa predstavlja na dan 1.7.2005 le 8,7% (na dan 1.1.2003 npr. 7,1%).

Prva tuja banka je bila leta 1991 ustanovljena Credit Lyonnais Russbank. Število bank z deležem tujega kapitala se močno povečuje predvsem v zadnjih letih, in sicer s 123 na dan 1.1.2003 na 133 na dan 1.7.2005.

Vse do leta 2001 je veljala t.i. 12% omejitev tujega lastniškega deleža v bankah na teritoriju Ruske federacije. Kljub ukinitvi omenjene omejitve si Centralna banka pridružuje pravico po dodatnih zahtevah glede višine ustanovnega kapitala, finančnega kontrolinga, poročanja ipd. pri bankah v tuji lasti. Kot že omenjeno, sta ruska vlada in Centralna banka sprejeli t.i. Načrt o dolgoročnem razvoju bančnega sistema do leta 2008, ki med drugim predvideva aktivnosti v smeri privabljanja tujega kapitala v bančni sektor (predvsem ukrepe na področju zakonodaje, preglednosti in kontrole). Po drugi strani pa vlada preprečuje ustanavljanje podružnic in ohranja zahtevo po neposrednih tujih investicijah v bančni sektor. Zanimivo je, da ustanovitev podružnice ni izrecno prepovedana, vendar na drugi strani ne obstaja ne postopek ne pravni dokument, ki bi ustanavljanje omogočal - to pravzaprav pomeni, da je ustanavljanje podružnic v tem trenutku nemogoče. Če povzamemo: obstoječe stanje predstavlja za tuje investitorje še vedno določeno mero tveganja, saj ima Centralna banka veliko mehanizmov, s katerimi lahko (ali že) ščiti domače banke pred prevzemi in »napadi« tujega kapitala. Prodor tujega kapitala je sicer v porastu, trenutno koncentriran na investicijsko bančništvo, servisiranje velikih tujih korporacij in multinacionalk. Kapital je tudi udeležen pri posredništvu z matično državo, od koder sicer izvira. Med večjimi tujimi naložbami v bančni sektor v zadnjih 2 letih omenjam naslednje:

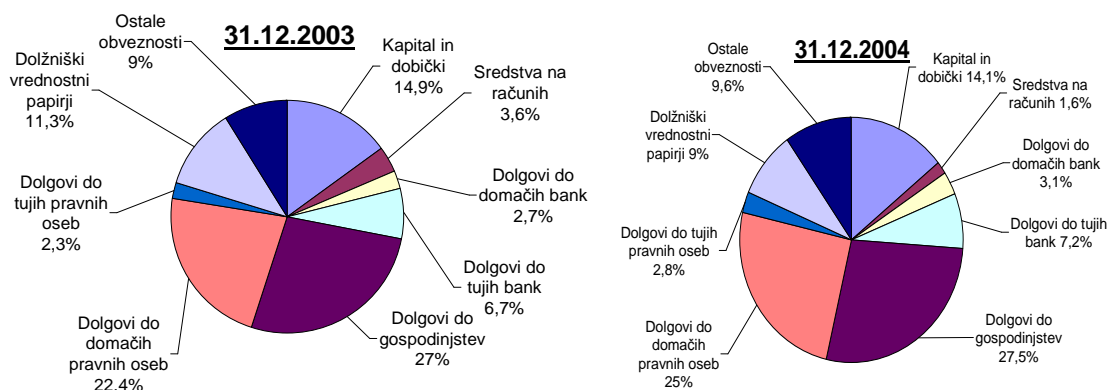
- Deutsche bank - prevzem Impexbanke;
  - HVB - prevzem IMB (International Moscow bank);
  - Dresdner Kleinwort Wasserstein je ustanovila borzno hišo;
  - UBS banka je ustanovila investicijsko banko;
  - Banca Intesa je kupila 75% delež v KMB banki;
  - GE Capital je kupila delež v Delta bank in
  - NLB nakup 3,69% deleža v Promsvyazbank v letu 2005
- (Poročilo predstavništva NLB v Moskvi, November 2005).

4.3.2 STRUKTURA IN UČINKOVITOST BANČNEGA SEKTORJA

V nadaljevanju bom na kratko predstavil primerjavo v strukturi bilance stanja bančnega sektorja na dan 31.12.2003 in 31.12.2004.

Za lažjo predstavo o strukturi tako obveznosti (pasive) kot sredstev (aktiva) ponazarjam strukturi v obliki diagrama:

Slika 1: Struktura bančnih obveznosti (primerjava stanja na dan 31.12.2003:31.12.2004)

Vir: CBR Annual Report 2004.

Kot je razvidno, s % izražene strukture bančnih obveznosti glede na stanja 31.12.2003 in 31.12.2004, predstavljajo glavno »bazo« za rast in razvoj bančnega sektorja sredstva pridobljena s strani pravnih oseb, ki predstavljajo skupaj, v strukturi bančnih obveznosti, kar 27,8% koncem leta 2004 glede na 24,7% v letu 2003. V absolutnih številkah to pomeni 1.908,1 bilionov rubljev¹ na dan 31.12.2004 proti 1.385,1 bilionom rubljev na dan 31.12.2003 oz. 43,4 - odstotno rast. Omenjena rast je omilila počasnejšo rast depozitov gospodinjstev, ki so na dan 31.12.2004 predstavljala 27 - odstotni delež kar je 0,5% manj kot je predstavljal omenjeni delež na dan 31.12.2003. V realnih številih znašajo depoziti gospodinjstev na dan 31.12.2004 1.964 bilionov rubljev proti 1.514,3 bilionom rubljev na dan 31.12.2003. Medletna rast depozitov se je zmanjšala s 47,1% v letu 2003 na 29,3% v letu 2004. Vzrok za upočasnitev rasti lahko pojasnimo s padcem zaupanja, ki je posledica bančne krize leta 2004. Na tem področju nižjo rast od omenjene beleži največja ruska banka Sberbank, ki je imela v preteklosti monopolni položaj, saj je uživala državno jamstvo za depozite. To pa se je v letu 2004 ukinilo oz. razširilo na vse banke. Te so beležile rast depozitov v višini 40,2% (neupoštevaje Sberbanko), medtem ko je znašala rast depozitov pri Sberbanki »le« 23,6%. Kljub vsemu omenjena banka dominira na področju pridobljenih depozitov gospodinjstev z visokimi 60,3% na dan 31.12.2004 (na dan 31.12.2003 63,3%).

Stopnja dolžniških vrednostnih papirjev se je v strukturi obveznosti znižala z 11,3% na 9%, kar prav tako lahko pripišemo dejstvu, da je preživel bančni sektor v letu

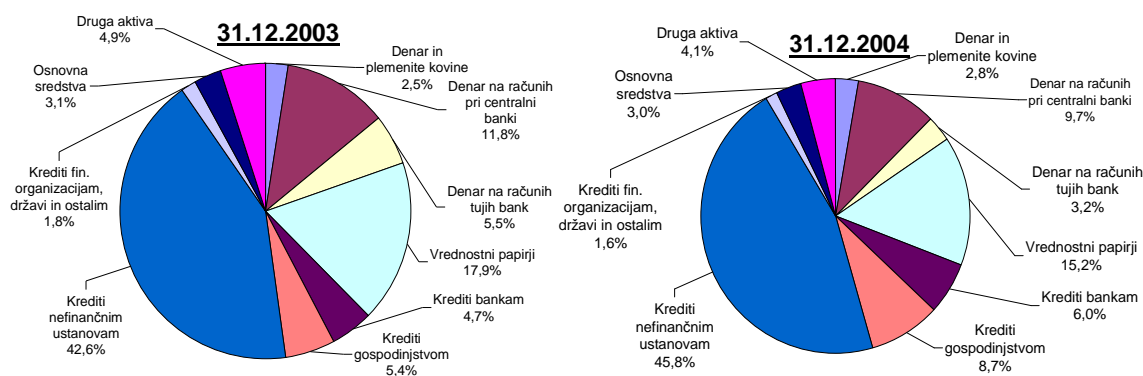
¹1 Rubelj je znašal SIT 6,3556 na dan 1.1.2005.

[URL:http://www.bsi.si/html/financni_podatki/arhiv/dte2005_01.html] 1.1.2005.

2004 težko krizno obdobje, in je bilo povpraševanje po omenjenih vrednostnih papirjih v zgodnjih poletnih mesecih »zamrznjeno«.

Kljub omenjeni krizi je ruskim bankam uspelo pridobiti več sredstev na medbančnem trgu. Na mednarodnih bančnih trgih so tako leta 2004 zabeležile 36,6 - odstotno rast sredstev, medtem ko je na domačem trgu ta rast znašala 49,8%. Vseeno predstavljajo sredstva v strukturi na dan 31.12.2004, pridobljena na mednarodnih bančnih trgih, kar 69,7% vseh pridobljenih sredstev na medbančnem trgu (71,7% na dan 31.12.2003). Ročnost omenjenih sredstev v strukturi se je, tudi ob dejstvu izboljšane državne bonitetne ocene bonitetne hiše Moody's in Fitch, izboljšala (podaljšala) s 53% (dne 31.12.2003) na 58% (dne 31.12.2004) (URL: <http://www.cbr.ru/eng/analytic/bank.system/report2004.en.pdf/>).

Slika 2: Struktura bančnih sredstev (primerjava stanja na dan 31.12.2003:31.12.2004)

Vir: CBR Annual Report 2004.

V letu 2004 je ruski bančni sistem uspel, kljub krizi, zabeležiti 27,4 - odstotno rast sredstev, in sicer skupno na 7,1 trilione rubljev. Glavni vzrok je predvsem povečana kreditna dejavnost do nefinančnega sektorja z 39 - odstotno rastjo glede na leto 2003 - v absolutnem številu 3.149,9 bilionov rubljev. Hkrati se je v strukturi omenjenih posojil povečal odstotek kreditov z ročnostjo nad 1 letom, in sicer s 37,9% (ob koncu leta 2003) na 39,5%. Glavnina kreditov je bila namenjena sektorju industrije in trgovine ter javnemu sektorju. 118,8 bilionov rubljev je bilo v 2004 namenjeno nerezidentom, izključujoč tuje finančne družbe, od tega 84,2% v tuji valuti, kar predstavlja v strukturi sredstev 1,7%. Povečana kreditna aktivnost je posledica padca obrestnih mer, in sicer z 12,4% v 2003 na 10,1% v 2004. V povprečju pa so se obrestne mere znižale za vse ročnosti, tudi za ročnosti med 1 do 3 let, t.j. s 15,3% v decembru 2003 na 10,8% v decembru 2004. Ostaja pa dejstvo, da se tako imenovani 'blue chipi' zadolžujejo predvsem na mednarodnih denarnih trgih, saj so dolgoročni viri (nad ročnostjo 3 let) v Rusiji zelo redki in dragi. Poleg tega so omenjena podjetja prevelika, da bi jih bile banke sposobne uspešno finančno spremljati, medbančna organiziranost pa preslaba, da bi omogočala plasma sindiciranih posojil v zadostnem obsegu in ročnostih, ki jih zahteva razvoj omenjenih podjetij.

Tveganost poslovanja ruskih bank se ob spoznanju, da se krediti gospodinjstvom povečujejo po 250% stopnji že od leta 2000 dalje in že predstavljajo 8,7% delež v strukturi bančnih sredstev, povečuje. Nadaljnja rast je ob sedanjem pravnem sistemu, z neurejenim varstvom potrošnika, neurejenim sistemom hipotekarnega kreditiranja, visokih obrestnih stopnjah, pod močnim drobnogledom opazovalcev in bo zahtevala takojšnje ukrepanje in implementacijo varnostnih ukrepov.

Struktura vlaganj v vrednostne papirje se preveša v korist investiranja v vrednostne papirje privatnega sektorja, saj so nelikvidni in slabo donosni državni vrednostni papirji za večja vlaganja nezanimivi.

Kljub poletni krizi 2004 so se krediti bankam povečali za 61,5% glede na leto 2003 in so predstavljali 6% v strukturi sredstev proti 4,7% v letu 2003 (Central Bank of Russian Federation, 2004).

Analitiki domnevajo, da se bo ruski bančni sistem tudi v prihodnjih letih pospešeno razvijal, selekcioniziral in pravno urejal. V veliko podporo omenjenim ocenam je tudi velik globalni interes razvitih držav za pospešeno modernizacijo Ruske federacije in gospodarskega sodelovanja z ogromnim in visoko potencialnim tržiščem in okoljem, ki ga ponuja.

5. CENTRALNA BANKA RUSKE FEDERACIJE

5.1 NASTANEK IN ZNAČILNOSTI

Centralna banka Ruske federacije (CBRF) je nastala iz bivše Državne banke - Gosbanke oz. iz njenega dela na ozemlju današnje Ruske federacije.

CBRF je banka države in je banka vseh bank. Kot taka opravlja del plačilnega prometa za domače in tuje banke, in sicer preko posebnih korespondenčnih računov, na katerih imajo banke del svojih sredstev pri Centralni banki.

Ima status pravne osebe in je ekonomsko neodvisna oz. samostojna ustanova, kar pomeni, da mora svoje odhodke prilagajati svojim prihodkom - vlada Ruske federacije ne odgovarja in ne jamči za njene obveznosti. Prav tako je neodvisna od upravnih in izvršnih organov državne oblasti.

Vodijo jo predsednik in svet direktorjev banke.

Lahko ima ustanovni kapital, ki ji služi kot jamstvo za izpolnjevanje obveznosti. Obseg ustanovnega kapitala je določen s statutom Centralne banke Ruske federacije, ki se lahko spreminja na podlagi odločitve ruske vlade.

Rezervni sklad služi za pokrivanje morebitnih izgub. Oblikuje ga iz dela svojega dobička.

Do avgusta 1993 je imela Centralna banka tudi t.i. zavarovalni sklad bančnega sistema, ki se je oblikoval iz dobička tako poslovnih bank kot tudi Centralne banke same, služil pa je za zavarovanje depozitov oz. vlog bančnih klientov.

Obračunsko obdobje dejavnosti Centralne banke Ruske federacije traja od 1. januarja do 31. decembra. Vsako leto mora CBRF najkasneje do 15. maja predložiti vladi obračun svojih dejavnosti, ki vsebuje analizo bančnega sistema, denarnega obtoka in financ, deviznih pologov in plačilnih bilanc posameznih republik, operacij Centralne banke ter njenih dobičkov oz. izgub (Zakonodajni akti, 1993, str. 22).

V nadaljevanju navajam najpomembnejše mejnike v delovanju CBRF, ki sem jih povzel z njene spletne strani. Ti še vedno v precejšnji meri vplivajo na delovanje finančno - bančnega trga v Ruski federaciji (Takla, 1998, str. 46):

- Med leti 1992 in 1995 je CBRF postavila sistem nadzora in regulacije nad komercialnimi bankami, ki so se pričele pojavljati v vse večjem številu. Kot agent ministrstva za finance je organizirala vladni trg vrednostnih papirjev znan kot trg GKO ter pričela na njem aktivno delovati;
- 26. aprila 1995 je CBRF prenehala s financiranjem proračunskega deficita;
- Da bi čim prej prebrodila finančno krizo, ki se je pojavila leta 1998, je CBRF restrukturirala bančni sistem predvsem z namenom povečati njegovo likvidnost in učinkovitost. Nesolventnim bankam je odvzela licenco (s čimer so prenehale z delovanjem). CBRF je zaradi zagotovitve stabilnosti in učinkovitega nadzora ustanovila Agencijo za restrukturiranje kreditnih ustanov ter Odbor za koordinacijo in razvoj bančnega sektorja v Ruski federaciji, kar je do sredine leta 2001 pripomoglo k navidez dokončni stabilizaciji bančnega in finančnega sistema v Ruski federaciji (navidez, saj je sledila kriza 2004, ki jo opisujem kasneje);
- Leta 2003 je CBRF sprejela odlok o prehodu obveznega poročanja s strani komercialnih bank na podlagi mednarodnih finančnih standardov. Odlok določa vrsto natančnih meril, s katerimi je komercialnim bankam omogočeno natančno, pregledno in zanesljivo poročanje, oblikovanje finančnih izkazov skladno z zahtevano periodiko in zahtevanimi transparentnimi informacijami, tako o delovanju finančnih ustanov kot tudi o finančnem in moralnem ugledu njihovih lastnikov;
- Decembra istega leta je bil sprejet pomemben zvezni »Zakon o zavarovanju individualnih bančnih depozitov na ozemlju Ruske federacije«. Zakon natančno določa pravne, organizacijske in finančne okvire za zavarovanje bančnih depozitov fizičnih oseb ter hkrati tudi način in pooblastila ustanove za zavarovanje depozitov na državni ravni. Kot nadaljevanje omenjenega zakona je bil januarja 2004 sprejet »Zakon o ustreznosti bank«, ki določa, kateri depoziti bodo zavarovani in katere banke bodo lahko participirale v depozitno - zavarovalni vsedržavni sistem. Na tem mestu je nujno omeniti dosedanja prakso v Ruski federaciji, ki je do sprejetja omenjenega zakona in dopolnil, zagotavljala državno

jamstvo le komitentom največje Sberbanke. Več kot očitno je, da je omenjena banka na ta račun zadovoljivo izkoriščala državno protekcijo in ohranjala monopol nad pridobivanjem depozitov kot najcenejšim virom financiranja;

- Najnovejši izzivi CBRF so osredotočeni predvsem na:
  - koncentracijo izpostavljenosti posameznih bank določenim združbam oz. povezanim družbam. CBRF za ta namen razvija t.i. supernadzorno službo za odkrivanje povezav in tvegane koncentracije;
  - problem slabo urejene zakonodaje na področju t.i. hipotekarnega kreditiranja, kjer je netransparentnost prevelika in dopušča možnosti ustvarjanja nestabilnega in tveganega poslovanja;
  - problem t.i. bančnega fiktivnega kapitala, ki se mu posveča bolj natančno ravno v času pisanja tega magistrskega dela.
- Leta 2004 je CBRF sprejela vrsto dokumentov vključno z »Regulativo o procesu oblikovanja rezervacij za potencialne izgube iz kreditnih poslov« ter »Navodili o zahtevanih finančnih ratingih«, s katerimi želijo preprečiti prevelike trenutne variacije v bančnem prostoru na področju nekritičnega določanja finančnih ratingov;
- Zaradi vse večjega števila finančnih ustanov, ki ponujajo vrsto hipotekarnih kreditov, je CBRF leta 2003 sprejela t.i. »Odlok o enkratnem hipotekarnem posojilnem pregledu«, ki natančneje opredeljuje postopke za pripravo poročil o odobrenih hipotekarnih posojilih CBRF.

5.2 FUNKCIJE - ZAKONSKA OPREDELITEV IN DELOVANJE V PRAKSI

5.2.1 ORGANIZACIJA DENARNEGA OBTOKA

Centralna banka ima na podlagi zakonodaje edina pravico do emisije primarnega denarja - torej izdajanja gotovine, dajanja denarja v obtok in jemanja denarja iz obtoka.

Negotovinski oz. knjižni denar se emitira preko depozitno - kreditnih procesov. Centralna banka regulira emisijo obeh s sredstvi denarno kreditne politike. Novost je prepoved emisije izključno za pokrivanje državno proračunskega deficita, ki pa jo zaenkrat v praksi nadomeščajo z drugimi, prav tako škodljivimi načini, npr. s krediti Centralne banke vladi, s katerimi se je v preteklosti pokrivalo tudi do 60% proračunskega deficita.

V Sovjetski zvezi je bil denarni obtok, tako kot večina stvari, predmet centralno planskega gospodarjenja. Planirali so se vsi prilivi in odlivi. Vladala je popolna

centralizacija, z Gosbanko kot edino pravo banko, določena pa je bila tudi stroga meja med uporabo gotovine in knjižnega denarja.

Gotovina se je lahko uporabljala za skoraj celotni plačilni promet (trgovino, plačilo blaga in storitev), knjižni denar pa le za obračune (npr. med podjetji).

5.2.1.1 GOTOVINSKI OBTOK

Potek gotovinskega obtoka

Centralna banka nastopa na najvišjem nivoju, torej kot emitent oz. izdajatelj gotovine. Sledijo njene podružnice na republiških ravneh in pa posebne ustanove na regionalnih ravneh, imenovane regionalni likvidnostni centri, ki so posredniki med republikami in njihovimi regijami. Na teh ravneh delujejo tudi posebni skladi - rezervni skladi, poleg teh pa še posebne obtočne blagajne, v katerih so zaloge gotovine oz. viri gotovine za poslovne banke. Obtočne blagajne dobavljajo gotovino poslovnim bankam, ki jo uporabljajo za različne namene (za podjetja in prebivalstvo) - za plače prebivalstva, za kmetijska in gospodarska podjetja, za razne stroške (dnevnice...), za gospodarske operacije... Gotovina se pretaka iz bank v podjetja in do prebivalstva, ki jo zopet porablja za različne namene (za nakup blaga in storitev, za razne stroške - stanovanjske, komunalne, transport...), od koder se steka nazaj v banke. Podjetja imajo lahko v svojih blagajnah le določen znesek gotovine, prav tako jo lahko le določen znesek dobijo - te meje določajo poslovne banke.

Če podjetja potrebujejo več gotovine, morajo zanjo zaprositi pri poslovnih bankah, ki določajo tudi meje povečanja, banke pa dobivajo dodatno gotovino iz obtočnih blagajn.

Če podjetja v svojih blagajnah razpolagajo z viškom gotovine, ga morajo oddati poslovnim bankam, ki svoje viške oddajajo v rezervni sklad. Če jim zmanjka gotovine, morajo poslovne banke za dodatek zaprositi regionalne likvidnostne centre.

Kljub vsem še vedno prisotnim elementom starega sistema je prišlo medtem do pomembnih sprememb (Ipavic, 1994, str. 14 - 21):

- a) centralna banka sedaj emitira le gotovino;
- b) poslovne banke emitirajo knjižni denar po načelu mehanizma bančnega multiplikatorja, katerega prej sploh niso poznale.

5.2.2 DENARNO - KREDITNA REGULACIJA

Zakonska opredelitev pooblastil Centralne banke (Takla, 1998, str. 46):

- a) reguliranje obsega in strukture denarne mase v obtoku (bankovcev, kovancev, sredstev na računih in vlogah pravnih ter fizičnih oseb ter drugih obveznosti bank):

- dajanje denarja v obtok in jemanje denarja iz obtoka;
- organiziranje proizvodnje denarnih znakov v obliki bankovcev in kovancev, določanje pravil transporta, hranjenja, določanje zunanosti ter nominalne vrednosti posameznih denarnih znakov, skrb za zamenjavo starih in poškodovanih denarnih znakov ter njihovo uničenje;
- denarno - kreditna regulacija denarne mase v obtoku preko lastne politike obrestnih mer, operacij z vrednostnimi papirji, z določanjem višine obveznih rezerv drugih bank in določanjem pravil za izvajanje bančne dejavnosti;

b) refinanciranje bank:

- nudi kratkoročne kredite poslovnim bankam po obrestni meri Centralne banke, da bi vplivala na večjo likvidnost bančnega sistema - te kredite zapisuje Centralna banka v aktivnem delu svoje bilance kot kredite, v pasivnem pa kot sredstva na posebnih korespondenčnih računih - pri Centralni banki ima vsaka banka odprt korespondenčni račun (pogojno bi lahko ta sredstva enačili s presežnimi rezervami v terminologiji Federalnega rezervnega sistema ZDA);
- določa pogoje za dajanje kreditov na podlagi različnih jamstev (aktiv poslovnih bank);

c) uravnavanje višine obrestnih mer:

- določanje obrestnih mer za kredite;
- v izjemnih primerih omejevanje kreditov (Centralna banka lahko takšen ukrep uvede za največ šest mesecev, za daljše obdobje pa ga mora potrditi vlada);

d) druge funkcije:

- organizacija medbančnih obračunov;
- zagotavljanje dobave gotovine ostalim bankam,
- določanje oblik in pravil računov v narodnem gospodarstvu.

5.2.2.1 DENARNA POLITIKA CBRF IN INSTRUMENTI, KI JIH PRI TEM UPORABLJA

Denarno - kreditna oz. le denarna politika je tisti del ekonomske politike, ki jo neposredno izvaja centralna banka. V tržnih gospodarstvih je to važno orodje za doseganje nekaterih ciljev.

Ustanovitev dvostopenjskega bančnega sistema v Ruski federaciji decembra 1990 je bil prvi korak k ustanavljanju gospodarske sredine, v kateri bi centralna banka lahko izvajala učinkovito denarno - kreditno politiko, vendar od sprejetja zakonov o funkcijah in pravicah centralne banke (prav tako to velja tudi za poslovne banke), pa

do njihove popolne uveljavitve v praksi, vodi dolga pot, ki je Rusija še ni v celoti prehodila.

V tržnih gospodarstvih obstaja več vrst instrumentov denarne politike. Največkrat jih delimo na kvantitativne oz. splošne in kvalitativne oz. selektivne instrumente. Za kvantitativne instrumente je značilno, da centralna banka ureja le velikost kreditnega potenciala poslovnih bank in prek tega količino denarja, ki ga izdajajo poslovne banke, pri kvalitativnih instrumentih pa gre še dlje in kontrolira tudi načine izkoriščanja kreditnih potencialov posamezne poslovne banke (Ribnikar, 1990, str. 234).

5.2.2.1.1 INSTRUMENTI DENARNE POLITIKE V RUSKI FEDERACIJI

A) Operacije na prostem denarnem trgu:

I. Trg kreditnih virov - tu se uporabljata dva instrumenta:

I.a. Omejevanje kreditov Centralne banke poslovnim bankam oz. vladi; je trenutno osnovna metoda, ki je sicer administrativna, poleg tega pa je Centralna banka pri dodeljevanju svojih kreditov še vedno precej subjektivna, saj so v preteklih letih večino kreditov dobile tiste poslovne banke, ki so se preoblikovale iz nekdanjih državnih bank.

I.b. Obrestna mera za dane kredite (v primeru ekspanzivne denarne politike se obrestna mera znižuje, pri restriktivni denarni politiki pa zvišuje); v Rusiji uporaba tega instrumenta dolgo ni prihajala v poštev predvsem zaradi visoke inflacije.

II. Trg vrednostnih papirjev

Centralna banka ima v lasti vedno določen obseg vrednostnih papirjev (od kreditov vladi). Če vodi restriktivno denarno politiko, te papirje prodaja in narobe.

III. Devizni trg

Vsa podjetja morajo 50% svojih prilivov v tujih valutah prodati Centralni banki oz. poslovnim bankam, ki imajo generalno licenco Centralne banke, torej lahko poslujejo v domači in tuji valuti.

Pri restriktivni denarni politiki Centralna banka tuje valute prodaja poslovnim bankam in narobe.

B) Norme in normativi za obveznosti poslovnih bank

I. obvezne rezerve poslovnih bank - te trenutno znašajo 20% za kratkoročne pasive in 15% za dolgoročne pasive (več kot eno leto);

II. likvidnostni normativ - Centralna banka povečuje oz. zmanjšuje koeficient likvidnosti v skladu s svojo denarno politiko.

5.2.3 NALOGE V ZVEZI S PRORAČUNOM RF IN OSKRBOVANJEM DRŽAVNEGA DOLGA

Centralna banka nastopa kot kreditor Ministrstva za finance in vlade Ruske federacije.

Državni dolg se izkazuje v bilanci Centralne banke v obsegu državnih vrednostnih papirjev, kupljenih od Ministrstva za finance.

Centralna banka vsakoletno ugotavlja skrajne meje kreditiranja proračunskih odhodkov.

5.2.4 ZUNANJEEKONOMSKA DEJAVNOST

a) opravljanje raznih operacij v tujih valutah na ozemlju Ruske federacije in izven njenih meja, ki so v skladu z veljavno rusko zakonodajo in mednarodno bančno prakso;

b) zastopanje interesov Ruske federacije pri Centralnih bankah drugih držav, mednarodnih bankah in drugih finančnih organizacijah, kjer se meddržavno sodelovanje izvaja na ravni centralnih bank;

c) izdajanje dovoljenj za odpiranje predstavništev tujih bank in drugih finančnih organizacij na ozemlju Ruske federacije;

d) določanje tečaja rublja glede na denarne enote tujih držav.

5.2.5 NADZOR IN REGULACIJA BANČNE DEJAVNOSTI

a) izdajanje bančnih licenc za izvajanje bančne dejavnosti in registracija njihovih statotov

Centralna banka podeljuje dve vrsti licenc:

I. **enostavno** - poslovna banka lahko opravlja operacije le po naročilu klientov, ne pa tudi v svojem imenu in na svoj račun;

II. **generalno** - poslovna banka lahko opravlja operacije v svojem imenu in na svoj račun, prav tako pa tudi po naročilu klientov - v tem primeru mora poslovna banka natančno opredeliti svoje potrebe, posebne kadre, sklade, korespondenčne odnose s tujimi bankami.... Razlika je tudi v tem, da lahko poslovne banke z generalno licenco vršijo operacije v domači in tuji valuti;

b) določanje ekonomskih normativov za poslovne banke:

- minimalni obseg ustanovnega kapitala;
- mejno oz. skrajno razmerje med obsegom njenega ustanovnega kapitala ter vsoto njenih aktiv;
- kazalniki likvidnosti bilanc;

- minimalni obseg obveznih rezerv deponiranih pri Centralni banki;
  - maksimalni obseg tveganja na enega dolžnika;
  - omejitve obsegov valutnega ter tečajnega tveganja;
  - omejitve uporabe pridobljenih depozitov za nakup delnic drugih pravnih oseb;
- c) opredelitev pravil za formiranje obveznih zavarovalnih skladov pri poslovnih bankah za pokrivanje potencialnih izgub klientov;
- d) nadzor nad bančno dejavnostjo:

I. tekoča operativna kontrola - poslovne banke dajejo Centralni banki mesečne obračune in bilance glede na normative, ki jih ta določa;

II. nadzor preko obveznih rezerv;

III. dajanje licenc posebnim revizijskim podjetjem (ponavadi ob koncu ali v začetku leta), ki potem potrdijo bilanco poslovne banke.

Poleg vseh do sedaj naštetih operacij pa ima Centralna banka možnost tudi (Central bank of Russian Federation, 2005):

- kot kreditor na najvišji instanci dajati bankam kredite z rokom vračila po dogovoru s posojilojemalcem;
- pridobivati depozite, prevzemati obveznosti za mobilizacijo kreditnih resursov za dolgoročno kreditiranje državnih investicijskih programov;
- voditi korespondenčne račune registriranih poslovnih bank - ti računi so bili ustanovljeni 1. julija 1992 v vseh republiških centralnih bankah takratne Sovjetske zveze, in sicer predvsem z namenom regulacije kroženja rubljev med republikami in kasnejšimi neodvisnimi državami;
- kupovati, prodajati in hraniti državne vrednostne papirje, poleg tega pa kupovati, in prodajati pravnim osebam dragocene kovine in drage kamne oz. izdelke iz njih;
- izvajati operacije na mednarodnih denarno - kreditnih trgih in mednarodnih trgih dragocenih kovin.

Do sedaj naštete funkcije Centralne banke so dejansko le bolj ali manj zakonsko opredeljene funkcije (Debauchery, 1994, str. 81 - 82).

6. POSLOVNE BANKE V RUSKI FEDERACIJI

6.1 POJAV POSLOVNIH BANK

Na podlagi Zakona o kooperaciji, izdanega leta 1988, so bile ustanovljene prve kooperativne banke, ki so bile nekakšne predhodnice današnjih poslovnih bank.

Po razpadu Sovjetske zveze so na ozemlju Rusije začele nastajati nove banke. Tako se je v poslovne banke preoblikovala večina starih specializiranih bank, in sicer tako, da so se spremenile v delniške družbe, v katerih ima večinski ali pa kar ves lastniški delež država, tako da so te banke začele poslovati z največjim ustanovnim kapitalom, največjimi aktivami, največjim številom podružnic (primer je Sberbanka s več kot 40.000 podružnicami).

Kar se tiče gostote bank in dosegljivosti bančnih uslug, je Rusija trenutno dežela puščav in oaz - na eni strani so področja z veliko zgoščenostjo bank, kot so npr. Moskva in moskovska regija, na drugi strani pa cele regije z eno samo banko ali celo brez nje. V Moskvi deluje 35 - 40% vseh bančnih ustanov ter njihovih podružnic (poleg Moskve je še nekaj mest z večjo koncentracijo bančnih ustanov, kot npr. St. Peterburg, Ufa, Jekaterinburg, Vladivostok), to pa je praktično tudi edino mesto, kjer deluje zadostno število bančnih ustanov, ki niso organizirane na bazi bivših specializiranih bank. Te pa imajo vodilno vlogo drugod v Rusiji.

Kazalec finančne razvitosti je koeficient finančne avtonomije, ki kaže odvisnost od denarnih vložkov drugih regij za potrebe kreditiranja. Najbolj neodvisne so Moskovska, St. Peterburška, severozahodne ter centralne regije, najbolj odvisne pa daljnovzhodne, severne, vzhodno ter zahodnosibirske regije (Ipavic, 1994, str. 30).

Glede na ta, in še nekatere druge kazalce, lahko regije razdelimo v štiri skupine (Qimiao, 2003, str. 34 - 45):

- napredne (Moskva, St. Peterburg) - značilna je visoka raven neodvisnosti, nizka poraba centraliziranih kreditnih virov ter razvita finančna infrastruktura;
- ekstremne (sever, daljni vzhod, vzhodna Sibirija) - tu je veliko državnega vmešavanja, centraliziranih kreditov, značilno je masovno nevratanje kreditov in veliko število bank glede na pomen regije;
- povprečne (zahodna Sibirija, Ural) - visoka aktivnost pri pridobivanju sredstev iz drugih regij, dovolj obširna mreža bančnih ustanov, količina prejetih centraliziranih kreditov je na ravni državnega povprečja (27 - 28%);
- konservativne (severni Kavkaz, centralne regije, Povolžje) - visok koeficient finančne avtonomije, hkrati pa velika količina prejetih centraliziranih kreditov, zadostna količina bančnih ustanov - potrebna bi bila sprememba državne politike na tem področju ter povečanje investicij v bančno sfero.

6.2 ZNAČILNOSTI

6.2.1. REGISTRACIJA POSLOVNE BANKE

Na spletni strani Centralne banke Ruske federacije je nazorno prikazan postopek registracije poslovne banke na ozemlju RF, z vsemi zakonskimi določili in veljavnimi akti, ki trenutno urejajo bančno zakonodajo. Predstavil bom delni - skrajšani povzetek

vseh bistvenih elementov, ki so pomembni pri ustanovitvi in registraciji kreditnih ustanov na ozemlju Ruske federacije (Central Bank of Russian Federation, 2002):

1. Kreditno ustanovo lahko ustanovi pravna ali fizična oseba, ki ni bila kazensko kaznovana oz. nima kakršnekoli prepovedi sodelovanja oz. participiranja v banki ali podobni kreditni ustanovi. Pravna oseba mora stabilno in uspešno delovati ob ustanovitvi banke vsaj 3 leta.
2. Minimalni začetni kapital mora znašati najmanj EUR 5 mio.
3. Vložki v ustanovni kapital kreditne ustanove so lahko vplačani v katerikoli valuti ali v nepremičnini, v kateri bo kreditna ustanova opravljala svojo dejavnost. Pogoji je seveda, da je nepremičnina dokončana. Vložek v obliki nepremičninske lastnine ne sme presegati 20% vsega ustanovnega kapitala.
4. Ustanovitelji banke se ne smejo umakniti oz. prodati svojega deleža prej kot v treh letih od registracije.
5. Vsakršna zamenjava oz. pridobitev lastništva v višini 5% v določeni kreditni ustanovi mora biti predhodno najavljena, pridobitev višja od 20% pa tudi predhodno odobrena s strani Centralne banke Ruske federacije. Tudi za kupce deležev višjih od 20% velja enaka zakonodaja kot za ustanovitelje same, t.j. najmanj triletno »brezmadežno« in stabilno finančno poslovanje. Pri tem je pomembno izpostaviti, da lahko Centralna banka z vso zakonsko pravico izkoristi možnost zavrnitve prošnje za omenjeno pridobitev deleža, ki presega 20% v določeni kreditni ustanovi.
6. Vsaka kreditna ustanova mora imeti svojo upravo, nadzorni svet, enočlansko izvršilno telo in izvršilni odbor.
7. Kandidati za vodjo izvršilnega telesa, njegovi namestniki, člani izvršilnega odbora, glavni ekonomist in njegovi namestniki morajo biti potrjeni s strani centralne banke. Kandidati morajo predhodno izpolnjevati ustrezne pogoje zahtevane z Zakonom o bančništvu in bančnih aktivnostih. Pri tem mora imeti kandidat najmanj univerzitetno izobrazbo smeri ekonomija ali pravo ter najmanj dve leti izkušenj z vodenjem v podobni kreditni ustanovi ter «čisto» preteklost. Licenco za opravljanje omenjenih dejavnosti lahko Centralna banka odvzame kadarkoli.
8. Banke in kreditne ustanove lahko pridobijo naslednje licence:
  - licenco za opravljanje bančnih operacij v rubljih (brez pravice sprejemanja depozitov² prebivalstva);
  - licenco za opravljanje bančnih operacij v rubljih in tujih valutah (brez pravice sprejemanja depozitov prebivalstva);

---

² Depozit je vplačilo denarja oziroma drugih vračljivih sredstev, na podlagi katerega pridobi vplačnik pravico do vrnitve vplačanih sredstev v določenih rokih

- licenco za sprejemanje depozitov prebivalstva v rubljah;
  - licenco za sprejemanje depozitov prebivalstva v rubljah in v tuji valuti;
  - generalno licenco (se dodeli banki, ki lahko opravlja vse bančne operacije v rubljah in tujih valutah in hkrati izpolnjuje kriterij velikosti ustanovitvenega kapitala);
  - licenco za razpolaganje in trgovanje s plemenitimi kovinami;
  - licenco za opravljanje bančnih dejavnosti v rubljah in tujih valutah za nebančne kreditne ustanove;
  - licenco za vnovčevanje menic, plačilnih in poravnalnih dokumentov nekreditnih ustanov.
9. Banka lahko zaprosi za licenco sprejemanja depozitov šele dve leti po registraciji.
10. Kreditne ustanove lahko aktivno sodelujejo na trgu vrednostnih papirjev šele, ko pridobijo ustrezno dovoljenje, izdano s strani Zvezne borzne komisije. Ob ustanovitvi mora posamezna kreditna ustanova Centralni banki predložiti vrsto dokumentov, ki so primerljivi z zahtevami Banke Slovenije in jih na tem mestu, zaradi formalnega značaja ne bom našteval.

6.3 FUNKCIJE POSLOVNIH BANK

Banka, ki deluje kot samostojna finančna organizacija, opravlja v tržnem gospodarstvu tri osnovne funkcije:

- posredniško, ki je primarna;
- oskrbovalno;
- pridobitniško.

Banke posredujejo med nefinančnimi organizacijami (podjetji), in sicer med tistimi s finančnimi presežki in tistimi s finančnimi primanjkljaji. Od prvih si sredstva sposojajo, da lahko posojajo drugim. Tako poleg posredniške opravljajo tudi oskrbovalno funkcijo, ko deficitne celice oskrbujejo s potrebnimi sredstvi. Banke v opravljanju teh dveh funkcij vidijo seveda možnost zaslužka, saj naj bi z razliko med nabavno in prodajno ceno ustvarjale dobiček. To pa je tudi tretja funkcija bank - pridobitniška funkcija. Pomembna je podjetniška narava poslovnih bank (Crnkovič, 1989, str. 56 - 59).

V socialističnih gospodarstvih, torej tudi v Sovjetski zvezi, ni bilo trgov in podjetij, ki bi jim bil osnovni cilj poslovanja dobiček. Poslovno bančništvo nastane šele, ko v denarnem sistemu vse banke in druge finančne organizacije, razen centralne banke, delujejo kot podjetja.

Ruska federacija tako sedaj stoji z eno nogo na enem bregu - novoustanovljene poslovne banke, ki jih je okoli 60%, delujejo po podjetniškem principu - z drugo pa

ostaja na starem, saj banke, ki so se preoblikovale iz prejšnjih državnih bank - teh je okoli 30% - le počasi prehajajo na nov način poslovanja (tudi zaradi še vedno velike državne pomoči).

6.3.1 OPERACIJE, KI JIH IZVAJAJO POSLOVNE BANKE V RUSKI FEDERACIJI

Osnovne funkcije, ki jih banke opravljajo na ozemlju Ruske federacije (Central Bank of Russian Federation, 2005):

- pridobivanje vlog in depozitov ter kreditiranje strank;
- izvajanje obračunov po naročilih strank in bančnih korespondentov ter njihovo oskrbovanje z likvidnimi sredstvi;
- odpiranje in vodenje računov svojih strank ter bančnih korespondentov, v tem primeru tudi tujih;
- financiranje kapitalnih vlaganj po naročilu vlagateljev oz. investorjev;
- izdajanje, kupovanje, prodaja in hramba plačilnih dokumentov ter vrednostnih papirjev (čekov, akreditivov, menic, delnic, obveznic...) ter izvajanje drugih operacij z njimi;
- dajanje priporočil, garancij in drugih obveznosti do tretjih oseb, s sprejemanjem rizika izpolnitve teh obveznosti v denarni obliki;
- izvajanje forfaitinga ter factoringa;
- kupovanje tujih valut od tujih pravnih ter fizičnih oseb in prodaja ruskih rubljev (le - tem), ki se nahajajo na njihovih vlogah in računih;
- nakup in prodaja dragocenih kovin ter dragih kamnov na ozemlju Ruske federacije in izza njenih meja, prav tako pa tudi izdelkov iz njih;
- pridobivanje in razmeščanje dragocenih kovin ter izvajanje drugih operacij z njimi, vse v skladu z mednarodno bančno prakso;
- pridobivanje ter plasiranje sredstev v obliki vrednostnih papirjev in upravljanje z njimi po naročilu strank;
- izkazovanje brokerskih storitev, konzultacij, izvajanje leasinga in
- izvajanje drugih operacij z dovoljenjem Centralne banke Ruske federacije.

6.4 PRIMER USPEŠNE POSLOVNE BANKE - ALFA BANKA, MOSKVA

V nadaljevanju bom predstavil trenutno najmočnejšo zasebno banko, Alfa banko, s sedežem v Moskvi. Da bi si lažje ustvarili sliko oz. njen položaj v skupini, kateri pripada, bom najprej na kratko opisal tudi delovanje Konzorcija Alfa. Ne gre sicer za

pravno osebo v pravem pomenu besede, izraz se uporablja zgolj zaradi delničarske povezave. Konzorcij predstavlja združbo podjetij, ki so v večinski enaki delničarski sestavi, ki ji pripada tudi Bančna skupina Alfa. V nadaljevanju se bom omejil na opis omenjene Bančne skupine Alfa.

6.4.1 ORGANIZACIJA, NASTANEK IN VLOGA ALFA BANKE

I. Organizacija

Bančna skupina Alfa je del velikega konzorcija pod imenom **Konzorcij skupine Alfa**. Gre za eno izmed največjih ruskih finančno - industrijskih konglomeratov v privatni lasti, ki je na dan 31.12.2003 (konsolidacija za leto 2004 je napovedana do konca septembra 2005) obvladovala bilančno vsoto v višini EUR 12,3 Mrld. Glavna interesna področja skupine so poleg nafte in plina (94,6%) tudi komercialno in investicijsko bančništvo (1,8%), zavarovalništvo (0,3%), telekomunikacije (3,1%), ostale tehnologije (0,2%) pa tudi občasne poslovne priložnosti na drugih področjih.

Konzorcij se osredotoča na tržno naravnane projekte, dolgoročne priložnosti, predvsem na področju današnje Ruske federacije in držav SND (Skupnosti neodvisnih držav (CIS - Commonwealth of the Independent States)). Konzorcij, kot strateška, krovna organizacija, skrbi za ustrezne sinergije, vrši kontrolo in nadzor nad delovanjem podjetij v skladu s pričakovanji lastnikov (Alfa Bank Annual Report, 2004).

PODJETJA V SESTAVI KONZORCIJA

a) Zavarovalna skupina Alfa (Alfa Strakhovanie)

Zavarovalniška skupina Alfa je največja prostovoljna privatna zavarovalna skupina v Ruski federaciji in hkrati na petem mestu med vsemi prostovoljnimi privatnimi zavarovalnicami. Je popolnoma univerzalna zavarovalna skupina (registrirana za trženje 89 zavarovalniških storitev), ki poleg celotnega ozemlja Ruske federacije pokriva tudi zavarovalniški trg Ukrajine. Njena bilančna vsota je na dan 31.12.2003 znašala RUR 4,2 Mrld cca. EUR 116,6 Mio (za primerjavo - bilančna vsota Zavarovalnice Triglav, naše največje zavarovalnice, je na dan 31.12.2003 znašala SIT 274,7 Mrld oz. cca. EUR 1,19 Mrld).

b) TNK - BP

Ustanovljena je bila septembra 2003 kot rezultat združitve ruskih podjetij TNK in SIDANCO z večino naftnega premoženja družbe BP (British Petrol) na področju Ruske federacije. Družba je v 50 - odstotni lasti BP - ja in v 50 - odstotni lasti Alfa Skupine, Access Industries in podjetja Renova.

TNK - BP je trenutno tretja po vrsti rangirana naftna družba na področju Ruske federacije in ima preko 100.000 zaposlenih na vsem ozemlju Ruske federacije. Njene naftne rezerve znašajo trenutno 9 bilijonov sodčkov, dnevno pa napolnijo 1,44 milijonov sodčkov (leto 2004). Družba upravlja s šestimi rafinerijami in več kot 2.200 pooblaščenimi prodajalnami na ozemlju Ruske federacije in Ukrajine.

TNK - BP je prisotna v vseh velikih centrih za pridobivanje ogljikovodikov, kot so: zahodna Sibirija, Volga - Ural, vzhodna Sibirija in Sahalin. Med drugim ima v lasti tudi najkvalitetnejšo rusko (Rizansko) rafinerijo, ki predvsem zelo dobro izkorišča bližino Moskve, najpomembnejšega naftnega odjemalca, in bližino dostopa do vzhodno ter zahodnoevropskih trgov.

c) Alfa - Eco Skupina

Poslanstvo leta 1989 ustanovljene Alfa - Eco - skupine (predvsem po letu 2004 in temeljiti reorganizaciji) je vlaganje v perspektivna in domnevno visoko donosna podjetja na področju SND in ostalih državah v razvoju (t.i. emerging countries). Alfa - Eco je aktiven naložbeni partner, ki v podjetjih, kamor vlaga kapital, aktivno sodeluje pri upravljanju ter z izkušnjami pomaga podjetjem k nadaljnjemu napredku in rasti. Aktivno sodelovanje zajema krepitev (zamenjava) vodilnega kadra, prevzem nadzora nad upravljanjem s finančnimi viri in racionalizacijo poslovanja.

Delovanja teh podjetij niso področno omejena in vključujejo tako industrijska, trgovska kot tudi raziskovalna podjetja.

d) Trgovska veriga - Perekriostok

Prvi veleceter trgovske verige Perekriostok je bil postavljen leta 1995, danes pa mrežo sestavlja že 70 velecetov, kar prestavlja vodilno verigo supermarketov v Moskvi, Sankt Peterburgu in v vseh ostalih pomembnih mestih širom Ruske federacije.

Ciljno populacijo predstavlja nižji srednji razred, ki lahko izbira med 15.000 produkti v vsakem od velecetov. Družba je v tem trenutku sposobna pridobivati kreditne aranžmaje tudi na zahtevnih zahodnoevropskih trgih, kar samo potrjuje visoko kvaliteto in profesionalnost poslovanja.

e) Alfa Telekom

Alfa Telekom je organiziran kot holding v skupini Alfa, namenjen predvsem investiranju telekomunikacijskih projektov, objektov in programov na področju Ruske federacije in v drugih državah SND.

Trenutno povezuje naslednje družbe:

- **VimpelCom (mobilna telefonija)**

Ustanovljena leta 1992 z imenom 'Bee line' predstavlja danes eno izmed najbolj prepoznavnih znamk mobilne telefonije na področju Ruske federacije. VimpelCom trenutno pokriva področje s preko 136 milijoni prebivalcev kar pomeni 94% celotne ruske populacije. Svoje poslovanje namerava v kratkem razširiti tudi v ostale države SND in ostale obetajoče države v razvoju.

- **MegaFon**

MegaFon je ponudnik mobilne telefonije tretje generacije. Podjetje se trenutno nahaja v obsežnem investicijskem obdobju, ki naj bi se uspešno zaključilo z implementacijo t.i. 3G omrežja v Moskvi in Sankt Peterburgu.

- **Kijevska zvezda**

Kijevska zvezda je vodilni ponudnik mobilne telefonije v Ukrajini. Mreža se razprostira preko 980 mest, 13.000 vasi ter pokriva skoraj 100% vsega ukrajinskega prostora. Podjetje ima tudi vsedrjavno koncesijo za izgradnjo lastnega fiksnega in mobilnega (tega je že realiziralo) omrežja. Izgradnja fiksnega omrežja v bližnji prihodnosti ni v strateškem načrtu.

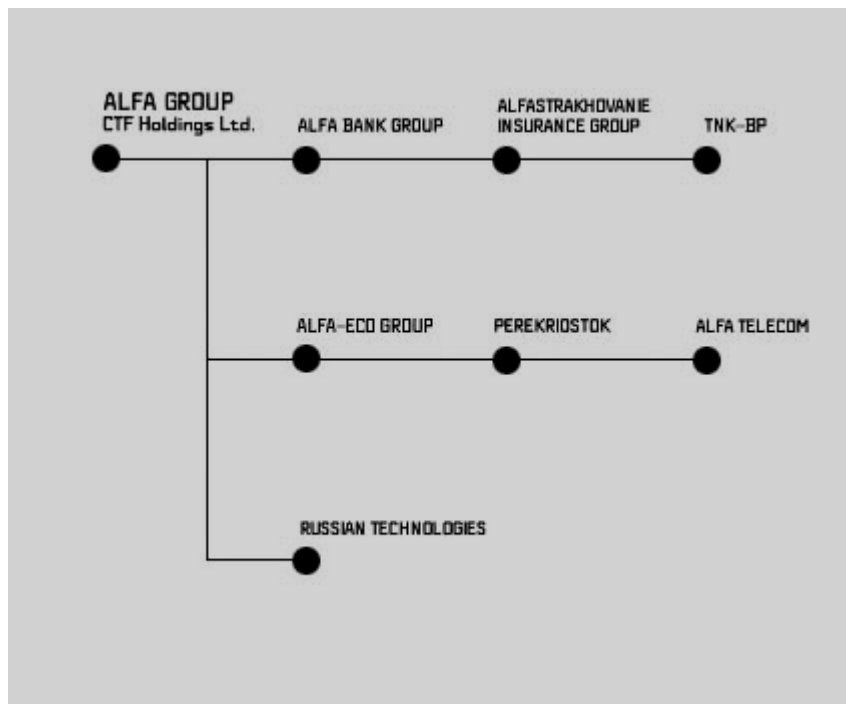
- **Zlati Telekom**

Zlati telekom pokriva področje internega omrežja in servisa za vse uporabnike v Ruski federaciji ter celotnega območja SND.

f) Ruske tehnologije

Podjetje Ruske tehnologije je bilo ustanovljeno leta 2003 z namenom investiranja v obetavne visokotehnološke projekte. Družba deluje po načelu sklada tveganega kapitala z visoko pričakovanimi donosi. Kot vse podobne družbe tudi Ruske tehnologije prevzamejo vodilno vlogo investitorja in lastnika v podjetjih, v katera vlaga z namenom umika ob dosegu zelenih donosov (30 - 40%) oz. ob poslovni priložnosti prodaje na trgu. Kljub temu pomembno prispeva k razvoju visoko tehnoloških projektov, ki bi brez ustreznega finančnega vložka ostali neuresničeni (URL: <http://www.ru-tech.ru/indexen.htm>).

Slika 3: Finančni holding Alfa

Vir: Alfa Bank Annual Report, 2004.

II. Nastanek Alfa banke

Od vseh opisanih je Bančna skupina Alfa vsekakor med najpomembnejšimi. Pomembna vloga v strukturi skupine pripada Alfa banki. V skupino Alfa banke sodijo naslednja podjetja (podjetja v 100% lasti) (zaradi transparentnosti ohranjam imena podjetij kot so registrirana):

- Amsterdam Trade bank, NL;
- Alfa Securities, VB;
- Alfa Russia finance, NL;
- Alfa Capital Markets, ZDA;
- Alfa Bank, Kazakhstan;
- Alfa Bank, Bashkortostan;
- Alfa - Leasing, Rusija.

Alfa banka je bila ustanovljena 20.12.1990 z imenom LLC CIB Alfa Bank, in sicer kot družbeniška družba z omejeno odgovornostjo (Tovarishevstvo s Ogranichennoi Otvetstvennost'u). Januarja 1991 je pridobila generalno bančno licenco, ki ji jo je podelila Centralna banka Ruske federacije. Leta 1994 je pridobila tudi licenco za trgovanje s plemenitimi kovinami. Leta 1996 se je preoblikovala v družbo z omejeno odgovornostjo (Obschestvo s Ogranichennoi Otvetstvennost'u) v skladu s takratno zakonodajo. Že leta 1998 pa se je, zaradi transparentnosti in pridobitve zaupanja vlagateljev, preoblikovala v delniško družbo.

Banka ima generalno bančno licenco za opravljanje vseh bančnih poslov na področju Ruske federacije skladno z določili Centralne banke Ruske federacije, ki smo jih že omenjali.

Banka je v letih od nastanka razvila široko mrežo poslovalnic v pomembnejših mestih na področju Ruske federacije, z lastniškimi deleži v nekaterih tujih družbah, pa tudi na področjih zunaj meja, kot npr. v ZDA, v Veliki Britaniji, na nizozemskem idr.

Alfa banka je članica mnogih združenj: SWIFT (1994), Euroclear (1996), »Moscow InterBankCurrency Exchange (MICEX)«, Nacionalnega združenja udeležencev na kapitalskih trgih, Ruskega trgovalnega sistema (vse od leta 1997).

Omenjena združenja so namenjena predvsem transparentnosti in varnosti poslovanja tako za udeležence kot njihove stranke. Alfa banka je tudi ena izmed 16 bank, ki jih je Centralna banka Ruske federacije pooblastila za odprtje t.i. »S« računov. To omogoča Alfa banki odprtje specialnih računov v imenu mednarodnih investitorjev in partnerjev, ki aktivno sodelujejo na ruskih dolžniških trgih.

Banka je dobitnica mnogih nagrad, ki potrjujejo njeno stabilnost in varno (konzervativno poslovanje), med drugim:

- najboljša banka v Rusiji v letih 2002 in 2003 (Euromoney in Global Finance),
- »Best trade finance bank« v letih 2001 do 2004 na področju SND (Global finance in časopis »Emerging markets«),
- vodilna banka na področju finančnega svetovanja v 2004 (JP Morgan) in mnoge druge.

Banko vsa ta leta ocenjujejo tudi svetovne ocenjevalne ustanove, zato je na tem mestu povzemam ocene treh najbolj znanih organizacij, ki jih primerjam z ocenami največje slovenske banke (URL: <http://www.alfabank.com/ratings/>).

Tabela 2: Ocene mednarodno priznanih ocenjevalni hiš na primeru Alfa banke, Moskva in Nove Ljubljanske banke, Ljubljana:

	Alfa banka, Moskva	Nova Ljubljanska banka
Fitch		
• Long - term	B+	A -
• Short Term	B	F2
• Outlook	Stable	Stable
Standard & Poor's		
• Long - term	B	BBB+
• Short Term	C	A - 2
• Outlook	Stable	Stable
Moody's		
• Long - term	Ba2	A -
• Short Term	NP	A2
• Outlook	Stable	Stable

Vir: Bankersalmanch, 2004.

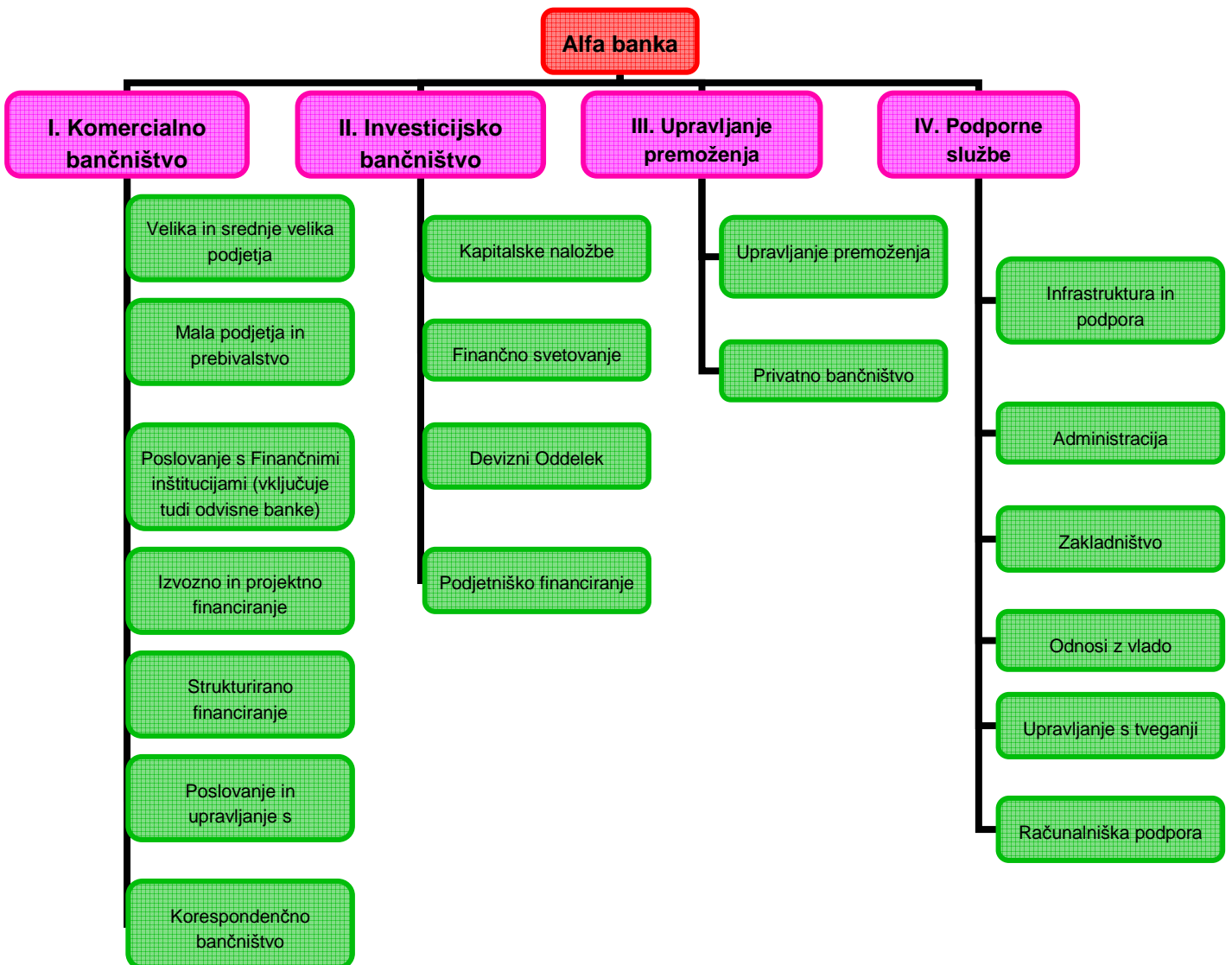
Videti je, da Alfa banka glede na trg, na katerem deluje, dosega visoke ocene, prihodnost pa naj bi bila ravno tako svetla. Vedeti je potrebno, da deluje Nova Ljubljanska banka na bistveno bolj urejenem finančnem trgu, ki je del Evropske unije, Alfa banka pa je del sorazmerno mladega in nerazvitega vzhodnoevropskega finančnega trga, ki se razvija in pojavlja šele od leta 1991. Pri tem je potrebno vedeti, da si ocenjevalne hiše od velikih kriz koncem devetdesetih let let prizadevajo bolj kritično presojati uspešnosti tako bank kot gospodarstev, v katerih delujejo. Prav Rusija je leta 1998 pretrpela hudo finančno krizo (o tem kasneje), blažjo obliko krize pa tudi lansko poletje (2004 - tudi o tem kasneje), kar še dodatno znižuje ocene finančnih posrednikov na trgu, tako tudi uspešni Alfa banki.

III. Organiziranost Alfa banke

Alfa banka je organizirana po vzoru sodobnih evropskih in svetovnih bank.

Slika 4: Organigram Alfa Banke v letu 2004

Vir: Meryl Lynch International, UBS Warburg, 2003.

Ker je glavnina razvoja usmerjenega v Divizijo komercialnega bančništva, jo bom na kratko predstavil v nadaljevanju.

ad I.) Divizija komercialnega bančništva

Na področju komercialnega bančništva je Alfa banka leta 2004 dosegla 4,83 - odstotno mejo pri deležu posojil pravnim osebam - med njimi srednje velika podjetja predstavljajo 27 - odstotni delež (po evropski nomenklaturi so to podjetja, ki ustvarijo med 1,5 Mio EUR in 9 Mio EUR letnih prihodkov), kar predstavlja 39 - odstotno volumensko rast glede na enako obdobje v letu 2004 (tržni delež pri tem ostaja nespremenjen t.j. 4,83% - glej tabelo št. 3). Sam podatek je seveda zavajajoč, če ob tem banka ne bi vršila kvalitetnega obvladovanja tveganj. Banka se drži načela diverzifikacije portfelja in že od vsega začetka znižuje koncentracijo kreditnega portfelja do desetih največjih posojilojemalcev. Ta je še v letu 2001 znašal kar 48% in se v letu 2004 znižal na 39% - državno povprečje znaša 38%. Hkrati banka stalno povečuje predvsem tržno prisotnost na regionalni ravni, t.i. regionalno razpršenost portfelja, kar dodatno znižuje tveganost portfelja. Tako se njena odvisnost od kapitalsko najmočnejše moskovske regije (realno) zmanjšuje, saj se je v omenjenem obdobju povečevala z letno stopnjo 35% (regionalno - Moskva), na drugi strani pa kar s 75 - odstotno rastjo.

Na drugi strani banka ni ostala imuna na splošni trend ruskega bančnega trga, t.j. povečevanju ročnosti kreditnega portfelja, kjer se je v omenjenem obdobju delež dolgoročnih posojil povečal z 20% na 31%. Hkrati se je delež kratkoročnih posojil zmanjšal s 50% na 44%.

Delež Alfa banke na podjetniškem depozitarnem področju predstavlja zavidljivih 2,91%, kar jo uvršča na tretje mesto med ruskimi bankami (glej tabelo št. 5).

Tabela 3: Volumen in tržni delež Alfa banke na Ruskem bančnem trgu v letu 2004

	Letni volumen (v mio USD)	Tržni delež	Letna rast tržnega deleža	<u>Letna rast volumna 03/04</u>	
				Alfa banka	Tržno povprečje
Posojila podjetjem	3.567	4,83%	0,0%	39%	38%
Prejeti depoziti podjetij	2.702	5,0%	0,64%	46%	39%

Vir: Alfa Bank Annual report, 2004, str. 62.

Tabela 4: Tržni deleži Alfa banke v letu 2004, posojila podjetjem

Mesto	Banka	Tržni delež	Letna rast tržnega deleža
1	Sberbanka	29,6%	-0,3%
2	Vneshtorgbank	5,29%	0,0%
3	Alfa banka	4,83%	0,1%
4	Gazprombanka	4,78%	-0,6%
5	Bank of Moscow	2,81%	0,3%

Vir: Alfa Bank Annual report, 2004, str. 62.

Tabela št. 5: Tržni deleži Alfa banke v letu 2004, depoziti podjetij

Mesto	Banka	Tržni delež	Letna rast tržnega deleža
1	Sberbanka	16,62%	2,2%
2	Gazprombank	6,01%	0,7%
3	Vneshtorgbank	5,87%	2,0%
4	Rosbank	3,36%	0,64%
5	Alfa banka	2,91%	-1,7%

Vir: Alfa Bank Annual report, 2004, str. 62.

Divizija je izredno uspešna tudi na področju izvoznega financiranja (Trade finance) saj so v omenjeno divizijo vključene tudi finančne institucije, v katerih ima banka večinski delež.

Te so:

- **Alfa banka Kazakhstan**

Ustanovljena je bila leta 1994 v glavnem mestu Almaty, poslovanje pa je razširila tudi z odprtjem podružnic v Astani, Karagandi in Ust - Kamenogorskem. V letu 2004 je bila uvrščena med 20 največjih bank v Kazahstanu, merjeno po bilančni vsoti, ustvarila pa je 3,3 mio USD neto dobička s 94 mio USD bilančne vsote.

Banko je v letu 2003 prvič ocenila mednarodna ocenjevalna hiša - Moody's, ki ji je podelila oceno B1 (ta se je 26. januarja 2004 dvignila na Ba3) na dolgoročnem področju poslovanja s tujimi valutami. Ob tem pa je ocenila tudi njeno finančno stabilnost, in sicer z oceno E+, ki predvideva stabilno prihodnost na vseh področjih delovanja (Bankersalmanac, 2004).

- **Alfa banka Ukrajine**

Alfa banka Ukrajine je bila ustanovljena leta 2001. Trenutno je prisotna z dvema podružnicama v Kijevu ter s po eno v mestih Donetsk, Harkov, Dnepropetrovsk, Nikolaev, Zaporožje, Lvov in Simferopol. Po višini bilančne vsote jo uvrščamo na 25. mesto med bankami v Ukrajini.

Banka v vseh letih beleži izredno visoko rast - samo v letu 2003 je dobiček pred obdavčitvijo v primerjavi z letom 2002 zrasel za zavidljivih 152%, kapital pa se je hkrati povečal kapitala za 195%. Bilančna vsota je konec leta 2003 znašala UAH (ukrajinska grivna) 1.010,09 mio t.j. USD 190,5 milijonov.

Banka do sedaj še ni prejela mednarodne bonitetne ocene.

- **Amsterdam Trade Bank N.V.**

Amsterdam Trade Bank N.V. (v nadaljevanju ATB), ustanovljena leta 1994, je vseskozi v 100 - odstotni lasti Alfa banke iz Moskve. Banka ima polno licenco za opravljanje vseh bančnih aktivnosti na področju Nizozemske. Je trenutno edina banka v lasti Alfa banke na področju Evropske unije, zadolžena pretežno za blagovno - - - denarni tok med evropskimi podjetji, (člani Evropske unije) in podjetji s področja bivše SZ (t.i. 'Trade finance').

Banka zadnja štiri leta beleži bliskovito rast. Bilančna vsota je med letoma 2001 in 2004 zrasla za neverjetnih 1012,9%, in sicer s 123,4 mio EUR koncem leta 2001 na 1.250 mio EUR koncem leta 2004. S podobnim trendom se povečuje tudi kreditno - - - depozitni portfelj (+43,8% v letu 03/04).

Banka do sedaj še ni prejela mednarodne bonitetne ocene.

Kot zanimivost naj omenim, da je ATB na področju Evropske unije edina banka v ruski lasti (Bankersalmanch, 2004).

Mala podjetja in prebivalstvo

V sklopu divizije komercialnega bančništva igra v zadnjih letih veliko vlogo, že po tradiciji pomembno, poslovanje s prebivalstvom in malimi podjetji.

Tako je banka do vključno 2004. leta pridobila že 1.000.000 strank (od tega 6.600 zasebnikov), kar je predvsem posledica strategije banke, ki teži k odpiranju podružnic v vseh večjih mestih na področju Ruske federacije.

Delež prejetih depozitov se je v primerjavi z letom 2003 povečal za 63%, in sicer je znašal 1,164 mrd USD. Banka je v letu 2004 namestila tudi 400 (trenutno 463) bankomatov, s katerimi je še v istem letu realizirala za 2,381 mrd USD transakcij.

Ob teh dejstvih je potrebno poudariti dolgoletni monopolni položaj državne Sberbanke, ki je do leta 2002 edina nudila državno poroštvo za prejete depozite prebivalstva, s čimer je uživala popolno zaupanje večine prebivalstva. Po odpravi »spornega« monopolna smo pričča skokovitim rastem volumna depozitov in transakcij prebivalstva v ostalih bankah.

Banka namerava tudi v bodoče širiti mrežo svojih poslovalnic, s čimer bo diverzificirala odvisnost od Moskovske regije ter postala bolj prepoznavna v drugih regijah Ruske federacije, kot tudi na področju bivše SZ.

Korespondenčno bančništvo

Alfa banka je močno vpeta v mednarodne tokove. Tako je v letu 2004 poslovala z 947 bankami z vsega sveta. Banka med drugim koristi 500 mio USD odobrenih kreditnih linij pri zahodnoevropskih in ameriških bankah. Prav nekajletno stabilno in zgledno sodelovanje z razvitimi bankami ji omogoča doseganje vedno boljših kreditnih pogojev, k temu pa izdatno pripomore tudi bonitetna ocena Ruske federacije. Ta se je v letu 2004 izboljšala za en razred, tako je po mednarodni klasifikaciji federacija sedaj uvrščena v visoki četrti razred na lestici obvladovanja tveganj.

Alfa banka dosega zavirljive uspehe tudi na ostalih področjih, ki jih organizacijsko pokriva. Kljub vsemu glavnino prihodkov ustvarja iz naslova klasičnega kreditno - depozitnega bančništva.

Banka je uspešno prebrodila tako krizo 1998 kot tudi krizo v letu 2004, kar jo uvršča v sam vrh po uspešnosti in stopnji zaupanja komercialnih bank na področju Ruske federacije. Z jasno strategijo konzervativnega, a prodornega postopnega razvoja, lahko Alfa banka tudi v prihodnje upravičeno pričakuje uspešno rast in razvoj.

6.5 MAKROEKONOMSKO OKOLJE, V KATEREM DELUJEJO RUSKE BANKE

Poglobil se bom predvsem v makroekonomsko okolje, v katerem delujejo banke na področju Ruske federacije. Osredotočil se bom na makroekonomske kazalnike, ki jasno definirajo sedanji položaj in osvetlujejo trend razvoja v bližnji prihodnosti.

6.5.1 SPLOŠNI GOSPODARSKI TRENDI V LETIH 1999 - 2004

Da bi lahko predvideli gibanje ruskega gospodarstva v prihodnjih letih, je potrebno najprej pojasniti dogajanje v letih po veliki krizi 1998.

V zadnjih letih se Rusija lahko pohvali z izrednimi gospodarskimi rezultati. BDP je rasel s 7 - odstotno povprečno letno stopnjo. Izraženo v dolarjih se je v tem obdobju potrojil. V okviru paritete kupne moči je BDP na prebivalca dosegel raven USD 9.700.

Rast je pozitivno vplivala na celotno gospodarstvo in razvoj družbe. Revščina in brezposelnost sta se zmanjšali za tretjino. Plače so se realno podvojile, absolutno pa povečale za štirikrat. Uporaba interneta in mobilne telefonije se skokovito povečuje, uporaba mobilne telefonije denimo dosega 40% celotne Ruske federacije (Moskva 100%), uporaba interneta pa je med letoma 1998 in 2004 zrasla z 2% na 15%.

Vzporedno se razvija področje kreditiranja prebivalstva - od leta 2000 se je vsakoletno podvojil obseg posojil, namenjenih gospodinjstvom. Pričakovati je, da bo ta segment v letu 2006 dosegel raven 6% BDP. Za več kot 10% se je povečalo tudi število lastnikov avtomobilov, vzporedno se povečuje tudi njihova kvaliteta. Prvič v ruski zgodovini je vrednost tujih avtomobilskih znamk presegla vrednost prodanih domačih znamk.

Rusija je hkrati postala neto kreditor relativno glede na svet - njene rezerve tuje valute presegajo njen državni dolg. Samo v letu 2005 (obdobje I - IX) je ruska vlada pred rokom plačala 15 milijard dolarjev državnega dolga. Kljub temu je dodatnih 30 milijard ameriških dolarjev namenila v t.i. fond za stabilizacijo - vrednost fonda narašča za 3 milijarde dolarjev na mesec. Tuji dolg Rusije znaša danes manj kot 20% BDP (50% v letu 1998) (Guliz, 2005, str. 269 - 271).

Od leta 1998 se Rusija ponaša z največjo gospodarsko rastjo doslej. Začetne okoliščine leta 1999 lahko ocenimo kot pozitivne - neizkoriščene kapacitete in poceni

delovna sila. Rusija je nadalje zelo veliko pridobila z nepričakovano visoko stopnjo rasti svetovnih cen nafte. Prav tako so Rusiji tudi cene zemeljskega plina in kovin omogočile zelo ugodne okoliščine za menjavo. Ravno te dobrine namreč predstavljajo največji delež ruskega izvoza.

Visoke cene virov so na več ravneh vplivale na gospodarsko rast. Veliki izvozni prihodki so pripomogli k stabilizaciji javnih financ in ojačitvi domače valute ter vzpodbudili investicije v zasebni sektor. Prav nasprotno kot pred letom 1999, ko so ruska podjetja neumorno iskala denar, ker je bil finančni sistem nerazvit in ni zmožal zadostiti niti tekočega financiranja obratnih sredstev. Prihodki iz izvoza so bili preusmerjeni v druge sektorje bodisi preko nabavne verige bodisi prek združevanj ali prevzemov podjetij ali naknadnih kapitalskih investicij. Visoki osebni dohodki bogatih in tudi predstavnikov srednjega sloja, zaposlenih v proizvodnem sektorju, so povzročili, da se je zaradi izvoza oblikovalo povpraševanje po storitvah, kar je povečalo rast nemenjalnega sektorja.

Kot tretji vzrok visoke gospodarske rasti v Rusiji lahko navedemo trdno makroekonomsko politiko, ki jo je (in jo še) izvaja Putinova vlada. Pet let zapored je namreč dosegla visok fiskalni presežek ter prihodke od prodaje nafte namenila za odplačilo tujega dolga, večinoma pred iztekom zastavljenega časovnega obdobja. Poleg tega je uspelo vladi prihraniti 30 milijard USD v stabilizacijskem fondu. Centralna banka je na drugi strani oblikovala obsežne rezerve tuje valute, ki so trenutno največje na svetu. Vse to je pripomoglo k ohranitvi realnih obrestnih mer in menjalnega tečaja rublja na nizki ravni. Čeprav Rusija od leta 1999 dosega konstantno apreciacijo rublja, pa bi le - ta bila večja, če ne bi bilo Putinove makroekonomske politike. Beg kapitala se je v letu 1999 končno ustavil, borzni indeks je v tem obdobju 7 - kratno porastel, medtem ko so se tuje investicije dvignile na raven 1,5% BDP (Guliz, 2005, str. 273 - 279).

Rast makroekonomskega okolja, v katerem delujejo banke s področja Ruske federacije, predstavljam v tabeli 6:

Tabela 6: Glavni ekonomski indikatorji Ruske federacije

	V % glede na leto prej									
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005(I - XI)
Bruto domači proizvod	96,4	101,4	94,7	106,4	110,0	105,1	104,7	107,3	107,2	105,7
Industrijska proizvodnja	96	102	95	111	112	105	104	107	106	104,0
Kmetijska produkcija	95	102	87	104	108	108	102	101	102	np
Investicije	82	95	88	105	117	110	103	112,5	111	110
Potrošnja prebivalstva	100,4	105	97	94	109	111	109	109	113	111,7
Indeks cen v industriji	126	107	123	167	132	111	117	113	128	119,1
Indeks cen potrošnje	122	111	184	137	120	119	115	112	112	113,2
Izvoz v države CIS (SND)	109	105	82	78	129	106	107	130	143	113,6
Izvoz v druge države	109	99	84	108	144	96	107	124	134	140,2
Uvoz iz držav CIS (SND)	106	98	79	74	139	97	91	129	135	109,2
Uvoz iz drugih držav	95	123	83	68	102	138	117	123	131	135,4

Vir: Interstate Statistical Committee of the CIS; 2005.

6.5.2 RUSIJA V LETU 2005 IN NOVA POLITIČNA EKONOMIJA

V letu 2004 se je položaj po Putinovih ukrepih proti oligarhom (primer Yukos), opoziciji, neodvisnim medijem in civilni družbi bistveno spremenil. Sedanja gospodarske gibanja so povsem drugačna od omenjenih, saj se gospodarska rast upočasnuje (kljub ugodnim cenam nafte), povečuje se »beg kapitala«, uresničevanje vseh ključnih reform pa zamuja. Omajana je tudi politična stabilnost, saj se administracija sooča z izzivom predaje oblasti Putinovemu nasledniku na volitvah 2008.

Putin je v svojem prvem mandatu želel okrepiti politično moč. Sklenil je več poslov s posameznimi interesnimi skupinami, hkrati pa pretrgal sodelovanje z drugimi. Oligarhom je ponudil zaščito njihovih lastniskih pravic v zameno za njihov umik iz

sveta politike. Negativen odnos volivcev do oligarhov je predstavljal vodo na mlin Putinovemu ravnanju (šolski primer je Yukos). Nadalje je liberalcem, naklonjenim reformam, ponudil neomejeno pooblastilo za izvajanje reform v zameno za njihovo politično podporo. Prebivalcem pa je obljubil mnogo ugodnosti in prednosti, ki naj bi jih prinesla obljubljeni gospodarski rast, če ga bodo podprli. Ob koncu prvega obdobja je dosegel svoj cilj - najvplivnejše interesne skupine (oligarhi in regionalni guvernerji) so izgubile svoj vpliv na zvezno politiko.

Izkazalo se je, da želi Putin tako pridobljeni vpliv uporabiti za preoblikovanje Rusije v globalnega tekmeča, kar je pomenilo, da bi bilo v desetih oz. dvajsetih letih nujno potrebno zmanjšati zaostanek za državami OECD. Putin je želel slediti kitajskemu modelu t.i. avtoritativne modernizacije. 13.09.2004 je tako z reformo decentraliziral moč federalnih centrov (ukinil je volitve za regionalne guvernerje, ki jih poslej imenuje on sam).

Kitajski model se ni uveljavil, predvsem zaradi temeljne razlike v preoblikovanju kmetijske države v industrialno (Kitajska) ali industrijske v postindustrijsko (Rusija). Hkrati Rusiji primanjkuje mehanizmov nadzora, opozicije, nedvisnih medijev in civilne družbe, zaradi česar Putinova birokracija ne more učinkovito delovati. Vlada je naredila kar nekaj napak:

- Izgubila je boj s korupcijo. Ta naj bi se po raziskavi neodvisne agencije INDEM (Indem, 2005) povečala za desetkrat (!) prav zaradi izredne moči Putinovih uradnikov;
- Yukosova razlastitev je močno vplivala na nedvisnost sodstva, zaščito lastninskih pravic in investicijsko ozračje v Rusiji. Prodaja Yuganska je bila izpeljana v sumljivih okoliščinah, tako kot tudi že omenjeni posel s posojili za nakup delnic v 90. letih. Zaščita lastninskih pravic bo tako še dolgo pod vplivom tega primera, novi lastniki Yuganska pa se bodo morali bojevati s številnimi institucijami in protikorupcijsko zakonodajo;
- Zaradi neuspeha federalizma in korupcije v pravnih in zakonodajnih institucijah se je vojna v Čečeniji razširila na celotno območje severnega Kavkaza, med drugim v Dagestant, Osetijo, Ingušetijo, Karačevo - Čerkesijo. Tragični dogodki v Beslanu med 1. in 3.9.2004 so predstavljali žalostno posledico opisanih razmer.
- Poskus preprečitve demokratičnih volitev v Ukrajini se je izjalovil navkljub močni podpori kandidatu, naklonjenemu Kremlju. Pravzaprav je oblast v Kremlju kriva za neuspeh, saj je bila napačno obveščena o željah ukrajinskih volilcev;
- Reforma sistema socialne pomoči je bila slabo pripravljena in še slabše izvajana, kar je privedlo do množičnih demonstracij. Ker si vlada ni želela ponovitve ukrajinske »oranžne« revolucije, je iz previdnostnih razlogov opustila preostale reforme. Prav zaradi nepreglednosti, nesamostojnih medijev ipd. vladni sistem ne more oblikovati in izvajati reform, ne da bi pri tem povzročil nezadovoljstva in nemirov v množici volilcev. Novih reform zato pred letom 2008 ni moč pričakovati.

6.5.3 PRIHODNOST RUSKE FEDERACIJE

V naslednjih dveh do treh letih je prihodnost ruskega gospodarstva odvisna od dveh dejavnikov: svetovnih cen nafte in učinkovitosti vlade. Če bo vlada uspešna, potem bodo cene nafte gonilo ruske gospodarske rasti. Če bodo cene nafte ostale nad ravni 30 dolarjev za sodček, potem bo Rusija ohranila pozitivno fiskalno ravnotežje in gospodarsko rast. Vsaka sprememba cene nafte za 10 dolarjev ima neposredni vpliv na BDP v višini 3% (Guliz, 2005. str. 274).

Leto 2008 predstavlja leto izzivov za Putinovo administracijo, zato se napovedim in obravnavi ne moremo izogniti. Ruska ustava namreč jasno določa, da lahko posameznik predseduje državi največ dva mandata, kar pomeni, da leta 2008 Putin ne bo smel več kandidirati. Vladajoča stran torej potrebuje zvestega in uspešnega naslednika, ki mu bo uspelo zaščititi premoženje, pridobljeno v primeru Yukos, ter nadaljevati začeto politiko. Če bo Putinov naslednik premalo avtoritativen, bo le stežka zmagal na volitvah, s čimer bo izgubil zaupanje in legitimnost. Če pa bo naslednik Putina karizmatičen voditelj, bi lahko ob podpori volilcev začel s preiskovanjem Putinovih elitnih zaveznikov, vendar ne tudi Putina samega. Slednje je povsem verjetno, saj v Rusiji predsednik nima omejitev oblasti med volitvami.

Revoluciji v Ukrajini in Gruziji dajeta temu izzivu pomembno dimenzijo - v primeru napačnega štetja ali zlorabe ustave je zelo verjetno pričakovati politične demonstracije, ki bodo strmoglavile obstoječi režim. Vlada se intenzivno pripravlja na možnost tovrstnega scenarija, vendar so vsi njeni predvideni ukrepi bolj usmerjeni na odpravljanje posledic kot pa vzrokov.

Kremelj se trudi najti rešitev, ki bo v skladu z zakonom in ki bo Putinu omogočila obstanek na oblasti, ne da bi bila kršena ustava. A obstajata dve oviri - Putin bi v tem primeru izgubil ugled med drugimi voditelji držav G8. In drugič, z nastopom njegovega tretjega mandata bi še veliko verjetneje izbruhnili nemiri, kot če njegov naslednik ne bi bil izvoljen povsem pošteno.

Rusijo torej v letih 2007 in 2008 čaka obdobje velikega političnega tveganja. Po najbolj optimističnem scenariju bo Rusija dobila novega močnega voditelja, ki bo lahko učinkovito izpeljal reforme tako v gospodarstvu kot tudi v politiki, zaradi česar se obeta zelo hud politični boj na volitvah 2012.

Dolgoročne napovedi so precej manj gotove in natančne: če se bodo izvajale načrtovane reforme, ni bojazni, da Rusija ne bi dosegla povprečne letne gospodarske rasti od 5 - 6% (Guliz, 2005, str. 378). Glede na trenutno neučinkovitost je zelo verjetno, da bo rast celotne factorske produktivnosti na ravni 3%. K preostalemu delu gospodarske rasti pa bodo prispevale investicije v fizični kapital (konvergenčni učinek). Taka stopnja rasti nam pove, da bi Rusija do leta 2025 dosegla BDP na ravni 50% ameriškega BDP. Rusija bi se tako lahko priključila OECD do leta 2015.

Vendar pa je uspešnost reform pod velikim vprašajem. Da bi ruska vlada nadaljevala reforme, se mora najprej sama »reformirati«. Oblikovanje in vodenje vladne birokracije je težaven proces v katerikoli družbi, v Rusiji, ki nima zadostnih izkušenj z demokracijo in civilno družbo, pa še toliko težji. Drugi izziv je zagotovo sistem izobraževanja. Čeprav je Rusija iz časov Sovjetske zveze »podedovala« obsežen »človeški kapital«, pa le - ta pospešeno izgublja svojo vrednost. Če Rusija ne bo vzpostavila sodobnega sistema izobraževanja, bo še pred letom 2010 izgubila primerjalne prednosti (»človeški kapital«) in tako postala le še ena izmed srednje bogatih, razvijajočih se držav. Rusija v tem primeru ne bo mogla slediti razvoju držav OECD.

7. RAZPAD SOVJETSKE ZVEZE, NASTANEK IN RAZVOJ RUSKE FEDERACIJE

V tem poglavju bom sprva osvežil zgodovinski in prelomni dogodek razpada mogočne Sovjetske zveze ter se nadalje osredotočil na prelomne dogodke (krize...), ki so zaznamovali denarno - finančni trg Ruske federacije.

7.1. RAZPAD SKUPNE DRŽAVE - SOVJETSKE ZVEZE

7.1.1. KRONOLOŠKI PREGLED RAZVOJA DOGODKOV, KI SO VODILI DO RAZPADA SOVJETSKE ZVEZE

Sovjetska zveza, kot največja država na svetu, ni razpadla šele leta 1991. V agoniji postopnega razpadanja družbenoekonomskega sistema se je nahajala že od vsega začetka.

Začetnik novega sistema, novega reda in v nekaterih očeh preroditelj, je postal Mikhail Sergejevič Gorbačev. Kot naslednik ostarelih in obolelih predsednikov, (Leonida Brežnjeva, Yurija Andropova in Konstantina Černenka), je zahodnim voditeljem vlil upanje na demokratične spremembe v vse bolj nestabilni največji državi sveta (Wikipedia, 2005).

Gorbačov je **Marca 1985 pri 54 letih** postal generalni sekretar komunistične partije. Temelj spremembam je postavil z dvema zgodovinskima besedama: »Perestrojka« - simbol drugačnega vladanja in »Glasnost« - simbol odprtosti, tržnega gospodarstva, demokracije.

Gorbačov je s tem sprožil plaz, ki je nezadržno vodil do razpada celotnega sovjetskega imperija in padca »železne zaves«, ki je delila Evropo vse od konca II. svetovne vojne. Neobremenjen s Stalinovo zapuščino je pripadal generaciji

reformistov in bolj svobodomiselnih komunistov. Dobro se je zavedal, da je takratna sestava komunističnega ustroja zastarela in okorela ter hkrati ustvarja vse večji tehnološko - razvojni zaostanek za ostalim razvitim svetom (o.p. Združene države Amerike in zahodna Evropa). Znan je tudi Gorbačovov javni nastopom 17 dni po hudi jedrski nesreči v Černobilu (26. 4. 1986). Po vztrajnem zanikanju ustaljenega propagandnega stroja je Gorbačov pred celim svetom na državni televiziji navedel poročilo o največji jedrski nesreči vseh časov, s čimer se je začela nova doba internacionalizacije v komunikaciji, ki je do tedaj v SZ niso poznali.

Nadalje je leta 1987 pričel uresničevati idejo o povezovanju z razvitimi zahodnimi državami, z željo po zmanjševanju vse večjega razvojnega zaostanka ter v smeri demokratizacije, svobodnega podjetništva in tržne ekonomije. Istega leta ga je revija »Time« razglasila za človeka leta, »železna lady« Margaret Thaecher pa je izjavila, da je Gorbačov »človek, s katerim se da poslovati«,

»Perestrojka« naj bi dejansko reorganizirala državo in družbo, v praksi naj bi podprla zasebni sektor, to pa naj bi prineslo tehnološki napredek in blagostanje. Hkrati je poudarjala večjo vlogo državljanov pri odločanju o pomembnejših državnopolitičnih odločitvah.

»Glasnost« je dala velik prispevek k demokratizaciji družbe - posameznikom je namreč prinesla svobodo izražanja lastnega mnenja.

S tema vzvodoma je Gorbačov storil velik korak k demokratizaciji sovjetske družbe. Mnogi disidenti so se pričeli vračati v rodno deželo (Skharov, Solženicin...), izdajati so se začela poprej prepovedana dela, ustanavljati so se pričele zasebne medijske hiše in časopisi idr..

Javnosti se je prvič seznanila z delovanjem tajnih služb med II. svetovno vojno, med drugim tudi s sila odmevno eksekucijo poljskih častnikov v bližini mesta Katyn 1939 leta. Mnogi dokumenti so seveda ostali in še ostajajo skriti, zapečateni oz. izgubljeni (Popova, 2000, str. 68).

Decembra 1985 se je na mesto vodje moskovskih komunistov, z Gorbačovovim blagoslovom, povzpел Boris Jelcin. Gorbačov je hkrati na mesto zunanjega ministra imenoval dotedanjega vodjo gruzijskih komunistov Edvarda Ševarnadzeja (namesto Andreja Gromika). Ševarnadze in Gorbačov sta že od nekdaj delila enako mnenje o nujnosti reform sovjetske družbe, priložnost za to pa se jima je ponudila koncem devetdesetih let.

Jelcin pa je obenem, pod močnim vplivom lobijev, ki so zahtevali hitre premike k odprtju sovjetske družbe, hitro pričel s politično čistko v moskovskih krogih. Ukinil je tudi mnoge privilegije, ki so jih do tedaj uživali moskovski komunistični veljaki.

Novembra 1987 je Gorbačov objavil knjigo reform, kjer je načrtana ideja »Perestrojke«. Istega leta je Gorbačov zaradi prehudih kritik degradiral (in ne odstavi! op.), Jelcina s položaja vodje moskovskih ekonomistov na pozicijo namestnika ministra za gospodarstvo. Jelcin tega Gorbačovu v prihodnosti nikoli ni odpustil ter ga

ravno zaradi posledic tega dogodka nikoli ni povabil v svojo vlado oz. v svoj krog po prevzemu oblasti.

Že leta 1988 je Gorbačov naletel na glasne javne proteste in pozive k izvajanju demokratizacije. Z javno objavo kritike reform stalinistke Nine Andreyeve so se trenja še povečala.

Istega leta so se pojavile prve stranke v pribaltskih državah, sprva v Estoniji («Narodna fronta») in nato v Litvi in Latviji, vse z enako težnjo po neodvisnosti in samostojnosti. Hkrati se pričenjajo pojavljati tudi etnična trenja med Azerbajčanci in Armenci v gorskem Karabahu ter v Gruziji med severno in južno Osetijo ter Abhazijo, na žariščih, ki ostajajo aktualna še dandanes.

Marca 1989 so v Sovjetski zvezi, kot del reformacije, izvedli volitve v parlament, preimenovan v Kongres ljudskih predstavnikov. Boris Jelcin se je na politično prizorišče moskovske regije vrnil kot velik zmagovalec.

Kot zanimivost: prvič v zgodovini so parlamentarno sejo prenašali v živo preko televizijskih sprejemnikov, a ne za dolgo, saj so milijoni delovnih sovjetov, nevajenih takšne odprtosti in javnosti, prenehali z delom in spremljali prenos. Kljub slavu demokratizacije so se na ulicah Tbilisija mirne demokratične demonstracije končale s pokolom devetnajstih ljudi, večinoma žensk. Vojski je prejela ukaz naj ne uporablja strelnega orožja - namesto tega so uporabili lopate in strupene pline - Gorbačov je odločno zanimal kakršnokoli vpletenost v incident.

Gorbačov je istega meseca iz Afganistana odpoklical še zadnje vojake in s tem končal dolgoletno krvavo kalvarijo.

Julija 1989 je Gorbačov izjavil, da lahko države dotedanjega varšavskega pakta, svobodno odločajo o svoji politični prihodnosti. Na pot demokratizacije je avgusta 1989 prva stopila Poljska, s prepričljivo zmago gibanja »solidarnost«, ko je krmilo države prevzel Lech Walensa. Vsepovsod v vzhodni Evropi je Gorbačovova izjava sprožila val navdušenja. Tako je Madžarska že septembra 1989 odprla meje proti zahodu, do takrat nepredstavljivo, saj so bili zadnji poskusi demokratizacije in sprememb (Madžarska 1956 in Češka 1968) krvavo zatrti z vdorom rdeče armade.

Novembra 1989 je padel berlinski zid, simbol norosti hladne vojne, ki je dolga leta ločeval nemški narod. Ves svet je tedaj zrl v Gorbačova, čakajoč na njegovo reakcijo in reakcijo mogočne rdeče armade. Ta na srečo ni posredovala. Do tedaj so se mnogi prebegi končali po hitrem postopku - z ustrelitvijo.

V ČSSR je z »žametno revolucijo« oblast prevzel Vaclav Havel.

V Romuniji so se demonstracije iz Temišvarja preselile na ulice Bukarešte, kjer so demonstranti na božični večer ujeli in po hitrem postopku usmrtili dotedanjega diktatorja Nicolae Ceausescuja in njegovo ženo Eleno.

Vzporedno z demokratizacijo vzhodnoevropskih držav se je podpora Gorbačovu v njegovem lastnem imperiju vse bolj zniževala. Zaradi ekonomskih reform se je

življenjski standard večini prebivalstva, do tedaj delovno, socialno in zdravstveno neomejeno zaščiteneh, drastično poslabševal. Kljub omilitvi stališč do zaveznic varšavskega pakta, demokratizacija in volja naroda v Sovjetski zvezi še nista popolnoma zaživel.

Po januarskih demonstracijah v Bakuju (Azarbejdžan) leta **1990** so ruski vojaki ubili najmanj 100 demonstrantov, to pa ni zadržalo vala demonstracij v državi. Gorbačova so nemiri prisilili, da je **februarja 1990** odpravil 6. člen ustave, ki je vladi komunistične partije zagotavljal monopolni položaj.

Gorbačov je istega meseca postal tudi prvi in edini sovjetski predsednik - vsi dotedanji voditelji so bili »zgolj« generalni sekretarji komunistične partije.

Julija 1990 so Ukrajina, Armenija, Turkmenistan in Tadžikistan razglasile neodvisnost. Gorbačov se je vse bolj soočal z nasprotji znotraj komunistične partije in struj, ki so želele povratek v »dobre stare čase močne Sovjetske zveze«.

Gorbačov se je v izbruhih nacionalnih trenj ponovno zatekel k sili na ozemlju Tadžikistana, Litve in Latvije (**Januar 1991**), kar je še dodatno okrepilo nezadovoljstvo med večino vse bolj socialno ogroženih ljudi.

Junija 1991 je na volitvah v Ruski federaciji z veliko večino zmagal Boris Jelcin. Boj za oblast je prešel v sklepno fazo - na eni strani idealistični Gorbačov z neuspešnimi reformami, na drugi strani pa radikalni Jelcin. Ob tem pa ne smemo pozabiti tudi stare komunistične garde, ki je ostala brez pravega občutka za realno situacijo in željo ljudi.

19. avgusta 1991, tik pred podpisom dogovora o večji samostojnosti sovjetskih republik, so stari komunistični zarotniki (vrhovi KGB in vojske) izvedli državni udar in se v Moskvo pripeljali s tanki, z namenom zasedbe strateških točk v mestu. Gorbačov se je znašel v hišnem priporu na Krimu, ker je zavrnil podpis vzpostavitve izrednih razmer v državi. Jelcin je izkoristil trenutek ter pričel z organizacijo odpora. Podprla ga je množica ljudi z živim zidom okoli zgradbe parlamenta. Državni prevrat se je neuspešno zaključil **21. avgusta 1991**, predvsem zaradi popolnega javnega nasprotovanja in neposlušnosti v vojaških vrstah. Z osvoboditvijo Gorbačova so prevratniki skušali ponovno priti na oblast, vendar je javnost pod vodstvom Borisa Jelcina zahtevala dokončen sestop komunistične partije z oblasti.

22. avgusta 1991 je Gorbačov odstopil s položaja generalnega sekretarja komunistične partije in razpustil Centralni komite.

Boj za neodvisnost baltskih držav se je uspešno končal 6. septembra 1991, isti status pa so si izborile tudi Ukrajina, Gruzija, Armenija in Moldavija.

Kljub želji po neodvisnosti (od petnajstih republik jih je do maja 1992 neodvisnot razglasilo dvanajst), je 8. decembra 1991, deset novoustanovljenih držav ustanovilo Skupnost neodvisnih držav (SND; originalno CIS - Commonwealth of Independent States).

Z Gorbačovovim odstopom s položaja sovjetskega predsednika (**25. decembra 1991**) tudi uradno označujemo konec obstoja ZSSR.

Boris Jelcin je hkrati postal predsednik največje izmed vseh bivših sovjetskih republik, Ruske federacije (Encyclopedia, 2005).

7.1.2. POLITIČNO - EKONOMSKI RAZVOJ RUSKE FEDERACIJE PO OSAMOSVOJITVI DO DANES

Zaradi lažjega poznavanja in razumevanja razmer v današnji Ruski federaciji bom v nadaljevanju kratko in jedrnato predstavil nekaj pomembnih mejnikov v ekonomsko - političnem dogajanju po razpadu Sovjetske zveze.

V letu 1992 se je Ruska federacija soočila s serijo dramatičnih gospodarskih reform, vključno s sprostitvijo cen večine proizvodov, kar je vodilo v drastičen padec cen. Podporo za izvedbo gospodarskih reform je Boris Jelcin iskal na referendumu **aprila 1993**. Kljub dramatičnim spremembam in napovedim, navedenih v programu, je referendum podprla velika večina volilnih upravičencev. Že **septembra 1993** je Jelcin razpustil zakonodajna telesa, ki so ostala kot zapuščina sovjetskega režima ter na položaj postavil sebi in novemu redu predane predstavnike.

Apetiti po osamosvojitvi so se pojavili tudi v večinoma muslimanski Čečeniji, ki je decembra 1994 razglasila neodvisnost. Sledila je bliskovita reakcija ruskih vojaških sil, ki so zaprle meje, vdrle v uporniško republiko ter zavzele strateško pomembne objekte v prestolnici in celotni regiji. Skopa medijska poročila so navajala podatke o zanemarljivem odporu in uspešni akciji ruskih vojakov. **Maja 1997** se je stanje s podpisom mirovnega sporazuma normaliziralo, o kakršni koli obliki neodvisnosti kavkaške republike pa ni bilo niti govora.

Marca 1998 je Boris Jelcin zaradi nesoglasij in tudi lastne nepopustljivosti razpustil celotno vlado ter zamenjal dotedanjega predsednika vlade, Viktorja Černomirdina, na njegov položaj pa postavil dotedanjega ministra za energijo Sergeja Kirijenka. S to potezo je Jelcin močno zamajal že tako krhko rusko gospodarstvo in bančno - finančni sektor. Sledila je huda finančna kriza, o kateri bom več govoril v naslednjem podpoglavju.

Ob nepredvidljivem in slabotnem Jelcinu se je politična kriza nadaljevala, krivec za takšno stanje pa naj bi bil po njegovem mnenju Kiriljenko. Jelcin ga je prav kmalu zamenjal s Černomirdinom. Tega pa ga Duma ni potrdila, tako da je **11. septembra 1998 za predsednika vlade** izvolila dotedanjega zunanjega ministra Jevgenija Primakova. Hkrati je maja 1999 Duma želela odstaviti Borisa Jelcina z mesta predsednika. Jelcin je nadaljeval z muhavostjo in neracionalnostjo in še isti mesec Primakova odstavil, tri mesece kasneje pa tudi njegovega naslednika, notranjega ministra Sergeja Stepašina (MacNeil, 1998, str. 5 - 7).

9. avgusta 1999 je Jelcin za predsednika vlade izbral sedanjega predsednika in svojega naslednika Vladimirja Putina. Jelcin je 31. decembra odstopil z mesta

predsednika, Putin je tudi uradno postal njegov naslednik, potrjen tudi na volitvah **26. marca 2000**, kjer je zmagal s 53% volilnih glasov.

Od trenutka prevzema oblasti skuša Putin vse bolj centralizirati oblast s sedežem v Moskvi ter vse bolj omejiti pooblastila regionalnim oblastem in denarnim mogotcem. Slednjim je, z obsodbo Mihaila Hhodorkovskija - Isatnika družbe Yukos na dolgoletno zaporno kazen (zaradi utaje davkov in goljufije), poslal zgovorno opozorilo. Putin je, kljub nekaterim spornim potezam, v ruski politični prostor vnesel stabilnost in trdnost, ki sta bili močno načeti v času vladavine nezanesljivega Jelcina.

Centralizacija in težnja po absolutizmu sta **leta 1999** ponovno vzpodbudili in zanetili upor v Čečeniji, ki mu je sledil vdor ruskih vojaških sil na čečensko ozemlje. Do konca **novembra 1999** so ruske vojaške sile obkolile prestolnico Grozni in prisilile več kot 200.000 njenih prebivalcev v beg na ozemlje sosednje Ingušetije. Ruske sile so po petmesečnih bojih zavzele Grozni, pod pretvezo zatiranja islamskega terorizma in skrajnežev. Ti so v naslednjih letih zagrešili enajst samomorilskih bombnih napadov. Enega izmed najbolj tragičnih dogodkov so v Rusiji zabeležili 23. oktobra 2002, ko je skupina teroristov zasedla moskovsko gledališče. Po ponesrečenem posredovanju ruskih protiterorističnih sil je tedaj, skupaj z uporniki, za posledicami vdihavanja smrtonosnega plina, umrlo tudi 112 zajetih civilistov.

Čečenija je **marca 2003** dobila status republike, in sicer znotraj Ruske federacije. Proruskega predsednika Ahmada Kadirova so nato **9. maja 2004** ob praznovanju dneva zmage ubili skrajneži iz gibanja za neodvisno Čečenijo. Na njegovo mesto je bil postavljen sedanji predsednik Alu Alkanov.

24. februarja 2004 je Putin, iz še vedno neznanih razlogov, razpustil vladni kabinet in odstavil predsednika vlade. **Kljub temu je bil marca 2004** s 74 - odstotno večino ponovno izvoljen za predsednika Ruske federacije, s štiriletnim mandatom, kljub nekaterim ugovorom mednarodnih opazovalcev zaradi domnevno nedemokratičnih volitev (MacNeil, 1998, str. 10 - 13).

Po mnenju tujih opazovalcev, Putinovo absolutno oblast in s tem vse manj demokratično rusko družbo, še bolj utrjujejo teroristični napadi: Po vpadu čečenskih teroristov v osnovno šolo v Beslanu, blizu čečenske meje, v začetku **septembra 2004**, je bilo po posredovanju ruskih vojaških sil ubitih 156 otrok ter 179 učiteljev, vojakov in ugrabiteljev (Beslan, 2005).

Na mednarodnem področju je Putin dosegel podpis sporazuma z ZDA o zmanjševanju jedrske oborožitve, in sicer za 60% sedanjega obsega v naslednjih 10 letih. Sporazum lahko razumemo ruski odziv na težnje po širitvi pakta NATO proti mejam Ruske federacije.

Opisani razvoj dogodkov nas nehote napeljuje k iskanju primerjav predsednika Putina z ruskimi oz. sovjetskimi absolutističnimi vladarji iz pretekle zgodovine. Dejstvo je, da je ruski narod vselej raje sledil trdnim brezkompromisnim samodržcem, kot pa kakršnikoli drugi vladajoči strukturi.

7.2. FINANČNA KRIZA 1998 IN NJENE POSLEDICE

V tem podpoglavju bom na kratko opisal vzroke, posledice in odpravo posledic velike finančne krize, ki je zajela Rusko federacijo v tretjem kvartalu 1998 leta. Nadalje bom opisal slabosti bančnega sistema, ki je krizo še poglobil.

Na pogled klasična finančna kriza - kombinacija valutne, dolžniške in bančne krize, se je in se še vedno marsikomu zdi logična posledica oz. nadaljevanje azijske krize, ki se je začela leta 1997. Kljub vsemu se zdi, da gre razloge za krizo iskati doma, in sicer zaradi visokega javnega dolga, ki je bil v nesoglasju s politiko trdnega deviznega tečaja. Do krize je prišlo, ko je kombinacija vse očitnejših težav vlade (politično - gospodarskih) s proračunom in signalov s trga, prisilila Centralno banko (CBR) k opustitvi fiksnega režima deviznega tečaja, kar je vodilo v nagel padec vrednosti rublja, paralizo bank, zaprtje borz in močno povišanje inflacije.

7.2.1. RAZVOJ, POTEK IN REŠEVANJE FINANČNE KRIZE

Že konec leta 1994 je prišlo do konsenza v ruski politiki, ki je kot glavni razlog za kopičenje problemov v gospodarstvu, izpostavil inflacijo ter s tem v povezavi upadajočo proizvodnjo, upadanje investicij, naraščanje socialnih razlik in revščine (Sutela, 1999, str. 11).

Za znižanje inflacije in stabilizacijo tečaja rublja je CBR julija 1995 uveljavila režim plazečega fiksnega tečaja, vezanega na ameriški dolar, z razponom +/- 15%. Za okrepitev deviznega tečaja, kot kratkoročnega cilja denarne politike, je bil že aprila 1995 sprejet zakon centralne banke, s katerim je bila dokončno oblikovana neodvisnost CBR pri vodenju monetarne politike, in po katerem je bilo direktno financiranje vladnega proračuna prepovedano. Poleg tega pa je CBR omejila tudi direktno kreditiranje bančnega sistema (Tratnjek, 2002, str. 7 - 8).

Že leta 1993 je bil ustanovljen trg za vladne obveznice, na katerem se je začelo trgovanje pospešeno povečevati od leta 1995, še posebej po prepovedi direktnega financiranja s strani CBR, in na katerega so imeli od leta 1996 neomejen dostop tudi tujci.

Na trgu se je trgovalo z naslednjimi vladnimi obveznicami:

- GKO - kratkoročne obveznice vlade, denominirane v rubljih, z dospeljem do enega leta in
- OFZ - v rubljih denominirane vladne obveznice, z dospeljem nad enim letom.

V začetku 1997 so se začeli kazati prvi znaki stabilizacije: industrijska proizvodnja se je povečala za 1,8%, BDP pa za 0,9%. Monetarni politiki je uspelo znižati inflacijo na

vsega 11%, s tem je bila dosežena nekakšna makroekonomska stabilnost in zaupanje (Gavriļenkov, 2000, str. 440 - 444). Posledično z zaupanjem se je v državo stekalo vse več tujega kapitala, ki je omogočil zniževanje donosa na GKO trgih (na 20% v 1997) (Margolin, 2000, str. 12).

Kljub zavidljivim napovedim in dosežkom, se je že koncem leta 1997 pokazalo, da sta makroekonomska stabilizacija in eksplozija na finančnih trgih potekali vzporedno s poslabševanjem in ohranjanjem temeljnih makroekonomskih neravnovesij - fiskalnega neravnovesja, nestabilnega in nerazvitega bančnega sistema, vse slabšega stanja plačilne bilance in neupravičeni rasti plač, kljub padcu produktivnosti dela.

Rusko finančno krizo delimo v štiri obdobja:

I. Oktober 1997 - januar 1998

Pod vplivom azijske krize in poslabšanja menjalnih razmerij je oktobra 1997 v Rusiji prišlo do znatnega 20 - odstotnega padca borznega indeksa RTS. Stopnja donosa na GKO obveznice pa je s solidnih in sprejemljivih 20% zrasla na obremenjujočih 28% (Tratnjek, 2002, str. 8).

Reakcija CBR je bila pričakovana, saj je morala stopnjo refinanciranja oblikovati glede na stopnjo pričakovanega donosa GKO obveznic, in sicer na 28% ter hkrati poslati signal o zadostni količini rezer , ki naj bi zaščitile devizni tečaj. Kljub temu so se rezerve hitro stopile.

Hkrati so se pričeli kopičiti fiskalni problemi, ki jih takratna vlada zaradi nesoglasij v Dumi ni bila sposobna reševati. CBR je vse bolj izgubljala boj s pritiski na donos GKO obveznic, ki so že decembra 1998 znašali 40%, kar je vodilo k vse dražjemu državnemu zadolževanju. To se je odražalo v zmanjševanju rezerv in v porastu razmerja med kratkoročnim dolgom in mednarodnimi rezervami, in sicer z 1,9 (oktober 1997) na 2,7 (december 1998) (Tratnjek, 2002, str. 9).

Ker ni bilo soglasja za politično rešitev, je usahnila tudi mednarodna pomoč, ki bi lahko s finančno intervencijo pomagala državi iz prihajajoče krize. Ta se je pod vplivom azijske krize še poglobila in povzročila vse večje in dražje zadolževanje na finančnih trgih. Postalo je jasno, da vlada ne bo ohranila umetnega ravnovesja med vrednostjo deviznega tečaja in nizko obrestno mero. Tuji investitorji so se pričeli umikati s finančnih trgov, borzni indeks RTS pa je dramatično padel (52% do konca januarja 1998) (Sutela, 1999, str. 9).

II. Februar 1998 - april 1998

V drugi fazi je prišlo do navidezne stabilizacije, predvsem zaradi Jelcinovega jasnega zagotovila o uvedbi restriktivne fiskalne politike do konca 1998. Vlada je oblikovala program socialno - gospodarskih ukrepov, sestavljen iz dvanajstih točk, ki naj bi pripomogel k ureditvi razmer.

Hkrati so na navidezno in začasno stabilizacijo vplivali tudi naslednji dogodki:

- Februarja je IMF reprogramiral triletni kredit v štiriletnega in obljubil dodatno kreditno injekcijo v višini 700 mio USD ter kreditiranje Ruske federacije do leta 2000, seveda ob jasni zavezi spoštovanja dogovorov;
- 24. februarja sta Velika Britanija in Ruska federacija dosegli reprogram in rekonstrukcijo Ruskega dolga v okviru pariškega kluba;
- Jelcin je 23. marca odstavil vladni kabinet na čelu s premierom Černomirdinom ter na njegovo mesto postavil mladega Sergeja Kirienka, z namenom izboljšave razmer.

III. Maj 1998 - julij 1998

Že maja so se razmere pričele poslabševati, predvsem zaradi notranje politične nestabilnosti in Jelcinovega, vse bolj nerazsodnega, vodenje države (Sutela, 1999, str. 8 - 11). Poleg tega so cene nafte ostale na zelo nizki ravni, s tem pa so se poslabševale že tako neugodne razmere v plačilni bilanci. Vse slabše stanje se je kazalo tudi v bančnem sektorju, saj so tuji vlagatelji vztrajno zapuščali finančni trg ter s tem silili padec indeksa RTS za nadaljnjih 40%. Rezerve CBR pa so padle še za nadaljnje 1,4 milijarde dolarjev. CBR je hkrati povišala stopnjo financiranja na neverjetnih 150% (Arkhipov, 1998, str. 14).

V istem obdobju se je vse bolj povečeval tudi ruski javni dolg, ki je še dodatno bremenil vlado. Ta je že tako ali tako vse težje refinancirala dospele GKO obveznice. Vlada se je odločila za zamenjavo dragih kratkoročnih, v rublje denominiranih virov, z dolgoročnim dolarskim dolgom v obliki evroobveznic. S tem je v obdobju med 4. in 18. junijem 1998 prodobila 3,8 milijard dolarjev. (Kharas, Pinto, Ulatov, 2001, str. 8).

Vladi je uspelo pripraviti program za izhod iz krize, ki je prinašal:

- uvedbo nove davčne in proračunske zakonodaje;
- reformo davka na dodano vrednost;
- ukinitev nekaterih davčnih olajšav;
- izplačilo zaostalih plač in
- povečanje prihodkov od privatizacijskih prodaj.

S to obvezo je vlada julija 1998 dosegla dogovor z IMF, Svetovno banko in japonsko vlado o odobritvi 22,6 milijard dolarjev pomoči, iz naslova katere je Ruska federacija prejela 4,8³ milijarde dolarjev takoj po sestanku odbora direktorjev IMF.

Za uspešno premostitev krize pa bi bilo potrebno zagotoviti tudi stabilen bančni sistem, ki je v teh ključnih trenutkih deloval v popolnem nasprotju s pričakovanji in željami. Ob vodenju restriktivne politike CBR in zmanjšanju kotacij ruskih vladnih vrednostnih papirjev, ki so jih banke uporabljale kot kritje za kredite tujih bank, se je pojavila likvidnostna kriza. Zaradi zmanjšanja vrednosti vladnih vrednostnih papirjev so tuje banke zahtevale dodatna sredstva za kritje danih kreditov. Da bi izpolnile te zahteve, so bile domače banke za pridobitev tuje valute prisiljene prodajati obveznice GKO in OFZ ter podjetniške delnice. S tem pa so še dodatno prispevale k slabšanju situacije na ruskih finančnih trgih (Sutela, 1999, str. 7 - 8).

IV. Avgust 1998

Kljub odobritvi kredita IMF pa so se razmere še naprej slabšale, saj je bilo tudi na mednarodnem finančnem trgu moč opaziti določeno stopnjo krize, ki se je v Rusiji, ob nekredibilnem programu vlade ter neustreznim bančnim aktivnostim, še povečevala (Arkhipov, 1998, str. 17).

Sredi avgusta so donosi GKO dosegli vrednost 150%, vlada pa jih v takšni višini ni bila več sposobna refinancirati. RTS je izgubil nadaljnjih 30%, mednarodne rezerve CBR pa so padle še za nadaljnjih 3,5 milijarde dolarjev (IMF Country Report, 1999).

Ob teh dejstvih je ruska vlada 17. avgusta 1998 objavila devalvacijo, moratorije na odplačevanje kreditov in uvedla valutno kontrolo.

Izbruhnile so tečajna, dolžniška in bančna kriza.

Reševanje tečajne krize

Vlada je določila novo drsenje rublja, in sicer med 6 in 9,5 rubljev za dolar, s čimer je rubelj devalviran za 35%. Poleg tega je vlada objavila določene devizne kontrole, s katerimi je želela preprečiti odliv tuje valute.

Že naslednji dan (18. avgust 1998) je morala CBR intervenirati za ohranitev rublja v novo določenem intervalu. Ker v naslednjih dneh, zaradi pretiranega upadanja lastnih rezerv, tega ni zmogla več preprečevati, je 2. septembra opustila politiko trdnega deviznega tečaja, kar je krizo še poglobilo (Margolin, 2000, str.12 - 14). Rubelj je vztrajno izgubljal svojo vrednost ter je v začetku oktobra 1998 ohranjal le še 33% svoje vrednosti pred krizo. Tečaj rublja se je umiril šele marca 1999, ko je bilo

---

³ Sprva je bila odobrena takojšnja pomoč v višini 5,6 milijard dolarjev, ker pa Duma nekaterih pomembnih točk programa ni sprejela, je IMF odobrila »le« 4,8 milijarde dolarjev.

potrebno za dolar odšteti 25 rubljev in ko intervencije s strani CBR niso bile več tako pogoste. V obdobju med 17. avgustom 1998 in marcem 1999 je rubelj realno depreciral za 40% (Sutela, 1999, str. 11).

Reševanje dolžniške krize

17. avgusta je vlada Ruske federacije razglasila 90 - dnevni moratorij na odplačila tujega dolga in rekonstrukcijo GKO in OFZ obveznic do konca leta 1999. Moratorij, ki je vključeval tudi terminske pogodbe, naj bi preprečil propadanje pomembnih bank, to pa bi finančni sistem dokončno zlomilo. Objava bankrota je dramatično vplivala na vedenje tujih vlagateljev, saj so več ali manj izgubili zaupanje v Rusko federacijo, bila pa je nujno potrebna zaradi fiskalnih razlogov (Montes, Popov, 1999, str. 54).

Leta 1999 so se med londonskim in pariškim klubom kreditorjev pričela pogajanja o rekonstrukciji dolga Ruske federacije (še iz časov SZ). Dogovor o rekonstrukciji in odlogu do leta 2000, v okviru Pariškega kluba, je bil dosežen konec julija 1999 (Sutela, 1999, str. 11). Dogovor z londonskim klubom kreditodajalcev je bil dosežen avgusta 2000, vključeval pa je tudi odpis dolga v zajetni višini EUR 31,8 milijard (Tratnjek, 2002, str. 13).

Reševanje bančne krize

Medbančni trg je bil po izbruhu krize za nedoločen čas ukinjen. Zaradi devalvacije in bankrota se je veliko bank znašlo v hudih likvidnostnih težavah.

Ukrepi, ki jih je takoj sprejela CBR za preprečitev nadaljnjega propada bank, so bili naslednji (Thiesen, 2000, str. 273):

- CBR je dovolila bankam aktiviranje njihovih rezerv za poravnavanje tekočih obveznosti;
- podpirala je medsebojno ukinjanje plačil med bankami;
- priskrbela je t.i. stabilizacijske kredite, namenjene problematičnim bankam, katerih ohranitev je bila v interesu CBR;
- dovolila je prenos depozitov 32 bank na Sberbanko, banko z državnim jamstvom za depozite.

Transparentnost teh ukrepov je bila šibka, poleg tega CBR ni uvedla strožjih ukrepov in predpisov glede samega poslovanja bank in ni pripravila jasnega programa za rekonstrukcijo bank in bančnega sistema. Šele sredi 1999 leta je vlada oblikovala reformo bančnega sistema.

Posledice finančne krize

Stroške finančnih kriz je sicer zelo težko meriti, nekaj podatkov pa je bilo vseeno moč izluščiti. BDP je v avgustu 1998 padel za 8,25% in nadalje v septembru za 9,9%, kar je na letni ravni vodilo do padca BDP v Ruski federaciji.

Zaradi devalvacije je začela močno naraščati inflacija, ki je do konca leta 1998 dosegla 84%. Posledično so se znižali tudi realni dohodki prebivalcev.

Positivni efekti devalvacije so se po drugi strani pokazali v povečanju konkurenčnosti izvoznega sektorja, pa tudi v padanju nedenarnih transakcij.

Okrevanje

Kljub hudi finančni krizi, se je Ruska federacija dokaj hitro opomogla in v zadnji petletki dosega relativno stabilno rast. K temu, sorazmerno nepričakovanemu zasuku, so močno pripomogli tudi naslednji dejavniki:

- Nizek realni devizni tečaj

Trg je pričakoval, da bo vlada, izvoljena leta 1998, poskrbela za padec inflacije, zaradi česar je rubelj padel še nižje, kot je bilo, ob danem padcu cen nafte, moč domnevati. Kljub temu, je to pozitivno vplivalo na ruska podjetja, saj je omogočilo primerljivo prednost na domačem in tujem trgu. Razvrednotenje je nato pričelo vplivati tudi na krog proizvodnje denarja v tujini in na Ruskem potrošniškem trgu ter s tem na refinanciranje obratnega kapitala.

- Rast cen nafte

V letu 1999 so države proizvajalke nafte zmanjšale proizvodnjo in postavile višje cene nafte na mednarodnem trgu. Rezultat tega je bil presežek na tekočem računu, ruska vlada pa je s tem dobila pomemben vir dohodka. Vsekakor bi pri dvojni (včasih trojni) ceni nafte težko pričakovali, da bo devizni tečaj ostal na tako nizki ravni, kot je bil v letu 1999. Rast cene nafte se je od leta 1999 odražala v nenehnem dvigovanju realne vrednosti deviznega tečaja.

- Fiskalna bilanca in propad vladnega trgovanja z obveznicami

Navkljub nepričakovanemu dotoku denarja zaradi višjih cen nafte, vlada ni obnovila predkrizne ravni vladne porabe. S tem je dosegla proračunski presežek ter vplivala na gospodarstvo na naslednje načine:

- davčna reforma je postala politično povsem izvedljiva;
- potrebe po novem zadolževanju na trgih obveznic ni bilo več. Možnosti zaslužka zaradi visokih realnih obrestnih mer so izginile. Refinanciranje obratnega kapitala v podjetjih je nenadoma postalo dobičkonosno. Denarja je bilo vedno več, tako da se je vračal v medpodjetniške transakcije;
- vlada je lahko poravnala dolgove v tujini (v nekaterih primerih celo pred rokom), kar je zmanjševalo pritisk na realni devizni tečaj in upočasnilo neizogibno apreciacijo.

Navedeni dejavniki so se medsebojno dopolnjevali in vodili k rasti celotnega gospodarstva. Vendar pa zgodba o rasti po krizi ne vključuje investicij v kapitalске

dobrine. Rast je bila povsem ciklična: podjetja so investirala v obratni kapital in dvignila proizvodnjo z večjim izkoriščanjem človeških virov. Brezposelnost je posledično padla z 11% (pred krizo) na 7,5% v letu 1999. Pomanjkanje kvalificirane delovne sile ter premajhen volumen investiranja v fiksna sredstva pa sta bila bistvena razloga za skromnejšo gospodarsko rast od pričakovane (Guriev, 2001, str. 7).

7.2.3. SLABOSTI BANČNEGA SISTEMA, KI SO POGLOBILE KRIZO

Tečajni in dolžniški krizi je sledila oz. je bila vseskozi prisotna tudi bančna kriza. Konec avgusta 1998 je imelo veliko število komercialnih bank težave pri izpolnjevanju svojih obveznosti in plačilni sistem je začel propadati. Slabosti bančnega sistema so se z razsežnostjo krize poglobljale.

Temelji za slabo stanje bančnega sistema so bili postavljeni že v začetku devetdesetih let. Skozi obdobje 1992 - 98 je bančništvo delovalo v okvirih neučinkovitega zakonskega sistema in nadzora s strani CBR. Poleg tega so bančni sistem ovirale slabo definirane lastninske pravice, slab dostop do podatkov o poslovanju podjetij in nepripravljenost vlade za likvidacijo nesolventnih podjetij. S tem pa je vlada vsekakor slabo vplivala na poslovanje bank in njihovo bilančno ustreznost.

Obenem pa ne moremo govoriti o stabilnem in velikem sistemu - ruski bančni trg je majhen in precej nerazvit, saj dosega aktiva ruskih bank samo okrog 35% BDP (npr. Nemčija 170%). Banke so ustvarjale dobičke na rovaš sorazmerno visoke inflacije in izredno donosnih državnih obveznic (Nekipelov, 1998, str. 8).

S preobrazbo je bančni sistem začel že konec leta 1988, potekala pa je vse do konca leta 1995. V tem času je CBR vodila precej bolj restriktivno politiko, število bank pa se je povečalo na več kot 2.000 (v letu 1988 manj kot 100) (Wiegert, 2000, str. 59).

Banke večinoma niso opravljale osnovne posredniške funkcije - to pomeni, da niso zbirale depozitov in plasirale tako zbranih sredstev v najbolj produktivne gospodarske panoge. Večina bank je delovala kot zunanji finančni oddelek (»preskrbovalec« poceni kreditnih virov) v službi ostankov ogromnih socialističnih konglomeratov. Več kot 80% (od 2.699) bank, registriranih v obdobju 1992 - 96, je bilo ustanovljenih zgolj z namenom pridobivanja kreditov po nižjih obrestnih merah od CBR (Wiegert, 2000, str. 59).

Leta 1995, po uvedbi restriktivne politike, se je obsežen del bančnega sistema znašel v težavah, saj je imelo konec leta 1996 kar 23% bank izgubo, samo 40% pa jih je bilo solidno ocenjenih (Tompson, 1997, str. 14).

CBR je kot instrument svoje politike namesto direktnih kreditov, namenjenih vladnemu proračunu, razvila likviden trg obveznic, na katerem so v velikem obsegu sodelovale tudi komercialne banke (Gobbin, Merlevede, 2000, str. 16).

Kljub temu, da je bila leta 1997 dosežena navidezna makroekonomska stabilizacija, je delež kreditov, namenjenih privatnemu sektorju leta 1997 (v primerjavi z letom 1995), upadel. Terjatve do vlade so se povečale zaradi visokih donosov državnih obveznic in težav pri vrednotenju kredibilnosti podjetij. Kreditiranje privatnega sektorja je bilo zaradi tega dejstva ocenjeno kot bolj tvegano (Wiegert, 2000, str. 73).

V začetku avgusta 1998 so banke v svojih bilancah zaradi upadanja vrednosti državnih obveznic in visokih obrestnih mer CBR izkazovale:

- veliko število slabih posojil podjetjem;
- koncentracijo tveganj, ker je bil velik obseg posojil koncentriran na posamezen - omejen krog dolžnikov, vključno z državo;
- veliko število nezavarovanih zunajbilančnih postavk v obliki terminskih pogodb;
- hitro naraščajoče obveznosti do tujine, nepokrite s tujimi viri. Konec julija 1998 so obveznosti komercialnih bank, vključujoč depozite, presegale tuja sredstva za 115 milijard rubljev.

Pojavila se je nevarnost, da bo 50 - odstotna devalvacija sprožila propad celotnega bančnega sistema. Zaradi posledic morebitnega bankrota večjih bank pa bi ruski trg slej ko prej zapadel v sistemsko krizo (Tratnjek, 2002, str. 28). Slabo upravljanje s tveganji in premajhno posvečanje pozornosti denarnim tokovom ter likvidnosti, skupaj z nezadostnim in netransparentnim nadzorom CBR, je banke, ob devalvaciji rublja avgusta 1998, pripeljalo na rob propada.

7.2.4. BANČNA KRIZA MAJ - JULIJ 2004

Med pisanjem magistrskega dela je v Ruski federaciji, kljub na videz stabilnemu in končno zanesljivemu finančnemu sektorju, finančna kriza, sicer v manjšem obsegu, ponovno nastopila.

Kriza je bila kombinacija dveh faktorjev, in sicer splošnega padca nelikvidnosti v finančnem sistemu in pričakovanja trga, da bo CBR dokončno implementirala in uveljavila svojo nadzorniško funkcijo.

Kriza se je pričela 12. maja 2004 z odvzemom licence Sodbiznes banki, ki je s tem prenehala odplačevati svoje obveznosti do komitentov. Hkrati je prišla v stečaj tudi z banko povezana družba Credit Trust. Ta dogodek je paraliziral medbančni trg, saj so dnevni volumni (v mesecih januar - maj) z običajnih 10 do 15 mrd USD padli v juniju 2004 na vsega 2 do 5 mrd USD. Zmanjšalo se je tudi število bank, ki sodelujejo na medbančnem trgu: Govorimo lahko o desetih bankah, ki druga drugi aktivno posojajo denar, vse ostale manjše banke pa imajo do tega denarja omejen dostop.

Reakcija medbančnega trga je silovito prizadela predvsem manjše in srednje velike banke. V letu 2003, ko je bilo medbančno zadolževanje poceni, so pričele postajati omenjene banke vse bolj odvisne od tega vira financiranja, veliko raje kot od zbiranja dolgoročnih, a dragih depozitov na drugi strani. Ko so pričele velike domače in tuje banke zmanjševati svojo izpostavljenost in odvisnost od medbančnega posojilnega trga, so se male in srednje velike banke na področju refinanciranja znašle v vse večjih težavah.

Kronološki pregled krize ponazarja spodnja tabela.

Tabela 7: Kronologija bančne krize 2004

<i>Datum</i>	<i>Dogodek</i>
12. maj	CBR odvzame bančno licenco Sodbiznes banki
24. maj	CBR odvzame licenco finančni družbi Credit Trust, povezani s Sodbiznes banko
Junij	Banki Dialog Optim in Paveletski prenehata z izplačili
7. junij	Guta banka odproda svoje menice in portfelj podjetniških obveznic
11. junij	CBR zniža fond obveznih rezerv z 9% na 7%
6. julij	Guta banka preneha z izplačili
7. julij	CBR zniža fond obveznih rezerv z 7% na 3,5% in odobri posojilo 700 milijonov dolarjev preko državne banke Vneštorgbank za rešitev Guta banke
10. julij	Duma odobri državno jamstvo za depozitne vloge do 100 tisoč rubljev (cca. 3.000 dolarjev)
15. julij	CBR najavi vstop največje državne in Ruske banke Sberbank na medbančni trg

Vir: Alfa Bank Annual report, 2004 str. 62.

S ciljem vzpostavitve kontrole in preprečitve nadaljnje likvidnostne krize je CBR sprejela vrsto ukrepov:

- z znižanjem odstotka obveznih rezerv z 9% na 3,5% je želela bankam omogočiti dodatna sredstva, dejstvo pa je, da sta večino sproščenega denarja (4,5 milijarde dolarjev celotni bančni sektor) pridobili največji državni banki Sberbanka in Vneštorgbanka. Za banke, ki so se soočale z likvidnostnimi težavami, je bil ta ukrep nezadosten;
- sklep vlade o zagotovitvi državnega jamstva na depozitne vloge je mnogo bolj blagodejno vplival na situacijo ter preprečil pretirano paniko med depozitarji;
- CBR je najavila podporo Sberbanke na medbančnem trgu, kar pa po mnenju strokovnjakov ne bo bistveno pripomoglo k stabilizaciji. Prvi razlog je, da vstop na medbančni trg zahteva določen čas, drugega pa gre iskati v dejstvu, da bo Sberbanka plasirala posojila na podlagi likvidnih državnih in podjetniških

obveznic, tako da bodo imele manjše in srednje velike banke omejen dostop do njenega denarja.

Kljub tem ukrepom analitiki v letu 2005 pričakujejo propad vsaj 100 - 200 majhnih in srednje velikih bank.

8. POSLOVNE PRILOŽNOSTI SLOVENSКИH PODJETIJ NA TRGIH RUSKE FEDERACIJE

Da je Ruska federacija (Rusija) pomemben partner slovenske države, je bilo znano že v času bivše Jugoslavije, vse bolj pa po osamosvojitvi, ko smo se ob majhni in odprti ekonomiji soočili z omejenostjo notranjega trga in nujno potrebo po širitvi. Rusija, kot največja slovanska država, predstavlja izziv za mnoga podjetja v Sloveniji, hkrati tudi veliko avanturo, ki pa se ne konča vedno srečno.

V pričujočem poglavju bom poskušal prikazati pomen in vlogo slovenskih finančnih institucij, ki na različne načine pomagajo slovenskim podjetjem pri promociji in prodaji na trgu Ruske federacije.

8.1. TRENUTNO STANJE IN DEJSTVA O RUSKI FEDERACIJI

S pomočjo splošnih, za slovenske vlagatelje nujnih informacij, podprtih s tabelarnim prikazom, bom na kratko povzel trenutno, pa tudi bodoče stanje v Ruski federaciji. Hkrati bom opisal tudi nekaj klasičnih zmot, ki jih opazijo predvsem tisti slovenski izvozniki, ki že dolgo časa delujejo na Ruskem trgu in ga tudi relativno dobro poznajo.

8.1.1. GOSPODARSTVO

I. Gospodarsko okolje

Devetdeseta leta so v Ruski federaciji minila v znamenju hitrih in pogosto kaotičnih sprememb. Razpad Sovjetske zveze, serija neuspešnih gospodarskih reform, gospodarska kriza in velike socialnopolitične spremembe so zaznamovali poslovno okolje kot tvegano in podvrženo korupciji. Po divji privatizaciji, v kateri je bilo do leta 1994 privatiziranega 70% državnega premoženja ter po gospodarski krizi 1998 in 2004, Ruska federacija končno vzpostavlja večjo politično stabilnost. S sodobnejšo, bolj transparentno zakonodajo in s tem makroekonomsko stabilnostjo, vpliva na večje zaupanje tujih vlagateljev.

Skupaj z oživitvijo industrije je Rusija relativno hitro pritegnila tuje in domače investitorje, s tem pa dvignila raven življenjskega standarda in končne porabe.

II. Makroekonomski razvoj in napovedi

Po poročilu IMF (IMF Country Report, 2004) je močna gospodarska rast Ruske federacije posledica različnih blagodejnih zunanjih in notranjih razvojnih dejavnikov, med katerimi velja omeniti predvsem kvalitetnejšo rusko ekonomsko politiko. Kratkoročne gospodarske napovedi so ugodne. Ključni socialni indikatorji se izboljšujejo, kar gre pričakovati tudi v prihodnosti. Tudi med sektorji postaja rast gospodarstva bolj uravnotežena, temu sledi tudi vedno bolj uravnoteženo povpraševanje. Posebej vzpodbudno je dejstvo, da se hitro povečujejo investicije v sektorjih, ki niso neposredno povezani s proizvodnjo nafte, naftnih derivatov in plina. Poleg visoke cene nafte so k gospodarski rasti in visoki stopnji investiranja pripomogli tudi stabilno politično okolje, sorazmerno dobri ekonomski politiki in strukturne reforme.

Rubelj je zahvaljujoč gospodarski rasti v primerjavi z dolarjem appreciiral. Ob 10 - odstotni inflaciji so se plače glede na produktivnost realno hitreje zviševale. Mnoge panoge pa so se soočale s pomanjkanjem ponudbe dela.

III. Fiskalna politika

Proračun Ruske federacije je že nekaj let pozitiven s presežkom okrog 2,5% BDP. Vendar namerava vlada Ruske federacije tudi v letu 2005 voditi bolj ohlapno fiskalno politiko z zniževanjem davčnih stopenj in monetizacijo nekaterih nemonetarnih socialnih pravic. Takšna ohlapna fiskalna politika bo povzročila dodaten pritisk na rubelj v smeri appreciacije, kar bo imelo pozitivne inflacijske učinke in dodatne učinke v smeri appreciacije rublja. Kljub temu ni pričakovati proračunskega primanjkljaja zaradi visokih prihodkov od prodaje nafte pri ceni okrog 30 USD za sodček. Appreciacija rublja bo še vzpodbudila rast povpraševanja po tujih izdelkih in storitvah.

IV. Ruski trg

Rusija s 145 milijoni ljudi predstavlja zelo velik trg. Kljub velikosti Ruske federacije je prebivalstvo koncentrirano v velikih mestih (Moskva in St. Peterburg). Zato so končni porabniki presenetljivo lahko dostopni. Vse številčnejši in bogatejši srednji razred porabnikov v večjih mestih predstavlja zanimivo priložnost za mnoge tuje investitorje, tudi v panogah, ki niso v direktni povezavi z naravnimi bogastvi. Zgovoren je podatek, da je od leta 2000 do leta 2004 realna rast v prodaji na drobno presegala 9% letno in da je bila dobičkonosnost teh podjetij med 14% in 16%.

Kljub temu, da konkurenca v tem segmentu precej narašča, pa so pričakovani trendi do leta 2007 pozitivni zaradi pričakovane rasti dohodkov prebivalstva. Pričakovati gre rast končnega povpraševanja, predvsem iz naslova vse bolj dostopnih kreditov, pa

tudi na račun proizvodov tujih zahodnih proizvajalcev. Kljub dejstvu, da je denimo kupna moč v Moskvi tudi do 20 - krat višja kot v bolj obrobni regijah pa postajajo tudi te vse bolj zanimive. Tuja konkurenca v teh regijah je manjša, zaradi tega je poslovanja lahko bolj dobičkonosno. Dokument, ki so ga pripravili Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije, GZS in CIC (GZS in Center za mednarodno konkurenčnost Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije, 1 del. 2003), podaja pregled značilnosti Ruskega trga po regijah. Ta študija posebej izpostavlja pomen poslovanja podjetij z regijami, ki imajo precejšnjo stopnjo politične in gospodarske samostojnosti.

V. Politična in pravna ureditev

S Putinovim prihodom na oblast se je pravni red v poslovnem okolju izboljšal, zakonodaja se je poenostavila pa tudi stopnja korupcije se je zmanjšala. Prišlo je do reform in ureditve zakonodaje na področju zaposlovanja ter do liberalizacije v mnogih sektorjih, na primer železnicah in pri proizvodnji in distribuciji elektrike. Sprejeta je bila tudi zakonodaja proti pranju denarja. Čeprav čaka Rusijo še veliko reform, pa je stopnja pravne in politične stabilnosti v tej državi zdaj mnogo višja kot pred letom 2000.

VI. Pogoste zmotne in stereotipi

Zashev (Zashev, 2004, str. 10 - 12) v svoji študiji ugotavlja, da so med zahodnimi podjetniki zakoreninjeni nekateri zmotni stereotipi, ki lahko predstavljajo oviro za poslovanje v Ruski federaciji.

- Zahodni podjetniki imajo pogosto vtis, da je Rusija brezpravna država, polna skorumpiranih uradnikov in revnih ljudi, s kaotičnim gospodarstvom in sumljivo novoustvarjeno demokratično ureditvijo. Ta napačen vtis je prva ovira pri vstopanju in poslovanju na trgih Ruske federacije. Kljub temu, da je gospodarsko okolje v Rusiji manj predvidljivo kot v zahodnih državah, je z dobro in natančno pripravo mogoče zagotoviti sorazmerno visoko raven predvidljivosti in stabilnosti pri poslovanju.
- Druga pogosta zmotna se nanaša na velikost ruskega trga. Na eni strani so tisti, ki mislijo, da so povprečni dohodki ljudi v Ruski federaciji prenizki, da bi se vzpostavilo dovolj močno povpraševanje po proizvodih ali storitvah. To mnenje je zmotno zaradi več razlogov. Po eni strani so plače višje kot jih navajajo statistična poročila, saj je sorazmerno velik delež osebnih izplačil še vedno del sive ekonomije. Po drugi strani pa so povprečne plače v večjih mestih po letu 2000 rasle z več kot 10 - odstotno realno stopnjo in so v mnogih panogah višje kot v Sloveniji. Ponekod pa prevladuje mnenje, da je v Rusijo zaradi velikosti trga in nizke stopnje konkurence mogoče prodati karkoli po vsaki ceni. Takoj po razpadu Sovjetske zveze je Rusija dajala vtis, da je

lahko na njenem trgu prodajna uspešnica že vsak zahodni proizvod. Za vstop na Ruske trge so danes potrebni konkurenčni proizvodi, temeljita priprava in dobra izvedba projekta.

- Politični, ekonomski in socialni razvoj v Rusiji so hitrejši kot v zahodni Evropi, poslovno okolje pa se zelo hitro spreminja. Ruski poslovneži so se znali prilagoditi, časi ko niso imeli nobenih poslovnih znanj, so minili. Domneva, da so ruski poslovneži nevedni, je pogosto največja napaka zahodnih podjetnikov, ki želijo poslovati v Rusiji. Res je, da je rusko poslovno okolje svojevrstno, zato sta dobra priprava ter znanje osnovna pogoja za uspešen nastop in pogajanja.

8.1.2. SLOVENSKA PODJETJA IN RUSKA FEDERACIJA

Slovenska podjetja so, za razliko od mnogih zahodnoevropskih podjetij, v preteklosti v Ruski federaciji poslovala v relativno velikem obsegu. Stanje se v zadnjih desetih letih spreminja, saj se prisotnost podjetij z zahoda na ruskem trgu povečuje. Spremembe so žal očitne tudi v poslovanju slovenskih podjetij, saj so le ta prepogosto precenila tveganja ali spregledala priložnosti, kar pa je v veliki meri posledica pomanjkanja usposobljenih kadrov za delovanje na tem specifičnem trgu. Tako je seznam slovenskih podjetij, ki so aktivno prisotna na trgih Ruske federacije, prekratek, prav tako je prekratek seznam izdelkov, ki jih slovenska podjetja izvažajo v Rusko federacijo.

GZS na svoji spletni strani (URL:<http://www.gzs.si/>, 2005) navaja naslednje podatke izvoza in uvoza z Rusko federacijo za obdobje 1992 - 2004:

Tabela 8: Izvoz in uvoz Republike Slovenije (v 000 USD)

LETO	IZVOZ	UVOZ	SKUPAJ
1992	130.328	131.501	261.829
1993	248.580	202.404	450.983
1994	264.914	147.434	412.348
1995	305.236	241.418	546.654
1996	298.321	208.521	506.842
1997	326.477	250.195	576.671
1998	235.420	177.850	413.270
1999	128.886	159.257	288.143
2000	191.151	230.898	422.049
2001	281.104	281.165	562.269
2002	302.987	252.407	555.394
2003	394.594	352.829	747.423
2004	520.014	391.928	911.942

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2005.

in naslednji pregled izvozno - uvoznih artiklov:

Tabela 9: Glavni proizvodi v menjavi: izvoz iz Slovenije za leto 2004

Skupina proizvodov /**	000 USD	Delež %
Zdravila		
El.aparati za žično telefonijo		
Premazna sredstva		
Elektrotermični aparati za gospod.		
Talne obloge,tapete iz plast.mas		
Preparati za lase		
Krvni preparati in cepiva		
Valjarniška ogrodja in proge		
Izdelki za družabne igre		
Električni akumulatorji		
SKUPAJ (prvih 10):	371.670	71,5

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2005.

Tabela 10: Glavni proizvodi v menjavi: uvoz v Slovenijo za leto 2004

Skupina proizvodov /**	000 USD	Delež %
Olja iz nafte ali bituminoznih mat.		
Naftni plini, plinasti ogljikovodiki		
Aluminij,surov		
Ferozlitine		
Kemična lesna celuloza		
Heterociklične spojine		
Surovi nikelj		
Ciklični ogljikovodiki		
Ogljik		
Vazelin,parafin,mineralni voski		
SKUPAJ (prvih 10):	385.767	96,0

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2005.

V letnem poročilu Gospodarske zbornice Slovenije omenjajo tudi največje uvoznike in izvoznike, ki so prisotni na trgu Ruske federacije. Zanimivo je, da se vsa leta na prvem mestu pojavlja Krka, ki ji skozi celotno obdobje od osamosvojitve sledita Iskratel in Lek. Seznam je naslednji:

Tabela 11: Glavni izvozniki v letu 2004

1.	KRKA D.D., NOVO MESTO
2.	ISKRATEL D.O.O., KRANJ
3.	LEK D.D., LJUBLJANA
4.	GORENJE D.D., VELENJE
5.	PPG - HELIOS D.O.O., DOMŽALE
6.	HELIOS D.O.O., DOMŽALE
7.	JUTEKS D.D., ŽALEC
8.	HENKEL SLOVENIJA D.O.O., MARIBOR
9.	TAB D.D., MEŽICA

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2005.

Tabela 12: Glavni uvozniki v letu 2004

1.	PETROL D.D., LJUBLJANA
2.	GEOPLIN D.O.O., LJUBLJANA
3.	UPIMOL 2000 D.O.O., SLO. BISTRICA
4.	SŽ ACRONI D.O.O., JESENICE
5.	TALUM D.D., KIDRIČEVO
6.	OMV ISTRABENZ D.D., KOPER
7.	IMPOL D.D., SLOVENSKA BISTRICA
8.	GORIČANE D.D., MEDVODE
9.	OMV - ISTRABENZ D.O.O., KOPER
10.	KOVINTRADE D.D., CELJE

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2005.

Po rezultatih ankete, ki so jo pripravili Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije, GZS in CIC (GZS in Center za mednarodno konkurenčnost Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije, 2 del. 2003, str.15 - 25), je razvidno, da je 50% od 145 podjetij, kolikor jih je odgovorilo na vprašalnik, močno oziroma izjemno močno zainteresiranih za poslovanje na trgu Ruske federacije. Kar 72% interesentov pa nima možnosti imenovati osebe, ki bi bila stalno prisotna na ruskem trgu, čeravno ocenjujejo, da razpoložljivost kadrov za poslovanje v Rusiji ne bo problem. Med najbolj zainteresiranimi podjetji so proizvajalci tekstila in oblačil, proizvajalci nekovinskih mineralnih izdelkov, proizvajalci električne in optične opreme in proizvajalci vozil in plovil.

Po drugi strani več kot 80% podjetij še ni izvedlo tržne raziskave, tako da niso dobro seznanjena z možnostmi za prodajo svojih izdelkov in storitev. Anketa je še pokazala, da podjetja ne poznajo dobro zunanjetrgovinskega režima pri poslovanju z Rusko federacijo.

Ostali sklepi študije so, da se podjetja pri izvozu nameravajo osredotočiti predvsem na srednjezahtevne produkte in storitve. Na tehnološko - inovativne izdelke in storitve z visoko dodano vrednostjo se namerava osredotočiti četrtnina anketiranih podjetij. Podjetja v večini primerov ne nameravajo ustanoviti svojega podjetja, ampak želijo poslovati prek zastopnika. Strategije nastopa na trgu podjetja še nimajo izdelane, prav tako niso določila promocijskih aktivnosti. Elektronskih medijev pri prodaji na ruskem trgu v večini primerov premalo izkoriščajo.

Zanimivo je dejstvo, da so podjetja, ki so se odzvala na anketo, sicer zainteresirana za poslovanje v Ruski federaciji, pa za to nimajo izdelane strategije ali opravljenih tržnih raziskav. Kaže, da slovenska podjetja niso pripravljena na hiter razvoj in rast trgov Ruske federacije in na priložnosti, ki se ob tem porajajo. Obstaja nevarnost, da bodo podjetja te priložnosti zamudila in s tem izgubila konkurenčno bitko.

V nadaljevanju povzemam nekaj koristnih nasvetov, ki so zelo podobna, kot jih navaja Zashev (Zashev, 2004, str. 32):

- Podjetja naj pred začetkom drugih aktivnosti začnejo z analizo prednosti in slabosti svojega proizvoda ali storitve, misleč tudi na to, kako se ta proizvod uvršča na trg Ruske federacije. Tu so pomembni standardi, pričakovanja glede kvalitete in podobno. V tej fazi niso potrebne natančne analize. Gre za to, da se podjetje informirano odloči ali bo investiralo v nadaljnje aktivnosti.
- V naslednji fazi naj podjetje geografsko opredeli trg, kamor želi vstopiti. Najboljša pot namreč ne vodi vedno preko Moskve. V Ruski federaciji je 13 mest v različnih regijah, ki imajo nad milijon prebivalcev (33 mest pa ima nad 500 tisoč prebivalcev). Zelo verjetno je, ne glede na proizvod ali storitev, da je v teh mestih konkurenca občutno manjša kot v prestolnici.

- V naslednji fazi naj podjetja naredijo raziskavo trga in identificirajo ključne konkurente na trgu. Na osnovi rezultatov te raziskave podjetje lažje oceni ustreznega partnerja ter si pridobi potrebne informacije za kasnejša pogajanja.
- Pri poslovanju v Ruski federaciji je mreža poslovnih kontaktov pomemben dejavnik uspešnosti. Strokovna in temeljita tržna analiza je, skupaj z dobrim poslovnim načrtom, dobra osnova za vzpostavitev poslovnih stikov in podlaga za uresničevanje načrtovanih rezultatov na trgu Ruske federacije.

8.2. VLOGA SLOVENSКИH FINANČNIH INSTITUCIJ PRI PRODORU SLOVENSКИH PODJETIJ NA TRŽIŠČE RUSKE FEDERACIJE

Slovenski izvozniki se na tujih trgih srečujejo z vrsto tveganj, zato se želijo oziroma poskušajo zaščititi, hkrati pa težijo k ohranjanju čim bolj likvidne oblike svojega kapitala. Omenjeni potrebi lahko zadovoljijo s pomočjo bank oz. finančnih institucij, in sicer v obliki zavarovanja in izvoznega financiranja.

Banke v Sloveniji že dolgo na različne načine pomagajo izvozno - uvoznim podjetjem. Poleg klasičnih plačilnih instrumentov kot je nepreklicni dokumentarni akreditiv, banke že od nekdaj izdajajo in posredujejo vse vrste garancij in poroštev, z namenom zavarovanja in pospeševanja izvozno - uvoznih poslov. V primerih, ko je upravičenec naše - slovensko podjetje, pa lahko banke nudijo tudi raznovrstne oblike storitev, ki izvoznikova tveganja v dobršni meri zmanjšajo. Slovenska podjetja, skupaj z izbrano domačo banko, mnogokrat sodelujejo na mednarodnih razpisih, kjer je potrebno, predvsem pri večjih projektih, tujemu kupcu zagotoviti financiranje nakupa.

V slovenskem prostoru so za zavarovanje izvoza in izvozno financiranje najpogosteje v uporabi naslednje finančne storitve, ki jih bom na kratko opisal v nadaljevanju:

1. dokumentarni akreditiv;
2. izdaja garancije na podlagi kontragarancije tuje banke;
3. post - financiranje nepreklicnega akreditiva;
4. odkup terjatev iz naslova nepreklicnega akreditiva oz. terjatev, zavarovanih z nepreklicno bančno garancijo;
5. kredit tujemu kupcu.

I. Dokumentarni akreditiv

Dokumentarni akreditiv je instrument mednarodnega plačila, pri katerem se akreditivna banka obveže plačati akreditivni znesek upravičencu po akreditivu pod pogojem, da so ji dostavljeni v akreditivu določeni medsebojno skladni in pravilni dokumenti, v okviru rokov, določenih v akreditivu. To pomeni, da bo prodajalec dobil plačilo s strani akreditivne banke ob predložitvi akreditivno skladnih in pravilnih dokumentov, upoštevajoč vse roke in pogoje, navedene v akreditivu in to ne glede na to ali je kupec ob dnevu zapadlosti plačila likviden (plačilno sposoben) ali ne.

Na drugi strani pa bo kupec plačal blago le, če bodo vsi zahtevani pogoji, ki jih je navedel v akreditivu, izpolnjeni. Izpolnitev teh pogojev se dokazuje s predložitvijo zahtevanih dokumentov v skladu z določenimi roki.

Vrste dokumentarnih akreditivov:

- Nekonfirmirajoč, avizirni dokumentarni akreditiv

Ne predstavlja nobene pravne obveze avizirne banke (tiste, ki je akreditiv sprejela) za izplačilo v akreditivu določenega zneska - v tem primeru je v zavezi za izplačilo le banka izdajateljica akreditiva (akreditivna banka). Omenjeni akreditivi so z vidika tveganja nesprejemljivi za države z visoko stopnjo političnega in prenosnega tveganja.

- Konfirmirajoč dokumentarni akreditiv

Avizirna banka prevzame tveganje neplačila tuje banke. Omenjeni akreditivi predstavljajo visoko stopnjo varnosti za slovenske izvoznike, saj se popolnoma izognejo tveganju neplačila.

- Revolving dokumentarni akreditiv

Primeren za ponavljajoče se dobave - akreditiv se obnovi ob vsaki novi dobavi, skladno s pogoji, zapisanimi v akreditivu.

- Kriti dokumentarni akreditiv

V tem primeru slovenski izvoznik prejme plačilo takoj po prezentaciji ustreznih akreditivnih dokumentov, pri čemer uvoznik krije akreditiv šele v pogodbeno določeni zapadlosti.

- Prenosni dokumentarni akreditiv

Je zelo pomemben pri t.i. ponovnem izvozu, saj dovoljuje prenos dokumentarnega akreditiva v korist tretje osebe, udeleženca v poslu.

- Back - to - back (zaradi težavnosti prevoda navajam zelo poenoten naziv) dokumentarni akreditiv

Zelo podoben prenosnemu akreditivu, le da se v tem primeru pojavljata dva popolnoma različna akreditiva. Prednost je predvsem na strani posrednika, ki mora zagotoviti finančna sredstva za izdajo akreditiva v korist dobavitelja, če je v njegovo korist izdan akreditiv, izdan po nalogu končnega kupca. Akreditivna zneska se ponavadi razlikujeta - razliko predstavlja marža posrednika.

- Stand by (zaradi težavnosti prevoda navajam zelo poenoten naziv) dokumentarni akreditiv

Uporablja se v ameriški bančni praksi kot nadomestek za bančne garancije, plačljive na prvi poziv. Razlika med njim in dokumentarnim akreditivom je, da se črpanje izvede le v primeru neizpolnitve plačilne obveznosti iz osnovnega posla do zapadlosti.

Ob uporabi dokumentarnega akreditiva imata prodajalec in kupec blaga ali storitev naslednje prednosti:

Prednosti za prodajalca:

- Zagotovljeno plačilo dobavljenega blaga s strani banke, ob predložitvi pravih in medsebojno skladnih dokumentov ter upoštevanju v akreditivu določenih rokov;
- obveza banke za plačilo ob zapadlosti, kar pomeni, da bo plačilo zanesljivo izvršeno v zahtevanem znesku in ob zapadlosti;
- ni tveganja nelikvidnosti oziroma nesposobnosti plačila s strani kupca;
- upoštevanje rokov in zahtev navedenih v akreditivu izniči kasnejše neupravičene reklamacije kupca.

Prednosti za kupca:

- Obveznost plačila le ob pravilni izpolnitvi akreditivnih pogojev in dobavi zahtevanega blaga oziroma storitev v rokih, kvaliteti in kvantiteti, določeni v akreditivu;
- večja verjetnost pravilne dobave blaga in storitev v zahtevanih rokih in po zahtevanih pogojih;
- v primeru neskladne dobave blaga ali storitev se bo to odražalo na predloženih dokumentih, s tem pa so reklamacijski zahtevki močnejši, saj bo banka izplačala akreditivni znesek le v primeru, da kupec sprejme neskladne dokumente.

II. Izdaja garancije na podlagi kontragarancije

Bančna garancija je instrument zavarovanja plačila pogodbenih obveznosti, ki ga lahko izvoznik zahteva od kupca, izda pa ga tuja banka v korist slovenskega izvoznika.

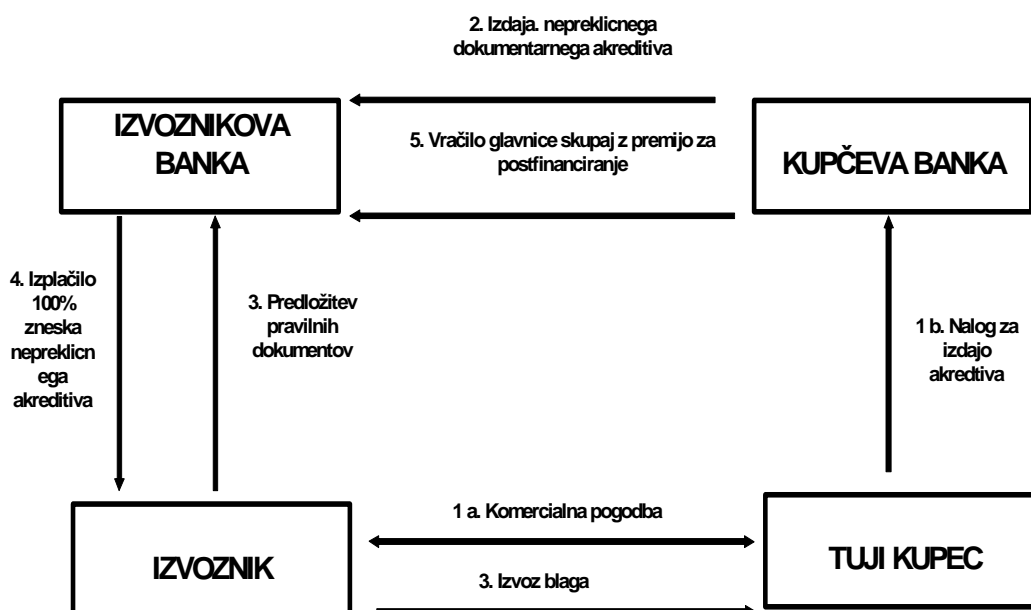
Prednost pri izdaji garancije na podlagi kontragarancije je, da banka slovenskega izvoznika, kot banka izdajateljica garancije na podlagi kontragarancije, prevzame tveganje neplačila s strani tuje banke, kar izniči tveganje neplačila tuje banke za slovenskega izvoznika oz. se tveganje prenese na slovensko banko.

III. Post - financiranje akreditiva

Post - financiranje akreditiva pomeni, da izvoznikova banka odobri odlog plačila tuji banki, kar je zapisano v samem akreditivu, in sicer v polju 'Payment details'. Ker je akreditiv izdan s klavzulo at sight oz. by payment, pomeni, da slovenski izvoznik denar pridobi takoj, ko predloži zahtevano dokumentacijo, zapisano v akreditivu. Od dneva izplačila našemu izvozniku izvoznikova banka vzpostavi terjatev do tuje banke.

Vračilo glavnice, skupaj s premijo za postfinanciranje, izvaja banka v celotnem znesku ob zapadlosti (bullet repayment), skupaj z obrestmi, ki so znane in dogovorjene vnaprej.

Slika 5: Shematski prikaz postopka postfinanciranja akreditiva

Vir: Jamnik, 2005.

IV. Odkup terjatev iz naslova nepreklicnega akreditiva oz. terjatev, zavarovanih z nepreklicno bančno garancijo

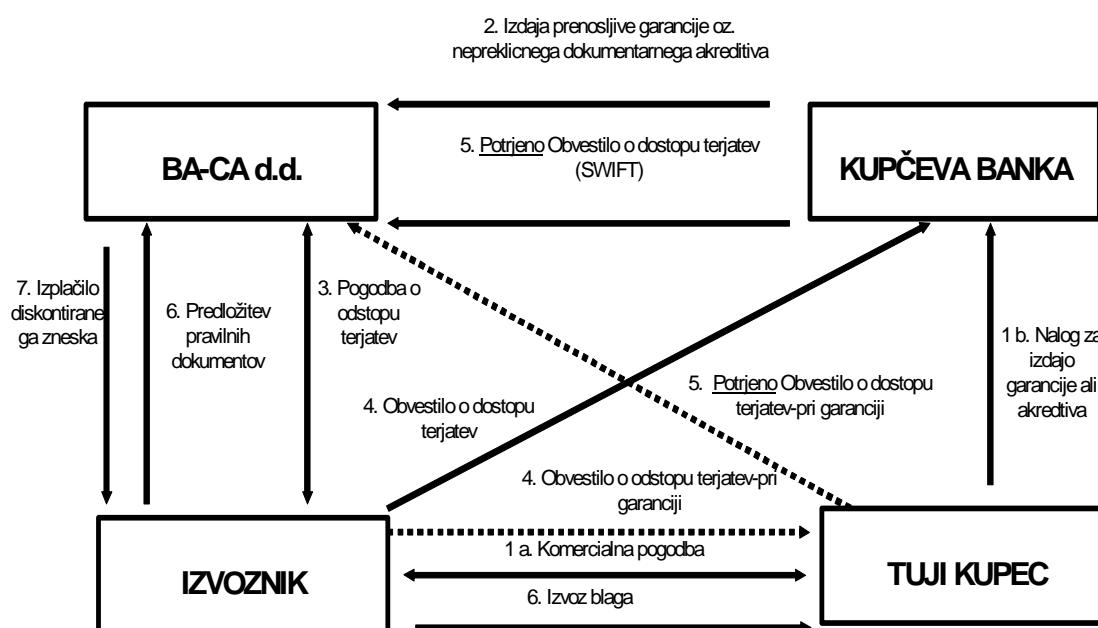
V tem primeru gre za prodajo tistih nedospelih terjatev, ki se nanašajo na dobavo blaga s strani slovenskega izvoznika, in sicer gre za prodajo terjatev slovenski banki. Prodajalec terjatve s tem prenese tveganje neizpolnjevanja pogodbenih obveznosti s strani kupca na svojo banko. Le - ta prodajalcu terjatev izplača diskontirano vrednost terjatve. Terjatev je lahko vzpostavljena iz naslova nepreklicnega dokumentarnega akreditiva ali zavarovana z bančno garancijo.

Odkup terjatve je praviloma mogoč brez pravice do uveljavljanja regresa nasproti prodajalcu terjatve.

PREDNOSTI

- Takojšnja likvidnost;
- izognitev deželnim in komercialnim tveganjem neplačila terjatve;
- planiran denarni tok;
- znižanje terjatev v bilanci stanja - boljši kazalniki;
- znižanje stroškov, ki bi nastali z vodenjem in spremljanjem terjatev.

Slika 6: Shematski prikaz postopka odkupa terjatev:

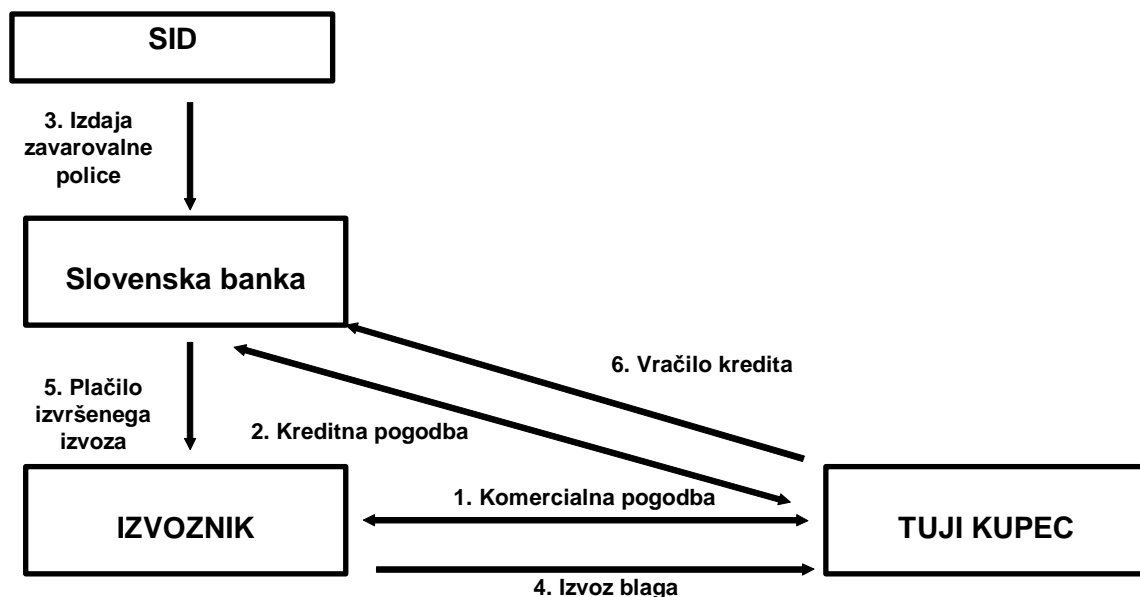
Vir: Jamnik, 2005.

V. Kredit tujemu kupcu

Kredit tujemu kupcu (buyer's credit) pomeni, da slovenska banka odobri kredit neposredno tujemu kupcu. Ker gre po naravi za zelo delovno in stroškovno intenziven ter dolgotrajen proces, je storitev primerna za večje izvozne posle. V mnogih primerih mora tuji kupec zagotoviti bančno garancijo sprejemljive tuje banke za zavarovanje vračila kreditne obveznosti.

Poslovna politika bank pri sklepanju poslov izvoznega financiranja opredeljuje, da morajo biti predvidoma vsi posli zavarovani s strani Slovenske izvozne družbe, v skladu z njenim zavarovalnim programom.

Slika 7: Shematski prikaz postopka kredita tujemu kupcu

Vir: Jamnik, 2005.

SKLEP

Z omenjenimi storitvami slovenske banke izdatno pripomorejo k zagotavljanju varnega pospeševanja izvoza. Slovenskim izvoznikom s prevzemanjem tveganj pomagajo pri prodiranju na tuje trge, kjer lahko podjetja dosegajo višje stopnje donosnosti vloženi sredstev kot doma. V Sloveniji je trg več ali manj zasičen, majhen in visoko konkurenčen. Slovenske banke (z izdatno pomočjo Slovenske izvozne družbe) omogočajo financiranje in realizacijo večjih investicijskih projektov, vključujoč implementacijo opreme, vzpostavitev linij in zagotovitev projektnega financiranja. Na tujih trgih namreč slovenski izvoznik ne more preživeti sam, saj bi ob pomanjkanju človeških in finančnih resursov slej ko prej postal stroškovno nekonkurenčen in neučinkovit. Slovenske banke so na tem področju v zadnjih letih

izdatno pripomogle k stalno naraščajočem izvozu in uspešnem prodoru slovenskih izvoznih prvakov na tuje trge.

Žal pa je moč tudi v bančnem sektorju opaziti pomanjkanje izkušenj in sposobnosti za »spremljanje« slovenskih izvoznikov na trgih, kjer naj bi se uspešno promovirala. Jasno je, da bodo banke na tem področju morale pridobiti še veliko znanja. Ob vzpostavitvi razvejane lastne ali partnerske mreže na tujih trgih je prav znanje zagotovilo, da bodo banke sposobne kvalitetno oceniti tveganja na izvoznih trgih. Z ustreznim svetovanjem bodo v veliko pomoč slovenskim izvoznikom pri izogibanju oz. zmanjševanju tveganj, ki so prisotna na t.i. emerging markets (trgih v razvoju).

9. SKLEP

Brez dvoma je današnja Ruska federacija država z zelo burno zgodovino, razvejana med stalnico evropskih razprtij in vojn na eni strani in silno etnično in kulturno raznolikostjo na svojem vzhodu. Ozemlje, ki ga je vedno obvladoval večinski narod, se je skozi burno in dolgo zgodovino širilo in krčilo, svoj največji obseg pa je doseglo po drugi svetovni vojni. Na ruševinah trhlega in nazadnjaškega ruskega cesarstva je zrasla popolnoma nova zveza sovjetskih republik - Sovjetska zveza. Od njenega nastanka in preoblikovanja v svetovno velesilo ter s tem protiutež zahodnim silam pa vse do »mučne smrti« je minilo vsega 73 let. Demokratizacija in odpiranje tržnim silam sta pač terjala svoj davek. Nastala je množica manjših samostojnih držav, med katerimi je postala daleč najpomembnejša Ruska federacija.

Finančni sistem, ki je bil vsa povojna leta strogo plansko reguliran, je imel zgolj izvajalsko funkcijo v službi trenutnih planskih potreb gospodarstva. O pravem bančnem sektorju lahko torej govorimo šele po letu 1990. Da pa bi lažje razumeli nastanek, razvoj ter miselnost ruskega bančnega in finančnega sektorja, sem v magistrskem delu na kratko opisal zgodovinski razvoj, vse od pojava prvih denarnih enot na ozemlju današnje Ruske federacije. Razvoj je prešel vse faze, ravno takšne, kot jih je poznal in doživljal razviti zahodnoevropski finančni sistem. Zaostalost in današnje posledice je moč pripisati predvsem kratki planski zgodovini, ki zajema obdobje po oktobrski revoluciji. V največji meri pa je »porodnim težavam« finančnega sistema botroval komunistični plansko - centralni sistem, s katerim je bilo prežeto pravzaprav celotno javno življenje.

Ruski trg, s svojim prebivalstvom in naravnimi bogastvi, predstavlja velik izziv in interes za tuje vlagatelje, katerih cilj je hiter preporod zakrnelega ruskega gospodarstva ter prehod v moderno tržno ekonomijo in ekonomski razcvet.

Neurejenost, politična nestabilnost in birokracija so Rusijo v letu 1998 pripeljale do hude finančne krize, katere posledice so vidne še danes. Tako je prisoten tudi strah pred novo krizo, ki jo je v Ruski federaciji vselej moč pričakovati.

V zadnjih letih po veliki krizi si Centralna banka, z relativno restriktivno regulativo, prizadeva v ruskem bančnem sistemu vzpostaviti transparentnost in red. Prav zaradi relativne mladosti bančnega sektorja, prisotnega v razmerah tržnega gospodarstva in hitre gospodarske rasti, morajo biti ukrepi Centralne banke dosledni. Le tako bo namreč lahko zagotovila ustrezno stabilnost bančnega sistema, ki je nujno potrebna za nadaljnji razcvet gospodarstva in prisotnost tujih vlagateljev, tudi slovenskih.

Relativno nestabilen, a hitro rastoči ruski trg, je trg velikih poslovnih priložnosti in nevarnosti. Prav slednjih se slovenska podjetja še vedno premalo zavedajo. Slovenske banke so na tem področju, kljub relativno visoki razvitosti, še vedno preveč pasivne opazovalke in zgolj spremljevalke slovenskih izvoznikov. Menim, da lahko z ozaveščanjem in ustreznim svetovanjem, banke močno pripomorejo k prodoru slovenskih podjetij na ruski trg.

Z nekaj storitvami t.i. izvozno - trgovinskega financiranja, bolj znanega pod mednarodnim imenom Export&Trade finance, lahko banke uspešno pripomorejo k zmanjševanju in obvladovanju tveganj, ki izhajajo iz izvoznih poslov. Žal pa za razvoj ustreznih storitev primanjkuje ustreznega in kvalitetnega znanja, saj ga je na slovenskem prostoru težko pridobiti, še težje pa razvijati in dopolnjevati. Poleg tega je za kvalitetno svetovanje in spremljavo slovenskim izvoznikom potrebna tudi ustrezna medbančna mreža ali kvalitetno partnerstvo. Kljub temu se prisotnost slovenskih bank v izvoznih poslih slovenskih podjetij stalno povečuje, trend bo brez dvoma ostal pozitiven tudi v bližnji prihodnosti.

Ruski trg je vsekakor trg presežnikov - edino velika država je lahko država velikih izzivov, velikih projektov, velikih tveganj, velikih vložkov ter velikih donosov.

Ker pa je vsega tako veliko, bo potrebno za uspešno sodelovanje na velikem ruskem trgu vložiti tudi veliko truda in znanja. S tem vedenjem in ustrezno bančno podporo bodo tudi slovenska podjetja, v včasih razburkanih ruskih poslovnih vodah, mirneje plula.

10. LITERATURA

1. Adkison Jennifer: The Banking System of Russia. Stanford University. [URL:<http://facweb.furman.edu/~dstanford/41papers/adkison.html>], 10.10.2003.
2. Belyanova Elena, Rozinsky Ivan: Evolution of Commercial Banking in Russia and the Implications for Corporate Governance. Washington DC: EDI/World Bank, 1998. 176 str.
3. Chowdhury Abdur: Banking reform in Russia: Winds of change? Helsinki: Bank of Finland, Institute for Economies in Transition, 2002. 30 str.
4. Crnkovič Rudi: Funkcije poslovne banke v tržni ekonomiji. Bančni vestnik, Ljubljana, 1989, 3, str. 56 - 59.
5. Crisp Olga: Banking in Russia, 1860 - 1914. London; New York. 1967. 238 str.
6. Debauchery (Russia's Central Bank). The Economist, London, 1993, 7794, str. 81 - 82.
7. De Madariagha Isabel: Russia in the Age of Catherine the Great. New Haven: Yale University Press, 1981, 322 str.
8. Fennell John Lister Illingsworth: Ivan the Great of Moscow. London: Macmillan, 1961, str. 23.
9. Gavrilencov Evgeny: Permanent crisis in Russia: Selected Problems of Macroeconomics Performance. Berlin: Springer, 2000, str. 441 - 462.
10. Gobbin Niko, Merlevede Bruno: The Russian Crisis: A Debt Perspective. Post - Communist Economies, Abingdon, 12 2000, 2, str. 141 - 163.
11. Goryunov Vladimir: The Russian banking sector in 2000. Moskva: Plekhanov Russian Academy of Economics, 1998. 245 str. [URL:<http://econwpa.wustl.edu/eps/mac/papers/9901/9901001.html>]. 2001.
12. Guriev Sergey: Razgledi po jugovzhodni evropi, 3. Ljubljana: Inštitut za jugovzhodno evropo, 2001. 9 str.
13. Guliz Ger...et al.: Globalno gospodarstvo in kulturna različnost. Časnik finance Ljubljana:, 2005, str. 369 - 379.
14. Ipavic Mateja: Denarna ureditev Rusije. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 62 str.
15. Johnson Juliet: Banking in Russia: Shadows of the Past. Ithaca: Cornell University Press, 1996a. 60 str.

16. Johnson Juliet: A Fistful of Rubles. Ithaca: Cornell University Press, 2000b. 272 str.
17. Kharas Homi, Pinto Brian, Ulatov sergei: An Analysis of Russia's 1998 Meltdown: Fundamentals and Market Signals. Brookings Papers on Economic Activity, 2001. 68 str.
18. Jamnik Vincenc: Izvozno financiranje. Ljubljana: Bank Austria Creditanstalt, 2005, 10 str.
19. Lapidus Mikhail, Golovin Yuri: Evolution of the Russian banking system.(Industry Overview). Moscow: Business Credit, 1999. 24 str.
20. Lavigne Marie: The Economics of Transition: From Socialist Economy to Market Economy. New York: St. Martin's Press, 1999. 328 str.
21. Liashchenko Peter: A History of the National Economy of Russia to the 1917 Revolution. New York: Macmillan, 1949. Reprint. New York: Octagon, 1970. 230 str.
22. MacKenzie David, and Michael W. Curran: A History of Russia and the Soviet Union. Chicago: Dorsey Press, 1987. 792 str.
23. MacNeil Robert: Russia's Crisis: Will Russia survive its economic and political crisis? London, 1998. 25 str.
24. Margolin Ruslan: The Russia Financial Crisis: From Craze to Crash. The Stern Journal, New York, 2000. str. 9 - 19.
25. Montes Manual, Popes Vladimir: The Asian Crisis Turns Global, Institute for South east Asian Studies. Singapur, 1999. 22 str.
26. Nekipelov Alexander: The Nature of Russia's Economic Catastrophe - An Alternative Diagnosis. Transition, The World Bank Newsletter, Washington, 1998, str. 5 - 12.
27. Popova Elena: Russian Banking system. Moskva: Plekhanov Russian Academy of Economics, 2000, 98 str.
28. Qimiao Fan: Firms, Banks, and Credit in Russia. World Bank. [URL:<http://www.som.hw.ac.uk/cert/wpa/1996/dp9609.pdf>]. 2003.
29. Ribnikar Ivan: Denarni sistem in denarna teorija. I del: Denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1990. 322 str.
30. Rogger Hans: Russia in the Age of Modernization and Reform, 1881 - 1917. London: Longman, 1987, 323 str.
31. Seton - Watson Hugh: The Russian Empire, 1801 - 1917. Oxford: Clarendon, 1967. 840 str.

32. Sutela Pekka: The Financial Crisis in Russia. BOFIT Discussion Paper št. 11. Helsinki: BOFIT, 1999. 14 str.
33. Takla Lina: Central Banking in Russia. London: London Business School, 1998. 46 str.
34. Thiesen Ulrich: Overcoming the Russian Bankink Crisis: thoery, Some empirical Findings and Policy Options. Berlin: Springer, 2000. str. 267 - 298.
35. Tompson William: Old Habits Die Hard: Fiscal Imperatives, State Regulations and The Role of Russian's Banks. Europe - Asia Studies, Abingdon, 1997. str. 1160 - 1187.
36. Tratnjek Maruša: Ruska finančna kriza leta 1998. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 50 str.
37. Woody J. Kathleen: Soviet Banking and Finance. Cambridge: Woodhead - Faulkner Limited, 1990. 184 str.
38. Zashev Peter: Russia as an opportunity for western smes: Preparing a market entry strategy. Stockholm: Svenska handelshögskolan, 2004. 43 str.

11. VIRI

1. Zakonodajni akti. Moskva: Atlas, 1993. 104 str.
2. Central Bank of Russian Federation [URL:<http://www.cbr.ru/eng/>, 2005], 1.3.2004.
3. Central Bank of Russian Federation [URL:<http://www.cbr.ru/eng/>, 2002], 1.3.2004.
4. Central Bank of Russian Federation
[URL:<http://www.cbr.ru/eng/analytic/bank.system/report2004.en.pdf/>,2005], 3.1.2006.
5. Alfa Bank. [URL:<http://www.alfabank.com/corporate/annual/>] 1.3.2004.
6. Alfa Bank. [URL:<http://www.ru-tech.ru/indexen.htm>], 1.3.2004.
7. Alfa Bank. [URL:<http://www.alfagroup.org/consortium/structure/>], 1.3.2004.
8. Alfa Bank. [URL: <http://www.alfabank.com/ratings/>], 1.3.2004.
9. Bankersalmanac. [URL: <http://www.bankersalmanac.com/>] 10.07.2005.
10. Meryl Lynch International, UBS Warburg: Preliminary offering Circular. London: Greenaways, 2003.105 str.

11. Nova Ljubljanska banka. [URL: <http://www.nlb.si/lp2004/slovensko/>], 19.02.2005.
12. Nova Ljubljanska banka: Poročilo predstavništva NLB v Moskvi, November 2005.
13. Alfa Bank annual report 2004! Moskva: Alfa Bank:, 2005. 62 str.
14. Alfa Bank. [URL:<http://www.atbank.nl/eng/index.html/>] 10.08.2005.
15. Wikipedia.
[URL:http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_leaders_of_the_Soviet_Union], 23.05.2005.
16. Recipeland.
[URL:http://www.recipeland.com/encyclopaedia/index.php/Boris_Yeltsin] 25.07.2005.
17. Beslan.
[URL:http://www.beslan.ru/index.php?lang_id=1&PHPSESSID=fb2f96bdca9bc811a9cdc6a36f20ca6a], 24.05.2005.
18. IMF Staff Country Report 1999: Russian Federation: Recent Economic Developments, Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1999.
19. Institute of International Finance 2005. Washington D.C.: IIF, 2005. str. 1 - 6.
20. IMF Staff Country Report 1999: Russian Federation: Recent Economic Developments, Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2004.
21. Gospodarska zbornica Slovenije. [URL:<http://www.gzs.si/>], 20.03.2005.
22. GZS in Center za mednarodno konkurenčnost Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije. Strategija nastopa slovenskih podjetij na Ruskem trgu - končno poročilo 1 del, 2003. 28 str.
23. GZS in Center za mednarodno konkurenčnost Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije. Strategija nastopa slovenskih podjetij na Ruskem trgu - končno poročilo 2 del, 2003. 28 str.
24. Banka Slovenije.
[URL:http://www.bsi.si/html/financni_podatki/arhiv/dte2005_01.html], 1.1.2005]
3.1.2005.